

43238.

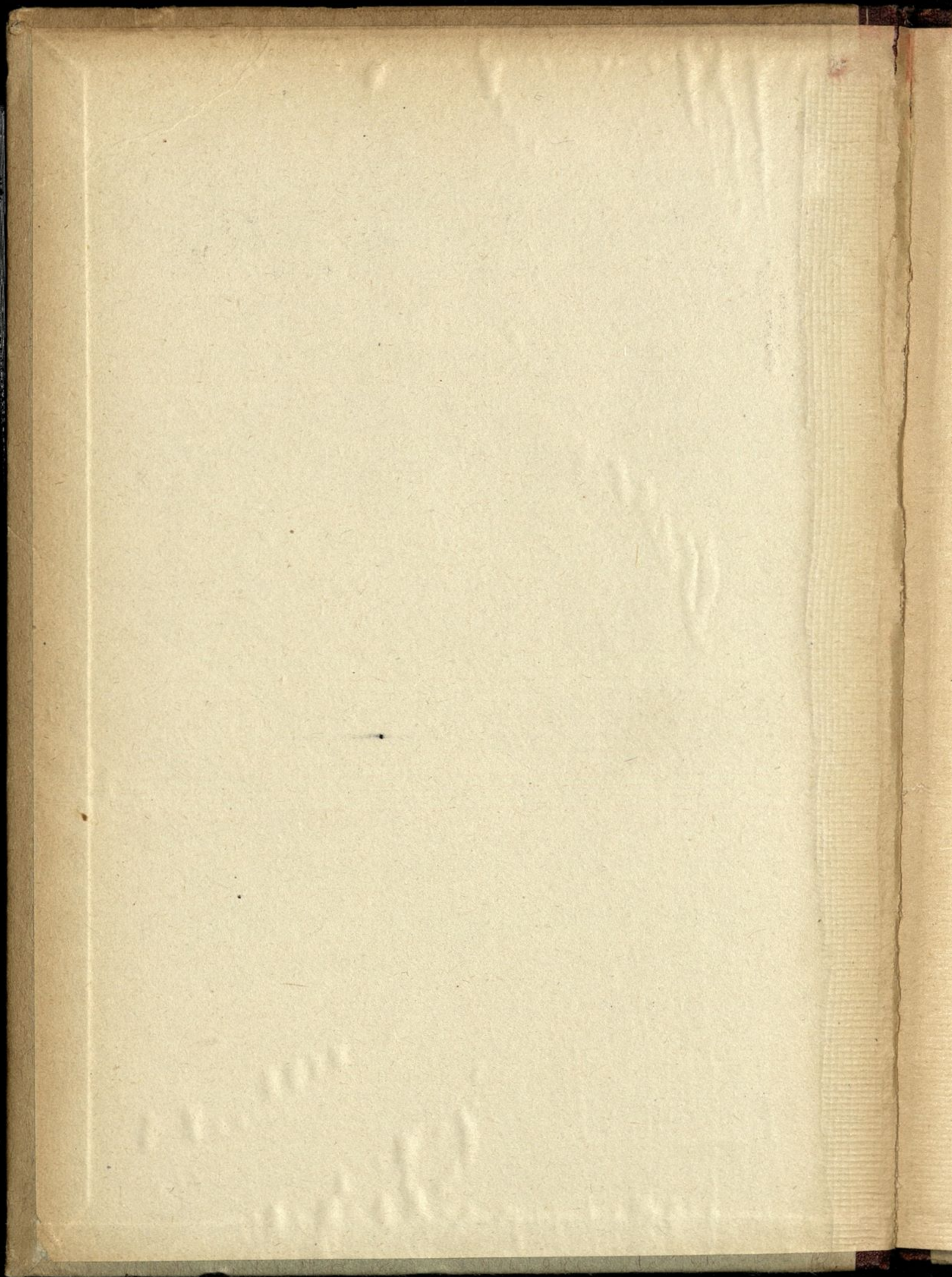
28.

28

SLAVKO SAVINŠEK
== GRČE ==

of Stambow with

Mohorjeva knjižnica 28

Slavko Savinšek

Grče

1929

Založila Družba sv. Mohorja

Grče

Povest

Spisal

Slavko Savinšek

To izdanje je redna publikacija za člane
Družbe sv. Mohorja v Celju

43238

IN 2030003669

Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju, r. z. z o. z.
(Fran Milavec, Celje)

1.

Borovski župnik Mihael je zaprl brevir, ga položil na mizo ter z velikimi koraki vnovič stopil po sobi. Prekrižal je roke na prsih, dvignil desnico, oprto s komolcem na dlan levice, podložil usločeni kazalec pod nos in tako naslonil glavo na roko. Njegova velikanska postava, ki so ji bile vse borovske dveri prenizke in preozke, se je tako nekoliko upognila v hrbtu. Odpeta lahna sukinja mu je mahedravo opletala okrog kolen, senca pa, ki jo je luč izpod stropa risala od župnika na steno in tla, je rasla kakor on sam iz tal v strop; kot bi oba hotela razgnati tesno ozidje in planiti ven, ven ...

Dalje ko je hodil župnik Mihael po sobi, podjetnejši so postajali njegovi koraki. Prav kakor pred uro in pol, ko je odšel od njega starec s sivimi lasmi in dolgo, čisto belo brado. In prav kakor tedaj, se je zdaj lomilo znova v župniku:

»Nor si, Vršan, nor! Sam grunt te je in zemlja in denar! Grablje imaš, grablje, pesjan, vil pa ni-maš! — Star si, osmi križ ti leze na hrbet, pa se ženeš in pehaš, kakor bi ne mislil umreti! Ali po-neseš grunt s seboj?«

Znova je planilo v župnika kakor prej, ko mu je dejal sivi Vršan: »Duhovni gospod, starejši sem od Vas.«

»Neumen si, Vršan, nor!« Pred mizo je župnik Mihael postal in treščil s pestjo po njej, da je odjeknilo po sobi in se odbilo od stene kakor grom. »In še ti pravim, Vršan: čeprav imaš sive lase in

belo brado, si vendar neumen! Ali jo boš ti jemal ali on? Boš ti otroke imel z njo ali on? Bo tebe gnjavila ali njega?»

»Na moje pride, ne na njegovo!« je vstal v župniku nekam plahi odgovor Vršanov.

»Mar ni tvoja kri, tvoj sin? Je mar tujec in le po tvoji milosti, kar je, ne po božji? Trd si, Vršan, in kakor da te je zadnje čase hudi duh obsedel! Te ni udaril Bog dovolj, ko ti je tri sine požrla kolera? In rajnico od žalosti za njimi kmalu na to? Bi rad še zadnjega pognal?«

»Kdo ga podi? Drugo naj si izbere, pa mu prepisem in otroke mu bom pestoval do smrti!« mu je oporekal Vršan v duhu ko prej v resnici.

»Grče vražje! Ti vedno eno in isto: drugo naj vzame, pa mu prepisem; oni vedno enako: samo to ali nobene! Tako se grizeta že pet let; Mana, očeta vredna hči, pa podpihuje tebe, Vršan! Ne daš k sebi ne ti ne on! Dekle pa vene in hira, da so je samo še oči in malo bledice pod njimi! Fej vas bodi vse skupaj!«

Tako se je trgalo in lomilo v župniku. Postal je sredi sobe, še bolj nagnil glavo in se zamislil. Pa se je kmalu pretegnil, da je s kratko ostriženo glavo segel skoro do stropa, odprl na široko majhne oči pod visokim čelom in lice mu je spreletel nasmeh, ko se mu je iz prsi utrgalo:

»Čaj, Vršan, v nedeljo se te najem na leci, da me boš pomnil! In vseh skupaj, grč grčastih, popadljivih togot, da vam za dolgo preženem veselje do ujedanja in trme!«

Pa je že žal župniku takih sklepov: v žep seže, izvleče iz njega molek in korakajoč z velikimi koraki po izbi moli češčenomarijo za češčenomarijo za svoje grče, posebno za ono iz Podsmrečja.

Ni trajala dolgo župnikova molitev. Pred farovžem je zaropotal korak, se ustavil, nekdo je nerodno pritisnil kljuko, stopil v vežo in jo s težkimi koraki mahnil proti sobnim durim. Potrvalo je.

»Naprej!« je trdo dejal župnik, stopil k durim in jih odprl, da je planila polna luč v prišleca in mu za hip zameglila pogled.

»Hvaljen bodi...«

»Amen! Stopi noter, Klemen!«

Prišlec, mlad, postaven, kakor hrast krepek mož, je vstopil v izbo in se ustavil ob durih.

»Kaj bi?« postoji župnik pred njim. Skoro sta enako velika, fant in duhovni gospod.

»So bili?«

»Bili!«

»In...?«

»In? Nič ni! Kakor bi zidu tamle pravil!«

Župnik pusti vprašalca in stopi po sobi. Mladi ne ve, kaj bi, v zadregi že prime za kljuko. Župnik se obrne:

»Te ni strpelo?«

»Kako bi me?«

»Pa si pridiral za njim, ihta ihtava! Kakor stari si, sin njegov!«

»Težko čakam!«

»Tudi jaz! Otepam se z vama že tri leta. Vidva pa vsak po svoje kakor vol s čelom v jarem!«

»Lize ne pustim!«

»Stari pa nje ne mara. Vedno ista pesem! Župnik naj pa čudeže dela: iz volov voličke, iz štorovjã vosek! Mar vas tako učim na leci, nemarnosti nemarne? Seveda, zunaj bi stali, pred cerkvijo in za babnicami škilili, hudobe! — Stari pa sam grunt in denar!«

Mlademu je neprijetno, vnovič prime za kljuko.
 »Počakaj, nisva še gotova!« plane župnik. »Ali si z Mano kaj govoril?«

»Sem.«

»Pa?«

»Nič. Z očetom drži! Ko bi jo Vi, gospod...«

»Seveda, zopet jaz, župnik! Kakor da nimam že vaju dveh dovolj!«

Mir in molk zavladata za hip v sobi, da se čuje tiktakanje ure. Pa se v župniku zmehča:

»Reci ji, naj pride v nedeljo po rani maši k meni.«

Mladi prikima. Oči mu hvaležno zasijejo v župnika.

»Pa nikar ne misli, da bom čudež naredil! Nisem Bog! Še On ne opravi pri vas ničesar zlepa. Pri starem vašem pa še zgrda ne!«

»Jaz bi pustil vse in šel!«

»Kam boš rinil? Ni še zadnje besede kraj! Kdo bo ostal za delo?«

»Naj oče!«

»Pa četrta božja zapoved?«

»Tudi za očeta velja!«

»Če je stari nor, ali moraš biti tudi ti?«

Mladi je zopet ob kljuki.

»Čakaj, Klemen! Še tole: kaj si imel v nedeljo s Prelesnikovim Tonetom? Zakaj si ga?«

»Dejal mi je, da sem kakor šolar pred očetom.«

»In zato si ga moral z gorjačo?«

»Ni bilo sile, se je koj zlomila.«

»In zakaj ti je dejal tako?«

»Ker se ne oženim zoper očetovo voljo.«

»Tako, vedno več vas je! In vse radi babnic.«

Fant je pri teh besedah že v vratih.

»Čaj, bom koj!« ga potegne župnik nazaj v izbo in mu pred nosom zapre vrata. Klemen gleda temno, v postavi in obrazu mu ždi nekaj kakor napeta vzmet, ali zmaga se.

»Klemen, tole ti povem: bodi pameten! Ne obešaj se ponoči okrog vogalov in pod Lizinimi okni, pa na samem se ne lovi zanjo, da vaju satan ne premoti! Si razumel?«

Fant pogleda za hip župniku v oči, pa takoj zopet pobesi pogled.

»Fant!« plane iz župnika, ki stopi tesno k mlademu možu, ga zgrabi za roke in mu trdo veli:

»V lice mi poglej!«

Klemen dvigne glavo, za trenutek se spogledata. Tedaj spusti duhovni gospod fantove roke, stopi od njega stran in na obraz mu leže neizmerna bol. Obema plane v obraz rdečica, obema ustne drhte, iščeta za besedo, tipljeta vase, pa ne najdeta. Šele, ko izgine župniku kri raz obraz in leže vanj bledica, najdejo pot besede:

»Tedaj vaju je že zmotil vrag! Te ni nič sram? In punčare nemarne tudi ne? Hudič vas je zmešal vse, ovce garjeve! Grizete se ko psi, se pobijate ko divjaki, zapeljujete dekleta, punčare pa vas, fantaline neumne! Župnik pa naj vpije, pridiga, moli, zmerja, vse nič ne zaleže!«

Fant blede in stopi zopet bliže k durim. A župnik za njim.

»Si bil že pri spovedi?«

Fant odkima.

»Prideš jutri?«

Fant molči.

»Prideš?«

Fant prikima.

»Reci deklini, naj tudi pride!«

In še pristavi duhovni gospod:

»Staremu povej, naj pride v nedeljo po nauku zopet k meni. Sicer ga poiščem sam, rogovilo grčavo, da mu zbrusim vse v obraz!«

»Gospod, ne povejte!«

»Tako, pred očetom te je sram, pred Bogom te pa ni bilo? Vse mu povem! Tudi on ima kos tega na vesti!«

»Gospod, ne povejte jim,« prosi fant.

»Pojdi zdaj! Lahko noč! Pa da mi greš naravnost domov! Nimaš kaj iskati pod Lizinimi okni!«

Tiho utone fant v pomladno noč, ko župnik za njim zapre in zapahne. Duhovni gospod stopi nazaj v sobo, obstane pri mizi, se nasloni obnjo in strmi predse. V duši mu gori in roka mu nehote seže po srcu. Dolgo stoji tako, v očeh pa mu vzkali kakor solze. Nato ugasne luč, stopi po škripajočih stopnicah v prvo nadstropje, prižge pred Križanim svetiljko, pa se zgrudi predenj na kolena in vroče mu privre iz srca na ustnice: Miserere mei... Usmili se me, Gospod...

Mladi Vršan se kakor pijan opoteka v pot in jo komaj razloči pred seboj. Strašno divja v njem in grize: sram in ponižanje, izjalovljeno upanje in vroča, mlada ljubezen. Kako je stal pred župnikom, kakor mlad šolarček, in se dal ošteti, ne da bi bil zinil besedico nazaj. Pa duhovni gospod so pač tak: renčé, in ihtavi so, a je vendar toliko mehkode in dobrote v njih. Zanj se zavzemajo že dve leti in za Lizo, da bi očeta pregovorili, naj jima puste skupaj. Baš za danes je upal Klemen tako za trdno, da se jim bo posrečilo pregovoriti trdega očeta. Že sta z Lizo delala načrte, kako si bosta uredila dom, kako bosta srečna. In ni ga

vzdržalo, moral je iti pobarat župnika. Liza mu je obljubila, da ga počaka, naj se oglasi, ko se bo vračal domov. Tako poln upanja je hitel dol v vas! Zdaj pa, ko se vrača strt, kakor omotičen od bolečine varanega upanja, kako naj stopi k Lizi, kako ji pove, da sta upala zaman, da sta sanjala o sreči prezgodaj?

»Liza, Liza!« gori v fantu, ko je prekoračil Savo in se zaril v reber, strmo in od pomladnih voda še spolzko in sklizko, da mora paziti na vsak korak. »Liza, Liza!« zveni bolešno v njem, da mora zdaj zdaj postati, da se vsaj malo umiri v njem srce, ki mu tolče tako divje. Kako naj ji pogleda v oči, kaj ji poreče, ko ga povpraša? O, da bi ji vsaj majceno upanja lahko dal! Mano bodo vzeli gospod v roke. Mana? Ah, Mana se boji, da ne bi Liza gospodinjala namesto nje na Vršanovini. Zato podpihuje očeta. Ni upanja! Pustil bi vse, šel na Jesenice v tovarno, pa bi se z Lizo lahko vzela. Ali grunt pustiti, zemljo domačo? Ki njegov pot cveti in kali in rodi na njej, in so žulji na rokah samo iz ljubezni do nje! Ne more, ne more! Tudi Liza neče, tudi njo drži zemlja nazaj.

Zavre in vzkipi v fantu, da se mora oprijeti mladega debla ob poti. Nehote upogne debelo vejo in jo zlomi. In dalje lomi divje, kakor brez premisleka, lomi samo da bi umiril besnenje v prsih, bolečino v srcu udušil, da bi splahnelo vrvenje krvi v telesu. Šele čez čas se zave fant brezumnosti svojega početja, se nasloni kakor zlomljena veja ob deblo in solze mu privro v lice. Toda v istem hipu plane vanj trma in ponos, in jeza in ljubezen in bol se zlijejo v eno in vse to zaihti v mladem srcu ter se zažene v grlo: mladi fant ob deblu z zasolzenimi očmi zavriska iz polnih

prsi, da odjekne od roba Karavank čez dolino proti Vršiču in Mojstrovki.

Toda bolj ko se bliža Klemen trem hišam v Podsmrečju, težji postaja njegov korak, težje njegovo srce. Prve hiše se ogne v velikem ovinku, bliža se drugi, Lizinemu domu. Tam više gori, najvišja v vsej savski dolini, je njegova domačija, Vršanovo posestvo. Vidi od daleč luč: oče so že doma in niso šli še leč.

Že misli kreniti mimo Lizinega doma in se tiho ter neopaženo utihotapiti domov, ker se ne upa srečati dekleta, ko se izza debla ob kolovozu utrga deklet in plane h Klemenu.

Vroč zaprosi vanj:

»Klemen, kako si opravil?«

Fant je zmeden, molči, ne ve odgovora.

»Klemen, povej!« zaprosi deklet.

Fant stopi tesno k njej. Hoče jo ujeti za roko, hoče reči toplo, mehko besedo, pa je ne najde.

»Ah, saj vem, ne govori!« zaihti deklet in vse njeno telo spreleti drget; kakor dete se nasloni na fantove prsi in tiho ihti. Klemen molči, ne ve, kaj bi; v grlu ga tišči nekaj, hoče ven, na jezik, da bi seglo Lizi v srce, pa se mu ne da. Šele čez čas:

»Liza, Lizika, ne jokaj! Saj bo drugič! Gospod so rekli!«

In ko deklet le ne neha jokati, znova:

»Mano bodo poklicali k sebi in očeta v nedeljo po nauku. Boš videla, da pojde!«

Liza ga pogleda z objokanimi očmi.

»Ne verjamem, Klemen; oče ne bodo odnehali!«

»Morda bodo, če jim gospod povedo...«

»Kaj povedo?«

»No, saj veš...«

»Kaj?«

»No, veš, kako daleč je z nama,« izdavi fant. Dekle vztrepeta:

»Si jim povedal?«

»Sami so ugenili.«

»Jezus!« plane dekle znova v jok. Čez čas:

»In kaj so dejali?«

»Da morava jutri oba k spovedi.«

»Jaz sem že bila.«

»Potlej pa moram iti sam.«

»Le pojdi, Klemen, ti bo laže. Meni je tudi. Toda oče, kaj poreko oče?«

»Kar hočejo! Meni je vseeno!«

»Ah, Klemen, tako se bojim!«

»Kaj bi se bala, Lizika! Poglej, naj se postopi kdo!« se postavi fant prednjo, stisne pesti in dvigne roke, da počijo krepki sklepi. Dekle se zastrmi vanj. Oči ji blešče.

»Lizika!« plane fant in jo hoče dvigniti od tal k sebi.

»Ne, Klemen, dovolj je bilo že skrbi! In jutri greš k spovedi! Morava biti pametna, ubogaj me, če me imaš kaj rad!«

Pogleda ga, da mu srce vzdrhti od sreče.

»Lizika moja, boš videla, da pojde! Gospod so preveč hudo gledali. V nedeljo ne bi bil rad v očetovi koži. Kako so se danes nad menoj znesli, da sem kar trepetal!«

»In po pravici!« mu požuga dekle s prstom.

»Liza, Liza!« se zasliši nakrat za hišo.

»Mati kličejo, noter moram! Lahko noč, Klemen! Jutri se vidiva, če prideš mimo nas!«

»Lahko noč, Lizika!« zašepeče fant. »Kaj lepega sanjaj in pa name misli!«

»Kakor vedno, saj veš!« odvrne dekle, gre z roko hitro fantu čez obraz in steče urno proti hiši. Klemen stoji še nekaj časa na mestu, si gre parkrat z raskavo dlanjo po licu, kjer je prej zdrsela vroča dlan dekletova, nato pa previdno stopi dalje po kolovozu proti domači hiši.

Ko pride do lese, ki meji Lizino in njegovo domačijo, se ozre nazaj in vidi, da v Lizini sobi gori luč. Dolgo stoji zamišljen in strmi v svetlobo. Opazi, da je Liza stopila k oknu in ga odprla. Ne vzdrži; iz polnih prsi zauka in nato še enkrat in še tretjič, da je vriskov polna dolina in reber in gmajna na njej. Rdeča zavesa zagrne Lizino okno kakor za še enkrat lahko noč. Klemen se šele čez čas obrne in stopi proti domu.

Doma sta oče in sestra v izbi.

»Dober večer!« vošči obema in postoji sredi hiše.

»Bog ga daj!« odzdravita oče in Mana. Klemen sede ob peč. Oče, ki bere, dvigne oči izza knjige in pogleda v sina:

»Kje si bil?«

»Kjer Vi!«

»Pri fari? — Pil?«

»Ne; kjer ste bili Vi!«

»V farovžu?«

»Da!«

»In zdaj si bil z ono skupaj?«

Klemenu zagori v očeh, pa se premaga in je tiho.

Oče vstane in gre proti njemu:

»Česa si iskal pri župniku?«

»Vas!«

»Kako?«

»Tako!« de rezko Klemen in vstane. Za hip si stojita oče in sin nasproti in si iščeta drug drugemu skozi oči v dušo in srce. Stari prvi umakne pogled, z roko si seže v belo brado.

»Lahko noč!« pozdravi Klemen in stopi v vrata. Sliši še za seboj, kako mu Mana vošči lahko noč, pa se ozre in vidi, da oče gleda za njim. Zapre duri in skozi vežo odide v nasprotna vrata v kamro. Že v postelji sliši govoriti v veži Mano, ki odide v zgornjico. Skozi špranjo v durih pa vidi v hiši še dolgo goreti luč in ve, da oče bede. In sluti, da morda mislijo nanj, na župnika, na Lizo...

2.

V lepem pomladanskem dopoldnevu sta orala stari Vršan in sin Klemen dober streljaj niže hiše. Nekam močno se je kisalo nebo in v južno stran okrog Triglava in gor do Mangarta se kar ni hotelo prav zjasniti. Samo doli niže se je nad Martuljkom dvigala oblačna prevlaka, dočim je v severno plat savske doline solnce veselo sijalo in se lastnih svojih žarkov veselilo.

Tako je počivala v dopoldanskih urah vsa strma reber podsmreška. In kakor kraljica se je na prostorni planici tik pod gmajnami Srednjega vrha v solnce ogledovala bela hiša Vršanova, najvišja v vsej gornji savski dolini. Veselo se je smejala v solnce in mu vračala svetlobne pozdrave v srebrnih in zlatih pramenih, ki so se razlivali iz njenih oken v trato pred hišo. Njiva, kjer sta v zemljo rila oče in sin, je ležala prav na robu planice, ki je nato kakor odrezana z eno platjo padala v porastlo strmo reber, navzgor in navzdol vzdolž doline pa je segala na eno stran v Belco

proti Dovškemu, na drugo pa v borovske rovte. Vsa prelepa gmajna od Belce pa noter v Rovte je bila Vršanova last in boršti so se neizsekani in jedroviti vzpenjali do slemena Srednjega vrha in gor do Vršca, kjer jih je rezala nemškoavstrijska meja.

Toda goli del Podsmrečja pa ni bil ves Vršanova last, še dva sta ga delila z njim, ki sta tudi oba postavila hiše na razsežno planico, seveda pohlevne, bolj na kraj, na rob, tako da je posebno prva grozila, da zdrsne raz rob v dolino. Bila sta to Belcjan in Smrečnik. Prvi, ki je imel za hčer brhko Lizo in dva sina, Franceta in Jako, je bil polgruntar in njegov rod je od pamtiveka v Podsmrečju. Drugi pa, Smrečnik, ki mu je gospodinjila edinka Micka, zajeten in poln deklič, je bil samo štrtak in je pridelal komaj za pol leta hrane, drugo si je moral prislužiti z drvarjenjem pozimi.

Stara dva, Belcjan in Vršan, sta hodila drug mimo drugega kakor dve hudi uri. Ni se sicer bliskalo, ali v daljavi nekje je zamolklo grmelo, kadar sta se srečala, in samo iskrice bi bilo treba, pa bi se vžgalo. Sovraštvo je izviralo še izza fantovskih let. Prej najboljša prijatelja, ko sta še oba postopala za Klinarjevo Lizo v Logu; a sta se do krvi stepla, ko se je Liza odločila za mirnega, tihega Belcjana in zavrnila precej raznesenega in bahaškega Vršana. Morda jo je odbijala tudi Vršanova polna brada, ki je bila že tedaj ponos komaj tridesetletnega možaka. Od tedaj naprej sta se ogibala Vršan in Belcjan drug drugega. Belcjan radi ljubega miru, Vršan pa iz oholosti.

Ali mladi niso bili taki. Ko so bili živi še starejši trije Vršanovi, so marsikatero fantovsko bitko izvojevali zmagovalno skupno z Belcjanovimi doli v dolini, v Borovcu, Korenu ali v Logu. Liza je bila

Belcjanova najmlajša, zato jo je tudi prijateljstvo zvezalo najbolj s Klemenom, Vršanovim najmlajšim. Edino Mana, Vršanova edina hči, ni nikdar mogla Lize. Morda, ker je bila prebrhka, ali ker Belcjanovih ni hotel nihče zanjo bārati. Bila je vedno zadirčna in kakor že naprej določena, da ostane samska in očetova gospodinja po materini smrti.

Ko pa je Vršana zadela v strašnem letu kuge nesreča in mu pobrala vse tri razen Klemena, najmlajšega, Belcjanovim pa je prizanesla, se je sovraštvo v njej zakrknilo le še bolj in iz njega je često režala zelena zavist.

Iz mlade tovarišije Klemenove in Lizine pa je kar čez noč pognala ljubezen in se razrastla v njunih srcih, da sama nista vedela kdaj. Kar čez noč se nista več upala prav pogledati drug drugemu v oči; opazovala sta se naskrivaj in beseda jima je zastajala za drhtečimi ustnicami, če sta se našla sama. Pričela sta se kakor nalašč ogibati drug drugega, ali nehote sta se našla in oba vztrepetala ob svidenju ter često šla drug mimo drugega s kratkim pozdravom. Njuni pogledi pa so medtem govorili velike reči, in preden sta se prav zavedela kdaj in kako, sta si pred tremi leti sredi veselice v Borovcu trepetaje segla v roke drugače kakor do zdaj. Ko so se vračali domov, je Liza za časek zaostala in Klemen z njo. In oba nista mogla zatisniti oči tisto noč. Od tedaj so Lizini nageljni cveteli samo za Klemena in Klemenove oči gorele samo za Lizo. Dokler ni prišlo na uho očetu Vršanu, ki je zarobantil nad Klemenom, ga skoro vrgel iz hiše in mu prepovedal enkrat za vselej, še kdaj govoriti z ono. Toda srce je srce in oba mlada sta se še bolj oklenila drug drugega.

»Hi-hót, pram!« je udaril trdi glas Vršanov v mladega Klemena, ki se je sklanjal v plug in krepko oprijemal ročice ter pri tem zrl v cmokajočo, rjavo gmoto okrog lemeža.

»Daj no, Klemen, ali spiš?« se je vjedel stari v sina.

Sin je pogledal začuden v očeta in ni koj razumel njegovih besedi, ker so mu bile misli v prvih dneh njegove in Lizine ljubezni, ki je o njej razmišljal med oranjem. Šele čez čas se mu je potemnilo čelo in na zvratišču, ko sta vračala, je jezno sunil lepljivo prst z otiko od lemeža, da je kar odletela od železja.

»Vihra ihtava, ali sem ti že preveč dejal?« ga je brž ugriznil stari, ki mu ni ušla sinova nejevoljna kretnja. Sin je molčal, se sklonil nazaj v plug in sta orala dalje, vsak s svojimi mislimi.

In se je gnetlo v starem:

»Seveda, mladež naduta, spi nič, voglari okrog, potlej pa klinka ob belem dnevu, ko je treba prijeti in pritisniti, da v sklepah zacvili! Pretete deklina!« je planilo polglasno iz njega in bič je ošvrknil konja, ki je pretegnil in drugega, belca, potegnil s seboj, da je Klemen skoraj na plug omahnil. Samo napol je razumel fant očetove zadnje besede, pa jih je ugenil takoj in v srcu mu je vzvalovala kri. Za hip je popustil z rokami, da je plug planil iz prsti v vrh razora, a se je brž premislil, pljunil v dlani in krepko poprijel, da so se mu napele mišice na rokah in mu je počilo v sklepah. Samo iz oči mu je sršelo v rjavo mokro prst, ki je ranjena zevala pred njim in nemo kričala, prav kakor fantovo užaljeno srce. Stari pa je polglasno godrnjal v belo brado, mahnil semtertja po konjih,

pa se tupašam kradoma ozrl nazaj na sklonjenega sina, kakor bi njegove misli ugibal.

In vnovič je vzdramil Klemena iz misli očetov glas:

»Kako pa orješ danes? Ponoči bi spal, ponoči, seme nepridno, pa bi lahko za dne krepkeje poprijel!«

Sredi razora sta bila, ko je stari tako stresel nejevoljo nad sinom. V Klemenu je zagorelo. Šinil je pokonci, planil, kakor bi se hotel pognati čez plug in konje do očeta, ko se je nakrat zdrznil in obstal.

»Pa dajte sami, če znate bolje!« je vrgel očetu mrko v lice in mu obrnil hrbet. Že je stopil korak, dva po razoru, ko se je premislil, se okrenil, poprijel znova za ročice in zakričal nad konji: »Ti-hot!« da sta potegnila na vso moč ter potegnila starega naprej, da je skoro padel pod kopita. Nič ni dejal Vršan, iz oči pa mu je zagorelo kakor zmagoslavje in ponos, ko se je ozrl nazaj in videl, da se upira sin v ročice kakor peč v breg in mu rdi od vihre in duševne tegobe mlado lice.

»Bo! Za dva mlada je!« se posmeje samo staremu v srcu. »Samo ta preteta deklina!« se mu že zopet skremži na licu in zamišljen vodi konja dalje. Ko zopet vračata na okrajku, pripelje po kolovozu na njivo samotěž garovec Smrečnikova Micka. Krepko, dvajsetletno dekle je, bolj fantovske hoje in kretenj kakor dekliških, močna in polna. Postoji, da se oddahne, in v solncu se ji zasveti izpod nazaj pokrite rute temno, od solnca in vetra opaljeno lice. Izza rute se usipljejo v obraz gosti, temni lasje.

»Hej, Micka, te je breg upehal, hà?« ji zakliče stari Vršan in pridrži konje.

»Kaj bi me, zaštoje že pretegnem!« se mu smeje dekle, upre močni roki v bok in gleda za Klemenom, ki se sklanja v plug in trebi z otiko lemež.

»Zakaj te pa nič k nam ni, Micka?« vprašuje Vršan.

»Ne utegnem! Bélim bajto!«

»Se boš možila?«

»Mara kdo zame!«

»No, poženite no, oče!« plane vmes Klemen in se skloni v plug.

»E, naj se mrhi malo oddahnetá, saj bo skoro poldne. Slišiš, Micka, ali boš utegnila priti pomagat Mani čompe narezovat?«

»Ne vem! Naj rajši katera druga!«

»Hi!« zamahne medtem Klemen z otiko proti konjema; da oče omahne vstran, ko nenadoma pretegneta in se poženeta dalje. Stari zgrabi za povodec z vso silo, ali Klemen znova požene konja in oče jih ne vzdrži: mora nehote z njimi dalje. Za hip se ozre po sinu, ki sklonjen v plug tišči ročice na moč; vrh njive pa zapoje Mickin smeh, ki zveni kakor zasmeh in ureže Klemena kakor z nožem.

»Bi me ubil rajši danes ko jutri, semel!« se zaletava izza zob staremu, ko vodi konje dalje. Klemen ne črhne besedice, samo strašna bledica mu plane v prej rdeče lice in še nižje se skloni mlado telo v zemljo. Micka vrh njive se smeje dalje, ošine parkrat s pogledi Klemena, nato pa se upre v garovec in porine po kolovozu proti Belcjanu.

V dolini je zazvonilo poldne, ko sta preorala Vršana dobro polovico njive. In komaj je odjeknil zvon, se je oglasil od hiše doli Manin glas:

»Ho-hoj, južinat!«

»Jô-ô!« je odvrnil oče nazaj. Stal je pred konji, držal klobuk v rokah in molil, tiho sam zase. Skupno bodo molili po južini. Sivi lasje so mu frfotali potni v lahnem vetriču ob čelu, bela brada se je svetila v opoldanski bleščavi kakor taleči se sneg. Pod visokim čelom so žarele žive temne oči, ki so bile čudno nasprotje sršečim sivim obrvim, in krepak, ukrivljen nos, je dajal obrazu starega Vršana ponosen izraz. Ko je stal tako razoglav s privihanimi rokavi v beli odpeti hodni srajci, ki so na prsih štrlele iz nje sive ščetine, velik, krepak, slok, samo za spoznanje upognjen, se je sinu nehote porodilo v srcu ob pogledu vanj: planinski kralj! Tako so mu rekali dolinci, domačini in tujci. In nežno je sinu zatrepetal v očeh pri tem pogledu, čeprav je takoj umeknil pogled očetu in si dal opraviti z odpenjanjem konj.

Ko je stari odmolil, se je prekrižal in zavil proti domu. Klemen je konja odpregel, prijel za vajet, da bi odgnal, pa je še čas gledal za očetom. V njem je vrelo: planinski kralj! In on sin njegov, mladi kralj planin! Pri tem mu je tegobno vstalo v srcu: ga bo zmogel?

Že stopi Klemen s konji za očetom v kolovoz, ko prihiti od Belcjana Liza z jerbasom na glavi. Klemen bolj zasluči kot zasliši njene korake, zadržuje konja in jo tako pričaka, da ga dohiti.

»Liza,« ji de polglasno, »kam hitiš? Počakaj malo!«

»Ali si neumen, glej!« pokaže dekle na očeta, ki hiti pred njima. Vendar zadrži korak in stopi vštric fanta.

Klemenove oči od strani zdrsijo po dekletu. Drobna je Liza, pol manj je je ko Smrečnikove Micke, ali jedra je in nosi se. Svetlih las ji ne

pokriva ruta, izpod jerbasa ji tišče v lice in jo dražijo v modre oči in drobni nosek, tja v polrazcvetele ustnice jo ščegetajo, da si gre zdaj zdaj z roko po licih in zdaj zdaj pihne nadležne nagačivce v čelo nazaj. Komaj do ramen je Klemenu in fantov klobuk sega preko jerbasa na dekletovi glavi. Joj, kako bi jo sedajle dvignil z jerbasom vred od tal ter zaukal, da bi se razlegalo v šir in dalj! Tako gre Klemen nemo poleg Lize in ne najde besede, ki bi jo dejal, da bi ji povedal, kako mu je. Le oči mu govore, oči vriskajo, oči božajo Lizino lice, pa roka ujame zdaj zdaj njeno levico ter jo stisne, da dekle vztrepeta.

»Klemen bodi pameten,« mu Liza navidezno nejevoljno odtegne roko in pogleda na spredaj korakajočega očeta.

»Liza, Lizika!« se skloni fant tesno k dekletu in tih nasmešek mu spreleti lice.

»Kaj postavaš!« udari v njuno srečo stari Vršan, ki se je ozrl in opazil mlada dva skupaj. »Južina čaka!«

Oče stopi dalje, ne ozre se več. Ali korak pridržuje, da morata mlada dva skoro do njega. Klemen je ob očetovih besedah prebledel ko zid, z vso silo je potegnil povodec ter zaškripal z zobmi. Dekle se je z velikimi, plahimi očmi ozrlo vanj in tiho spregovorilo:

»Nikar, Klemen, potrpi!«

In čez čas, ko se ihta v fantu ni umirila:

»Nocoj pojdem v Borovec. Pridi naproti!«

Pa je že odbrzela na levo v breg, čeprav sta ji nogi trepetali in se ji je srce v prsih krčilo. Klemen je zrl za njo kakor za bežečo sanjo, in sam ni vedel, kdaj je butnil s konji vred v očeta, ki je

stal na kolovozu in tudi gledal v breg za odhajajočo.

»No!« je planil v fanta, ko sta zadela skupaj: »Kam zijaš?«

»Kamor Vi!« je zagorelo iz Klemena in bledica na licu se je umeknila temni rdečici. Stopil je mimo starega in odgnal konja v hlev, kjer je vrgel vajete hlapcu.

Že so čakali z molitvijo Klemena v hiši, ko je prišel mrk in zamišljen iz hleva.

»Se je boš že še nagledal,« ga je upiknil stari, »mi čakamo!«

Prekrižal se je in odmolil očenaš in češčeno-marijo. Družina: Klemen, Mana, hlapec in dve dekli so mu odgovarjali. Nato so molče sedli in molče zajemali.

Klemen je komaj tlačil vase jed, tako je vrelo v njem. Mana je skrivši opazovala zdaj brata zdaj očeta. Tudi ona je videla izza duri, da sta šla Liza in Klemen skupaj in zdaj zdaj je nasmešek spreletel njeno lice, ko je zrla v bratov obraz. Očeta je pekel molk pri mizi in udaril je vanj:

»Mana, z Micko sem govoril, da bi prišla čompe narezovat. Še ti ji dej!«

»Bom, še danes. Jutri moramo že pričeti, sami ne zmoremo.«

»Bajto beli, pa se bo že utrgala za dan, dva!« de oče in pogleda Klemena. Sin molči. Tudi ona-dva umolkne in zopet se sliši samo zajemanje žlic in semtertja kašelj iz zadrege.

Mana vstane, odnese prazno skledo in se vrne z drugo. Postavi jo na mizo in za hip postoji. Skozi okno ji sije solnce naravnost v obraz. Ni več mlada Mana, drugi otrok Vršanov je. Leta in delo in skrb po materini smrti so ji zarisali globoke brazde v

obraz. Velika je skoro ko oče, nos ima njegov in oči, sicer je pa materina in so drobne, rahlo napete ustnice čudno nasprotje z gornjim delom obraza. V temnih laseh se ji tu in tam svetlikajo srebrne niti. Tudi v tem je očetova. Mana sede nazaj k drugim; molče nadaljujejo južino in končajo.

Ko se dvigne vsa družina in mlajša dekla popravi in pobriše mizo, vstane tudi Klemen, da bi odšel.

»Počakaj, fant!« veli oče. Klemen se začuden ozre vanj in postoji.

»Si se premislil?«

»Kaj?«

»Radi one!«

»Katere?« se dela sin nevednega.

»I, katere! One nastave, ki si zdajle zijal za njo!«

»Oče!« vzkipi fant.

»Odgovori, če te vprašam!«

Klemen molči.

»Ali si Vršanov ali nisi!«

»Sem!«

»In še premišljuješ?«

»Nimam kaj; sem že premislil!«

»Tedaj jo pustiš?«

»Oče!«

»Nič, oče; povej!«

»Tudi Vi ste se gnali za prvo!«

»Fant!« vzkipi iz očeta.

»Nič, fant! Še topli ste se za Lizino mater z Belcjanom.«

»Ti!« plane oče proti sinu.

»Vprašali ste, ali sem Vršanov. Odgovoril sem!«

»Sram te bodi!« se vmeša Mana.

»Nihče te ni vprašal!« jo zavrne Klemen.

»Pravico imam kakor ti! Vršanova sem!«

»In grunt bo njen, ako se ti ne premisliš!« plane znova oče.

»Zašto se žene. Kar recite, pa grem; za hlapca ji ne bom!« stopi sin proti očetu. Iz oči mu gori in očeta je skoro strah teh oči. Mirneje prične:

»Klemen, bodi pameten. One ti ne pustim!«

»Jaz se ženim, ne Vi, oče!«

»Micko vzemi!«

»Pa jo dajte Vi, vdovec ste, če Vam je tako všeč.«

»Klemen,« se zasuče v brata Mana.

»Ali pa ti starega Smrečnika vzemi pa boste obe zemlji skupaj, če vama je za to!« ji vrne brat.

»Fant, jezik za zobmi!« plane sedaj stari ves srdit proti sinu in dvigne roko.

»Le dajte!« mu nastavi sin lice. Očetu roka omahne. Stopi nazaj k mizi in se opre z roko nanjo. Mana tiho zajoče. Sin pa stoji sredi izbe, gleda nepremično očeta in v očeh mu gori nekaj, česar se oče boji, da ne zmore takoj v besedo. Šele čez čas sede zopet k mizi in glas mu je mirnejši.

»Klemen, daj si enkrat k sebi. Saj nisi iz železa!«

»Zakaj jaz? Čemu ne Vi? Kaj Vam je naredila?«

»Belcjanova je! In za delo ni!«

»Kdo to pravi? Za tri Micke!« se vzpne iz fanta.

»In če je za sto Mick, pri nas ne bo gospodinjala! Ker je Belcjanova!« vpije iz očeta.

»Ali Vam je njena mati tako zavdala, oče?« plane zdaj sin, pa ga je strah očetovega obraza

in oči, ki se razpro pri teh besedah široko in je v njih kakor sovražstvo.

»Klemen, fej te bodi!« plane Mana in stopi k očetu.

V starem Vršanu vre. Bog, da bi planil v sina in ga udaril po zobeh, da ga ne zadržuje nekaj kakor sram. Onemoglo izdavi bridko iz sebe:

»Mani zapišem grunt, ti pa pojdi, kamor hočeš!«

Sin omahne proti očetu in strašno se trga v njem. Ali takoj se ustraši, prebledi in plane k vratom.

»Pa grem! Ali menite, da nisem dela vajen! Le dajte Mani, le, samo Vršanov potem ne bo več v Podsmrečju!«

Stopi v vrata in vežo in zadrleskne duri za seboj, da kriknejo v tečajih. Omahujoč gre proti hlevu, pa se premisli, okrene in zavije proti skednju. Vstopi, se ozre okrog in se zvali na kup sena. Z obema rokama grabi globoko v kup, z nogami riže v seno pred seboj in z zobmi si grize ustnice do krvi, da ne bi kričal od bolečine. V hiši pa stari Vršan omahne na stolico, nasloni se z rokami na mizo in položi vanje sivo glavo. Le Mana je glasna, ven stopi in naganja hlapca ter dekli na delo. —

Popoldne sta Vršanova orala dalje, kot bi se ne bilo nič zgodilo. Spregovorila nista ves čas nobene besede. Ko je Mana prinesla malico, je jedel oče sam, sin je pa legel na trato in zrl v zrak.

»Greš jest?« sili Mana.

»Ni moje, je Vršanovo!« izdavi Klemen.

Stari se ozre v sina. Grižljaj mu ostane v ustih. Izpljune ga, stopi h konjema in požene.

»Mana, primi za ročice!« veli hčeri.

Dekle hoče, ali že je ob njej Klemen, sune jo stran, da odleti daleč proč, zgrabi za ročice, se upre vanje in z otiko požene konje:

»Hi-hi!« ...

Mana pobere razmetane jedi in odnese malico domov. Vršana, stari in mladi, pa orjeta njivo do trdega mraka, dokler je ne zorjeta do kraja.

3.

»Naprej!« se je razleglo gromko od župnikove pisalne mize, ko je nekdo komaj slišno, plaho potrkal. A ko je potrkalo vnovič, je planil župnik, odrinil stol in sam odprl duri:

»Gromska strela, si gluhi!« je zarežal v odprta vrata, pa je hipoma obstal in stopil korak nazaj v izbo:

»O, Liza, deklič, si se ustrašila?« je skoro mehko vprašal in nadaljeval, stopivši še globlje v sobo:

»No, le ne vihaj šobe, dekle, pa stopi naprej, saj te ne pojem!«

Liza je bolj klecnila kakor stopila za župnikom in tiho s trepetajočo roko zaprla duri za seboj. Za vrati je postala in dvignila oči, velike in splašene modre oči, v velikega duhovnega gospoda ter iztisnila jecljaje:

»Hvaljen Jezus!«

»Amen! Kaj bi rada?« je vprašal župnik, ji obrnil hrbet ter se vrgel v naslonjač ob pisalnici, da je zaškripal, vrgel nogo čez drugo in mežikaje z drobnimi očmi pogledal dekle, ki si ni upala napraviti koraka v sobo.

Ko ni bilo odgovora, je duhovni gospod pozorneje pogledal dekle, ki ji je dopoldansko solnce

skozi okno sijalo naravnost v obraz. In je videl župnik Mihael, da ima dekle oči solzne in se ji dve novi solzi točita po obledelem licu.

»Kaj se kisaš, ko ti nisem še bev ne mev dejal!« je vrgel iz sebe in se pognal s stola kvišku. Roka mu je trepetala in da bi jo skrnil, jo je z drugo sklenjeno položil na hrbet. In še malo je počakal, preden je stopil bliže k deklici, ki je jokala v dlan.

»Liza, obriši solze! Tako ne prideva nikamor! Pa zini in povej, da — da — bo konec,« je vihral in stopil k oknu ter si šel z roko neopazljivo po očeh.

Dekle je stopilo zdaj bliže k njemu. Obrnil se je, ko jo je začutil za seboj. Tedaj se je Liza nenadoma sklonila, se oprijela njegove roke in padla predenj na kolena.

»Gospod!« je planilo iz nje in solze so se ji udrle iz oči na lica, ki so ji zagorela kakor v vročem sramu.

Kakor bi ga pičil gad, je odskočil duhovni gospod, sunil z roko od sebe in megla mu je zakrila oči.

»Liza!« je izdaval, pa si šel znova z roko po laseh.

Dekle je klečalo še vedno in ihtelo, da se je stresalo mlado telo.

»Si res?«

Ustnice so mu trepetale. Iz oči mu je bliskal srd, toda izza bliskanja mu je gorelo usmiljenje.

»Sem!« je izdahnilo dekle in glasno zajokalo.

»Deklina nesrečna!« ji je vrgel v lice in se obrnil stran od nje. A koj se je zasukal nazaj in glas mu je trepetal, ko ji je dejal:

»Vstani!«

In ko je vstala, ji je primeknil stol.

»Sedi!«

Dekle je sedlo, pa zajokalo vnovič. Župnik je meril z velikimi koraki sobo in grčal sam vase, kakor bi tam zadaj za Razorjem in Prisankom grmelo. In spet se je obrnil v dekle:

»Od kdaj?«

Pa se je zasukal nazaj, kakor da ga prav nič ne briga odgovor Lizin, ki je polglasno izdabila:

»Pet mesecev.«

In si je pritisnila robec na usta, da ne bi joka pognala v krik.

Župnik je stal pri oknu, zabobnal s prsti po šipah, pa nakrat zamahnil za muho in jo zalučil po tleh:

»Golazen nemarna!«

Dekle je splašeno dvignilo oči v duhovnega gospoda, ki si je z robcem brisal dlan in stopil vnovič z velikimi koraki po sobi. Enakomerno so peli njegovi koraki, vmes je tiktakala ura in zdaj zdaj je tišino prekinil pridušen dekletov vzdih.

Postal je nakrat pred njo, si prekrižal roke na prsih, podprl desno v levo dlan, si šel z ukrivljenim kazalcem pod nos, da je lahko naslonil glavo, in dejal:

»Pa zdaj?«

Dekle ni vedelo, kaj bi, omahnilo je z glavo v robec in vnovič zaihtelo.

»Prej bi se bila kisala, pa ne greha delala, bi pa zdaj ne bilo tega. Ti je bilo treba?«

Dekle mu je splašeno seglo v besedo in rdečica ji je planila v lice:

»Rada se imava!«

»Taka ljubezen ni prida! Satan vama jo je dal, ne Bog! Ti bo zdaj morda hudoba pomagala?« je vzrojil in se strmo okrenil.

»Gospod!« je zaprosilo dekle in zajokalo.

»Sem mar dejal, da ti jaz ne bom?« Stopil je zopet po izbi, sunil z nogo stol k mizi in čez čas dejal, stopivši prednjo:

»Samo dej mi, kje naj staremu pridem blizu!«

In ko so obupano pogledale vanj dekletove oči, vse v solzah, uboge, nebogljene, ki so se jim poznale prečute noči, polne kesanja, je zavrelo v njem in iz njega, da je udaril s stisnjeno pestjo v mizo:

»Vršan je nor!«

Stopil je zopet v korak in vedno bolj hitel; na čelo pa so mu stopile potne kaplje in prsti so mu posegli v žep in oprijeli križ na molku. Suknja je opletala in ga bila po kolenih, ko je hitel gor in dol. Globoko je dihal in rdel v obraz ter tiščal vkup zobe.

»Ali kaj moliš, deklič?« se je nenadoma ustavil pred Lizo, ki so se ji posušile solze v očeh in ji je pogled sijal kakor izprana gora v bleščavi opoldanskega solnca, da je župnik strme pogledal vanjo.

»Vse noči prejočem, gospod!«

»Nisem vprašal, ali se cmeriš; ali moliš, sem baral!«

»Molim, molim, pa nič ne pomaga!«

»Še to! Viš, vere nimaš, vere, zato te je premamil satan! Z ustnicami giblješ, jagode prebiraš na molku, pri tem pa na potegóna misliš golénega, ki te je speljal, nepridnež! Vere nimaš! Vera gore prestavlja, pa bi norega Vršana ne!«

In ko je videl, da se znova zbirajo solze v dekličevih očeh, je mehkeje dodal:

»Moli, deklič, moli in prosi Boga, da se te usmili in ti odpusti! Si slišala v nedeljo na leci:

prosite in se vam bo dalo, iščite in boste našli, trkajte in se vam bo odprlo. — Pa ne jécaj samo z jezikom, s srcem zakriči v Boga, pa ti bo dal, slišiš! Je že mnogim, še več ko tebi! Tebi zdaj samo križ, a drugo še pride. Sama si kriva, ker nisi poslušala Boga v srcu. Moli, deklič, moli, vse noči na kolenih prekleči in vpij v nebesa, da starega norega Vršana zmehčamo, grčo krofinčasto!»

Tako je govoril, se globoko oddehnil, ko je dogovoril in stopil h klečalniku ter uprl oči v Križanega. Iz srca mu je v lice gorelo, iz lica v besedo in beseda v Njega: da bi ubogemu, splašenemu, grešnemu otroku dal od svoje milosti in njemu, da bi znal omehčati Vršanovo grčo, ki jo obdeluje že pet mesecev, pa ji ne more do živega.

Dolgo je tako stal župnik Mihael. Ko se je obrnil, je Liza stala za njim s sklenjenimi rokami, tudi strmela v Križanega, po obrazu pa so ji lile solze.

»Liza,« ji je tiše dejal gospod župnik, »si se spokorila?«

»Sem, gospod! Saj veste!«

»Ti dá Klemen mir od takrat?«

»Dá, gospod!«

»Samo poskusi naj, preden nista mož in žena, pa ne mignem z mezincem za vajul!«

Liza je zagorela v lica.

»Kaj pa mati in oče, deklič?«

»Oče ne vedo še nič, gospod.«

»Pa mati?«

»Vedo in so hudi!«

»Še nase naj bo huda, oči naj si izpraska, ki niso videle, dokler je bil še čas! Povem ji, ko mi pride v pest! In Klemenu tudi, da me bo pomnil.

Golenec goleni, grčavi! Kakor stari je, vedno svojo tišči! Zdaj jo je utiščal!»

Liza je stopila proti vratom.

»Počakaj! — Očetu povej vse!«

»Ne upam! Ubijejo me!«

»Taki ste vsi! Naprej ničesar ne vidite, kakor žival ste tjavendan in za zlom tiščite; ko pa zlo pride, planete drug nad drugega in se pobijate, grče nemarne, grčaste! — Jaz pa naj ravnam in gladim in iščem poti in mirim, ko bi vas najrajši z bičem, ker si ne daste blizu ne zlepa ne zgrda! — Boš povedala očetu?«

»Ne upam, gospod!« vztrepeta dekle.

»Reci materi, naj povedo, boš?«

»Bom!«

»Samo glej, da stari Vršan ne zve, dokler mu jaz ne povem, razumeš!«

»Hvaljen...«

»Počakaj! — Daj, reci Klemenu, da mi nima žugniti ni ene besede staremu, dokler ne govorim z njim jaz. Si razumela? Drugače se pobijeta, ihti ihtavi! — Pa ne obešaj se mu okrog vratu, nemarnica, ko mu boš pravila in ne postajaj z njim! Kakor da je garjev se ga ogibaj!«

Dekle prikima.

»Pa moli, deklič! Liza, moli, moli!«

Pogledal ji je v oči, da jo je do duše presunilo.

»Zdaj pojdi! Pa oči si v veži obriši, da ne bo ves Borovec vedel, kako si se v farovžu cmerila! — Na veke!«

Tiho so se zaprla vrata za Lizo, ki si je res v veži obrisala lica in oči, si potegnila ruto v čelo in odhitela kar skozi župnikov vrt za kaplanijo zadaj doli čez travnik in ob Savi gori zavila v Podsmrečje.

Župnik pa je pokleknil pred razpelo in molil, molil ter se z Bogom vojskoval za dušo Lizino in Klemenovo ter za grčo, starega Vršana, da bi mu dal Bog milost prave pameti.

Ko je v molitvi spoznal, da ga Bog skuša, da pa mu bo nazadnje naklonil svojo milost, je župnik Mihael vstal, pokrtil črn klobuk, zgrabil brevir ter hotel na vrt, da se spreleti in iz sebe izžene vihro, kar je je bilo še iz molitve ostalo. Odprl je duri in stopil v vežo, ko se isti hip odpro vrata iz kuhinje in v vežo stopi Vršanova Mana. Oba se strme pogledata. Mana se nehote umakne za korak, potem šele pozdravi:

»Hvaljen Jezus!«

»Na veke, Mana! Stopi malo k meni!«

Župnik ji odpre izbo, da gre mimo njega in ji v sobi ponudi stol;

»Sedi, pa malo počakaj! Pridem takoj!«

Odide in plane z velikimi koraki v kuhinjo, kjer vrata za seboj zapre.

»Kaj sta imeli z Mano?« kratko vpraša kuharico.

»Maslo je prinesla,« zajeca postarna kuharica ter postrani pogleda duhovnega gospoda, sluteč, da je nevihta v hiši.

»Nisem vprašal za maslo; kaj sta imeli, sem baral!«

»Mana je dejala, da je Liza pri Vas in da je prišla, ker...«

»Ker?« plane župnik.

»Ker je ... taka ... no ...,« jeca kuharica.

»Babe nemarne, gobezdave, kolikokrat sem ti že dejal, a?«

Župnik je bled v lice in kuharica sluti, da bo zdaj hudo.

»Gospod...?«

»Jutri dobiš knjižico in plačo za štirinajst dni, pa lahko greš!« plane iz župnika, ki že zgrabi po kljuki.

»Gospod župnik...«, se začene za njim kuharica. A župnik je že zunaj, že drevi po veži v izbo.

»Mana, Belcjanova Liza je bila pri meni!« preseneti župnik dekletu, ki je pričakovala vsega prej, samo tega ne. Zato ne ve, kaj bi nato.

»Ti si ženska, Mana, kajne?« ji de župnik.

Dekletu je še bolj začudeno in ne ve, kam merijo gospodove besede. Vprašujoče ga gleda in vsa v zadregi svaljka med prsti vogal oglavke.

»Kaj, ko bi tebe satan premotil in bi se dala zapeljati? Kaj bi storila?«

Dekletu v začudenju široko zapre oči. Šele čez hip odgovori:

»V vodo bi skočila!«

»Vidiš, nesramnica! Liza pa še ni in vendar že lajate vanjo; najbolj vé, ženske, ki nimate vere za pol Lizine.«

»Slutila sem! Uh, da je taka!«

»Z Vršanovo krvjo je trčila skupaj in tega si kriva tudi ti!«

»Jaz? Kaj mi mar? Nikoli ni bila prida!«

»Bolj ko ve vse, dokler je ni zmotila skušnjava. Da pa jo je, si kriva tudi ti, ker si očeta podpihovala, naj ne pusti Klemenu Lize!«

»Seveda, še Vi jo zagovarjajte! Narejati se zna!«

»Tiho!« zagrmi župnik, da Mana obmolkne in vztrepeta. »Upaš vreči kamen vanjo zato? In vame, ker vidim globlje, ko vi, ki tiščite ko voli svojo in ne veste, da je razen pameti in denarja in grunta

še eno, ki tudi svoje hoče! Fej te bodi, Mana! Ženska si, pa je hudič in pol v tebi, ker nisi samo grčasta, ampak še hudobna povrhu! — Se tako za grunt bojiš?»

Široko razkoračen stoji župnik pred Mano, iz oči mu srši, iz lic mu gori in roke mu sujejo predse, da se Mana s stolom umika pred njim in je blede, ker je župnik zadel tako naravnost in tako strašno živo prav v ono, kar jo je najbolj bolelo.

»Kako dolgo že veš?»

»Že dva meseca. Se reče, ne vem, ampak zdi se mi.«

»Pa nisi mogla stopiti enkrat k meni in ziniti? In tudi danes si šla h kuharici, k babnji, ne k meni, ko si morala vendar videti Lizo, kako trpi in kako si k srcu žene. O, Mana, Mana, Bog te bo pokoril zato, verjemi!«

»Kaj meni mar,« užaljeno oporeka dekle.

»Po kaj pa si danes lezla za njo in jo zalezovala, a? Ker si hotela potrditi svoje misli, da bi laže ugriznila, kjer bi najbolj bolelo!«

Župnik se je upehal. Sedel je poleg Mane na stol in pričel mirneje; oči so mu prosile:

»Mana, pomisli, kako bi bilo tebi; če bi se ti zgodilo kakor se je Lizi. Zavedi se, da ste tega, kar je prišlo, mnogo krivi Vršanovi. Ne zakrknj srca, vsaj zdaj ne, ko je sila. In ko gre za čast Vršanove hiše!«

Mana je šinila pri zadnjih besedah pokonci in lica ji je zalila kri:

»Mar sem jaz grešila?«

»Ti in stari in Klemen. Tudi Liza! Toda pri vas trije, ona sama. Tedaj imate Vršanovi trojno krivdo, Liza eno samo — greh!«

»Njen je večji od naših!«

»Bog bo sodil, Mana, ne mi!«

Župnik je utihnil, pa si je z dlanmi pokril oči. Mani se je nekaj zgenilo v srcu. Še nikoli ni slišala, da bi bil duhovni gospod govoril tako mehko in toplo kakor zdajle z njo, čeprav ji je očital. Ali čutila je v očitaniu prošnjo. In Mani je godilo, da borovski župnik prosi njo, Vršanovo Mano.

Še je nadaljeval duhovni gospod, ko si je snel dlani raz oči in jih položil predse na mizo, da je Mana lahko videla, kako so mu drgetali prsti in se je lomilo v njih, da je njo zbolelo:

»Mana, če že nečeš zanju kaj storiti, vsaj očetu ne odgovarjaj! In ne povej jim, kar veš o Lizi, ter ne pusti, da bi jim povedal kdo, preden ne zvedo od mene!«

Mana ne odgovori. Vase tiplje in išče, bi li zmogla, kar hočejo gospod. — Župnik čuti vojskovanje v dekletovem srcu in nadaljuje:

»Čuj, Mana, misli, kaj bi rajna mati dejali, ako bi bili še živi? Ali bi bili pustili takó?« In strmo pogleda dekletu v oči pri teh besedah.

Mana odkima.

»No, vidiš! Pa nikar matere v grobu ne žali!« Župnik vstane, stopi po sobi.

»Da, mati so bili iz drugačnega testa, kakor drugi Vršani! Zato pa jih je žalost strla! In vaše grčevje! Razumeš, Mana?« se obrne zopet župnik k dekletu, ki je tudi vstalo.

»Me boš ubogala in ne boš očetu povedala?«

»Ne bom, radi Vas ne, gospod!«

»Ne maram radi mene! Radi Boga ne, ki hoče biti milosten in bi rad vsem dal od ljubezni, tudi vam, grčam podsmreškimi!«

In še pristavi župnik Mihael:

»Klemenu naroči, naj pusti zdaj očeta v miru in naj se ne grize z njim. Ne bo prida sicer, razumeš?«

Mana prikima.

»So oče te dni doma?«

»Menda bodo sekali v lazih.«

»Pridem gor, morda v nedeljo na večer. — Ne zabi, Mana, kar si mi obljubila: Hvaljen Jezus!«

»Hvaljen Jezus!« odzdravi dekle in odide.

Težka je Manina pot domov. Tišči jo obljuba, dana župniku v trenutku slabosti. Ej, že je mislila na to, kako bo očetu namignila in se bodo odločili ter njej prepisali. Kaj bi Klemen na Vršanovem, ona pa je ona, Mana, starejša in bi se lahko dobro možila, ker bi mikal in vlekel grunt in boršti. Morda bi jo celo Lesjakov iz Loga potem maral, ko zdaj zaman pošilja vanj iz oči strele, da bi ga v srce zadele, fanta postavnega!

No, pa saj je samo obljubila, da ne zine očetu zdaj! A saj bodo župnik sami povedali in tedaj se bo odločilo, kdo bo gospodaril na Vršanovem! Čudno, oče ne morejo Lize! In nikoli ne bodo pristali na to, da bi jo Klemen vzel! Posebno zdaj ne, ko zvedo, kako je z njo, nemarnico! Župnik pa pravijo, da je tudi ona, Mana, tega kriva. Mar je Lizo nagovarjala, ali Klemena šuntala? E, tudi pri župniku so v milosti lepe, solzne oči! —

V takih mislih pride Mana mimo Belcjana in hoče baš po kolovozu za hišo domov, ko zasliši za vogalom govoriti Lizo in Klemena.

»Liza, nič ne maraj! Župnik bodo očeta pregovorili, boš videla! Če pa oče ne bodo odnehali, pustim vse in grem delat drugam, pa se vzameva! Same te ne pustim! Da veš, da ne!«

»Že dobro, Klemen! Saj nisem več žalostna. Samo ti pazi zdaj, da očeta ne razvnameš po nepotrebem, in pusti, naj gospod z njim govore. So mi dejali!«

»Ne bom, Liza, radi tebe ne!«

Mana stopi dalje in ob vogalu se snideta s Klemenom, ki se je urno in tiho poslovil od Lize ter odšel.

»O, Klemen, podnevi vasuješ?« mu oponese sestra.

»Kaj tebi mar!«

»Mi je, Klemen, mi je, celo gospod župnik so dejali, da mi je!«

»Tebi, župnik?« jo začuden pogleda brat in ne more verjeti.

»So! In so rekli, da pusti očeta, dokler ne govore z njimi sami.«

»Mi je Liza povedala,« odvrne Klemen hitro in stopi naprej.

»Seveda, več ti je ko sestra. No, saj ti je lahko.«

»Kaj mi je lahko!« plane Klemen in se ustavi.

»Sam veš najbolje!«

»Vem, zato pusti ti v némar!«

Še dalje zbada Mana, a Klemen molči, ker čuti, da zre za njim Liza in njej na ljubo ne odgovarja. Ne bi bilo dobro sedaj preveč razpaliti Mane, dokler se oče ne odločijo.

Molče stopita v hišo, kjer je dekla že prinesla kosilo in je oče že za mizo.

»No, no, le stopita, pomenita se lahko še med jedjo dalje! Kje si se pa mudila tako dolgo, Mana?« vprašuje oče, ko pomolijo pred jedjo.

»V farovžu sem bila.«

»Pri gospodu?«

»Tudi.«

»Počemu?«

»Maslo sem nesla kuharici, ki mi je zadnjič naročila zanje, pa so me poklicali noter.«

Klemen strelja bliske v sestro in iz lic mu vanjo gori. Ona pa se nalašč posmehne in mu vzdržuje pogled.

»No, in kaj sta imela?« silijo dalje oče.

Mana ne odgovori takoj. Gleda Klemena in nese žlico v usta, da ima k molku vzrok. Šele čez čas pove:

»Dejali so, da pridejo v kratkem gor.«

»K nam?«

»Menda tudi kam drugam. K nam gotovo!«

»Radi strdi?«

Mana gleda zopet Klemena, ki še bolj gori vanjo. Ne more jesti. Žlico je položil.

»Menda. Niso povedali. Z Vami bi radi govorili.«

Oče ni spraševal več. Parkrat mu je šel pogled od Mane do Klemena in obvisel dlje časa na sinu. Nakrat se domisli:

»Kje si bil, Klemen, pred južino? Tam?«

Čelo se zmrači Vršanu, ko pokaže z žlico skozi okno na Belcjanovino.

Klemen ne odgovori. Dvigne se in odide iz sobe.

»Molil boš!« kliče oče za njim.

»Pridem nazaj!« odvrne sin in stopi iz veže na prosto.

»Kaj neki mu je danes?« vpraša oče zoper svojo navado Mano.

»E, skrbi ga, skrbi.«

»Kaj?«

»Nič!« odreže Mana in prične pospravljati z mize.

Pomolijo. Družina odide. Oče stopi na prag in se zazre tja proti Belcjanu. Dolgo strmi tja. In tako se zdi, kakor da mu ustnice vztrepetavajo. — Ali v srdu ali samo v spominu? Bog ve.

4.

Žene se v reber župnik Mihael, žene, da mu lije pot raz obraz, in se za sapo lovi. Pod prvo hišo v Podsmrečju, Smrečnikovo, obstane, da se oddahne.

»Viš ga, zlomka nadušljivega, kako me ujeda! Saj bi bil za kovača dober! Uf! Šment, kako mi je odveč!«

V roki vihti kolar, ki si ga je bil spotoma odpel, da ga ne bi preveč tiščalo za vrat, pa si dela veter z njim, da si lice ohladi.

»Ej, Mihaele, nisi več tak kot si bil, ko si vsako leto rinil v Triglav in po dva nahrbtnika nosil, če je debeli župan upehan omahnil ob steno, ker ni mogel do sape. Zdaj te pa ta bore reber uganja, da se ti kar vrti. Ej, Mihaele, Mihaele, kmalu boš dodelal, kar si mislil, verjemi!«

Tako beseduje župnik sam vase in si briše z robcem potno čelo in vrat.

»In vse to radi norega Vršana in onih dveh nepridnikov izgubljenih, da rešim njihove duše, zakidane v greh, da bi hudič ne maral zanje. Fej!« pljune župnik Mihael in mrak mu leze v oči in na obraz, ko se zmisli namena današnje poti.

»Ali se bo vdal, grča stara, ali se ne bo? Saj ko bi bil jaz Bog, bi mu kar čez noč dal mehčave za štiri. To bi dedec nori gledal zjutraj, ko bi se

zbudil, in bi bilo v njem mehko in toplo!« se meni župnik dalje sam s seboj, ko gre po brežini proti Smrečniku. Na durih stoji Micka in gleda po prišlecem.

»Vidiš, za tole nastavo razneseno se bije stari, Bog mu greh odpusti, da bi ji naprtil sina! Ej, ni slep mladi Klemen, ni! Saj bi še svetnik ne izbiral, ampak takoj izbral, ako bi mu bilo treba.« — »Micka, ali imaš požirček žganega?« ogovori na durih stoječo dekle, ko gre mimo.

»Hvaljen Jezus, gospod, kar noter! Brinjevca imam, brinjevca,« hiti in se odmakne v vežo.

»E, brinjevec je za babe, ne za nas!« se ji zahvali in postoji pred pragom. »Sicer pa, daj, prinesi, bolje je ko nič, če si upehan!«

Dekle odide v bajto in se koj vrne s kozarčkom in steklenko.

»Viš, saj ni napak! — Ne!« se zahvali, ko mu hoče dekle naliti vnovič. Kar prav je bilo — za zdravje! Pa ti Bog povrni! — Kaj pa oče?« vpraša že dalje gredoč in se obrne.

»Nu, po starem, kot vedno. V lazu so!«

»Se kaj možiš, Micka?« se še enkrat obrne župnik nazaj.

»Ah, kdo mara zame, bajtarsko!«

»Le ne verjemi nikomur! Sam jezik jih je. Hvaljen . . .,« pozdravi in odide dalje proti Belcjanu.

Micka gleda za njim in čez lice ji gre smehljaj.

»Vršana gredo uganjat!« zatrdi sama pri sebi in škili za gospodom, se bodo li kaj ustavili pri Belcjanu, ali nič. — Nič, naprej gredo. Nikogar ni zunaj na vratih.

»Malo prej bi se bil lahko pognal tu gor! Menda bo Liza skoprnela od strahu in bojazni. Naj! Za pokoro, da bo vedela poslušati satana! Nemar-

nica!« godrnja župnik, ko gre mimo Belcjana dalje proti Vršanu.

»Tule doli se oglasim nazaj grede, če kaj prida opravim pri Vršanu,« meni župnik in se ozre nazaj na Belcjanovo. Zdi se mu, da izza tepke pred hišo gleda za njim dekle.

»Seveda jo ima zdaj, ima, kako bo župnik panal starega Vršana! Hm, sem že drugačne!«

Ali vendar je skrb v župniku. Počasneje gre dalje, nadene si kolar in z roko seže v žep. Krčevito se oklenejo prsti Križanega na molku.

»Jezus Križani, daj, mehčave mu daj v srce! Ne radi mene! Radi njihovih duš in onih, ki še rojene niso, da jim ne bo v pogubljenje, ampak v zveličanje: Češčena Marija...«

Tako se trga v župniku, ko gre dalje in korak za korakom zložneje hodi. In še:

»Ti si dopustil, da ju je omamil in preslepil satan, in starega si s slepoto udaril, da je kakor noč in tema in trdo in mrzlo v njem, kakor borovske zime! Daj še milosti, prizanesi zavoljo njihovih duš, da ne bodo gorele in preklinjale, ampak da bodo Tvoje. In da bom jaz, divjih ovac nevredni pastir, mogel obstati pred teboj! — Pa ne kakor jaz hočem, ampak kakor Ti hočeš!«

Tako je še nadaljeval in se ustavil pred Vršanovo hišo. Ni videl zunaj nikogar, ali za šipo v oknu, se mu je zdelo, je zrl vanj ženski obraz.

»Bog ve, ali je stari doma?« ga je zaskrbelo. Pa mu je že stopil nasproti v duri.

»Če ne pride ovca k pastirju, gre pa pastir ponjo!« ogovori prvi župnik in stisne staremu Vršanu roko.

»E, gospod, ujeda me nekaj že par dni, da ne morem v dolino. Prav, da ste prišli!«

»Že dolgo hodim! Vsak dan mislim na Vršane in naročam, da pridem. Pa ga ni nikoli pravega časa!«

»Dajo dolinci dovelj opravila, kajne?«

»E, dolinci, križ je z njimi, križ, res! Ali manj ko z vami, gorjanci! Prej si dado blizu!«

»Pa pri nas dalje drži, kadar se prime!« odgovori Vršan in pelje župnika v hišo.

»O drži, drži, Vršan nóri!« vre po župniku, ko gre za njim in se mora skoro prelomiti v pasu, da pride skozi duri.

»Mana, gospod so tu!« kliče stari v vežo.

»Me je že videla! Pa se je potuhnila, grdoba!« Pride Mana.

»Kozarček žganega, gospod župnik?« ponudi Vršan.

»Zahvaljen! Sem ga pri Smrečnikovi Micki!« Vršan ga začuden pogleda.

»Pri Micki?«

»I pri Micki, pri Micki! Ti ni všeč, Vršan? Saj Klemena ženiš z njo!« udari župnik naravnost, ker ne more več krotiti tega, kar mu je na jeziku.

Vršan namrkne v obraz:

»Gospod, pustiva to! Jaz tako, Vi drugače, čemu bi se grizla zato!«

»Saj! Pa pravo ni tvoje!« plane župnik. In pogleda Mano tako srdito, da dekile izgine kakor bi mignil iz hiše.

»Ali meniš, da sem samo zaradi tvojih oči nabijal po teh čereh in grabnih v Podsmrečje? Samo, da bi tebe videl, Vršan!« se razihta župnik. Položi palico na klop ob peči, klobuk zadegà za mizo in stopi mimo Vršana po izbi, kakor bi čakal odgovora. Vršan pa ne more takoj in gleda začuden za njim, ki se nakrat ustavi pred starcem, za glavo

večji od njega in širok za dva Vršana ter mu srepo pogleda v oči.

»Kaj bo?« polglasno in začuden vrže Vršan v župnika pred seboj.

»Ti vprašuješ, namesto da bi jaz?«

Vršan gleda, ne doume.

»Ali si slep?«

Vršan gleda še vedno.

»Si gluha?« plane župnik in se skloni k njemu.

»Mi še niste ničesar povedali!« ga zavrne Vršan.

Župnik stopi vstran in se zažene zopet po sobi gor in dol. Vršan še koj stoji in gleda za župnikom. Duhovni gospod spet obstane pred njim:

»Sem jaz Klemenov oče ali si ti?«

»Jaz.«

»Pa ni videti po vsem tem!«

»Lahko bi že rekli!« se umakne Vršan in stopi k mizi.

»Seveda, na krožniku naj ti prinesem, da vidiš, kar že vsi vidijo; v uho naj ti zatulim, kar vsi golče.«

»Gospod, še ne razumem!«

»Ničesar ne razumeš, Vršan, ničesar! Ne vidiš, da Klemen blede.«

»Sam je kriv!«

»Oče si ti njegov. Če nisi ti videl prav, je krivda fantova manjša, ker je mlad.«

»Za svoje grehe odgovarjam, za tuje ne!«

»Tudi za tuje! — A sin ni tujec! Zato ti rečem, Vršan, tudi ti si kriv!«

Vršan za spoznanje pobledi in se nasloni s hrbtom na steno. Glasno de župniku:

»Bom jaz oče otroku!«

Kakor bi gad pičil župnika, se zasučje in s skokom je ob starcu. V obraz mu zavihra bledica,

oči ima široko razprte, usta so mu obstala odprta in beseda, v grlu ustavljena od začudenja, šele sedaj bruhne ven:

»Vršan!« zakriči župnik nad starcem in obe roki dvigne nadenj, kakor bi ga hotel zviška zabit v pod. In še vnovič:

»Vršan, ti si nor!«

Potem pa se obrne nazaj, seže z dolgim korakom po izbi, se sesede na klop ob peči in roke mu omahujejo ob telo, kakor bi ga bilo božje zadelo. Nepremično strmi v nasproti stoječega Vršana, kakor bi se mu hotel z očmi v dušo upiti.

Vršan je tudi bled in skoro prestrašen je njegov obraz. Vendar silna moč gori v njegovem obličju, ko se mu utrga med zobmi:

»Ali še mislite, da sem slep in gluh?«

In telo se mu nenadno vzpne izza stola kvišku.

Župnik še ne more v besedo. Preveč ga je iznenadilo. Strmi in strmi v Vršana, pa ne more pojmiti, ne more doumeti očeta v njem in moža.

Molk bije v sobi, kakor bi težko ura šla nekod daleč. V župnikovem srcu divja; komaj se s silo vzdržuje na klopi, z rokami se je oklepa, da se ne bi vdal divji jezi in planil nad starega, ki se mu vidi njegov obraz kakor poroga. Počasi šele, sunkoma se dvigne župnik Mihael in stopi proti Vršanu:

»Te ni sram, Vršan?«

»Počemu?«

»Vprašaš? Veš, kaj si dejal?«

»Vem!«

»In?«

»Nič!«

Župnik obmolkne. Ne zna dalje, ne ve. Umakne se nazaj k peči. Vršan sede in vrže koleno čez

koleno ter s prsti bobna po mizi. Župnikove oči strme v Križanega nad mizo. V popoldanskem poletnem zraku škrtá nekaj v sobi in škriplje skrivnostno, pošastno, kakor bi se kamenita srca trla, in bije ob tla, kakor bi iz vročih, živih src kapljala kri. Župnikove ustnice šepetajo, se premikajo, prsti v žepu krčevito objemajo molek.

Zamolκλο, kakor ne bi iz njega prihajalo, prične župnik polagoma, počasi:

»Ali že dolgo veš, Vršan?«

»Mesec dni.«

»Ti je kdo povedal?«

»Ni. Sam sem videl.«

»In nisi šel vase?«

»Bolj ko Klemen.«

»Pa mu nisi ničesar dejal!«

»Bi radi, da bi ga ubil? Ogibljem se, da nisva nikdar sama!«

»Sebe bij, Vršan, sebe!«

»Čemu? Me itak tepe dovolj. Ker mi je nasadil sramoto v hišo!«

»Je! In ona tudi! Po zlu je šlo in ni bilo mogoče ubraniti!«

»Pustil bi jo bil, kakor sem hotel jaz, pa bi ne bilo te sramote.«

»Vršan, zakaj nisi popustil ti? Ali ni Liza kakor nalašč zanj? Ni pridna? Ni iz dobre hiše? Ni lepa, mlada? Ni skrbna? Viš, nimaš, da bi dejal: ni!« se ogreva župnik.

»Ni!«

»Ti praviš! Pa vzroka ne veš!«

»Vem!«

»In...? Povej!«

»Ker ja z nočem!«

»Vršan!!«

»Da, ker sem še jaz gospodar in hočem, da vzame tako, ki bo po mojem.«

»Vršan, ti si nor!« plane nakrat župnik in se znova požene po izbi. In nadaljuje:

»Srca nimate, duše so vam kakor zarjavelo železje!«

»Čemu se pehate zanju?«

»Čemu?« postoji župnik pred Vršanom; »ker bom za njuni duši odgovor dajal!«

»Pa ste jima dali potuho in jo še dajete!«

»Vršan!« zakriči župnik in toliko da s pestmi ne plane nad starega, ki se je sam svojih lastnih besedi oplašil, da je vidno prebledel. Župnik pa se je nakrat sklonil, prečudno ukrivil mogočno postavo in se skrčil vase. Počasi je nato stopil pred sedečega Vršana, iztrgal izza mize stol, sedel nasproti starcu in pričel z drhtečim glasom:

»Sam ne veš, kaj si zinil, Vršan! Daj Bog, da bi ti bilo odpuščeno, kakor ti odpuščam jaz. Ali zdaj poslušaj. Vidim bolje v človeška srca, kakor ti, Vršan, čeprav si starejši. Tudi v Lizino in Klemenovo sem videl, kakor v tvoje. In sem vedel, da je on tvoj sin in ne bo popustil, čeprav ga ubiješ. Že zato ne, ker ti nečeš! Še bolj sem pa videl v dušo dekletovo in spoznal, ker sem ji vodnik od rojstva, da je lepa, dobra. In še sem videl, da je vzplamtela za fantom in fant za njo in da nihče ne ustavi ognja. Zato sem priganjal tebe: dovoli, da se vzameta čimprej, gorjanska kri je v njih in ona huda, od Ložanov po materi. In ko sem še premislil, sem videl, da ga ni vzroka, da ne bi bila za mlado Vršanko. Tudi bala in dota bo kakor bo treba. — Vidiš, Vršan, vse to sem premislil in dognal in prišel potlej k tebi in ti dejal: popusti, Vršan, da ne bo zlega. Ti pa: nak! Zdaj

nalašč ne! In ti si tiščal Micko! Zdaj pa fant še bolj nalašč! Bala sta se tebe in se mnogokrat umeknila v samoto, čeprav sem svaril, ker sem videl satana, kako se je maličil in pačil za njunim hrbtom! In spet sem te opominjal, še veš, in ti tudi o tem govoril. Ti pa spet: nak! — Zdaj imaš!»

Končal je župnik in se globoko oddehnil. Utrgalo se je vzdihu podobno tudi Vršanu iz prsi in vstal je ter pogledal skozi okno. Župnik se je dvignil in zaokrenil najprej ven v solnčno popoldne, nato pa se obrnil znova v kot h Križanemu in zopet so se mu premikale ustnice, kakor bi govorile, v srcu pa je vojskoval vojsko s svojim Bogom in kričal Vanj: »Daj, Križani, daj, daj, razsvetli!« ...

Še molčita, ko se odpro vrata in Mana stopi v sobo s skodelico v roki.

»Nisva še gotova, Mana!« jo zavrne župnik in dekle izgine.

Župnik pa se obrne k Vršanu, ga zasuče k sebi in mu pravi:

»In kaj bo zdaj, Vršan?«

»Fant naj gleda!«

»Bo gledal! Vzel jo bo! Mora, razumeš, Vršan!«

»Naj, samo pri Vršanovih ne bo gospodinjala!«

Župnik onemi znova. In misli. Pa spet prične:

»Tudi zdaj, pri vsem tem ne odnehaš, Vršan?«

»Morda bi bil, če ne bi bilo tako prišlo. Zdaj pa ne več! Lováče ne maram v svojo hišo!«

»Tvoj sin jo je naredil! Oprati mora čast!«

»Sam naj jo pere, ker jo je sam umazal! Za nas je že sramote dovolj.«

»Vršan, daj si k sebi! Saj nisi iz kamna! Ali ga boš od doma podil, edinca, ki Vršanovini ime drži in rod?«

»Ne gonim ga! Ali izbira naj! Kakor se bo odločil!«

»Te je hudi obsedel, Vršan? Spet? — In če se odloči in njo pusti, kako bo?«

»Plačal ji bo!«

»Fej!« pljune župnik in plane po sobi. Iz njega se trga:

»Vršan, da bi ne bil Bog slišal teh tvojih besed! Na duši ti bodo gorele do sodnega dne! In ti zanje ne dam odveze, dokler ne prekličesh, da veš!«

Župnik je pograbil palico, si posadil klobuk na glavo in se zasukal, da bi odšel. Ali še enkrat se je pri durih obrnil in stopil pred Vršana. Ustnice in roke so mu trepetale, ko je vprašal:

»Ali je to tvoja zadnja beseda, Vršan?«

»Kar sem rekel, sem rekel!« je sunil Vršan težko iz sebe in se obrnil.

Župnik pa ni odvrnil besede. Pobledele je, ves je vztrepetal. Potem pa je segel po kljuki, butil duri za seboj in odšel iz Vršanove hiše brez pozdrava.

Vršan je stal dolgo časa v sobi na istem mestu in se ni ozrl po župniku. Vstopila je Mana in se sukala okrog očeta, da bi ji žugnil besedico. Ali Vršan je bil nem in gluh. Ko je Mana odšla po opravkih, je stari Vršan še vedno stal nepremično sredi hiše. Nenadoma pa je butil ob stol, se sedel nanj, vrgel roke na mizo in glavo nanje, pa je tiho zaihtel, da se mu je stresalo jedrovito telo ...

Najprej v diru, a potem počasneje je spel župnik od Vršana po kolovozu proti Belcjanu. Z gorjačo je bil ob tla, da jo je komaj sproti izdiral iz prsti in se je od nje kadil prah na vse strani. Gorel je v lice in trgalo se je v njem kakor plazovje

spomladi nad Srednjim vrhom v Vojšci. — Ni videl zahajajočega solnca tam zadaj za Mojstrovko, ne z rdečo zarjo oblitega Jalovca in Ponce, niti v rožno se prelivajoče svetlobe tam za Kukovo špico proti Triglavu in Rjavini. Kakor da ni solnca in ni dneva, ne sveta in tal pod njim in ne nébesa nad vsem, je kakor v prazno hodil in v neprodirljivo tiščal z mislimi in se pehal v gmofo, ki iz nje ni videl ne ceste ne stezice. Ko je prispel v Belcjanovo, je skoro butil v deblo ob poti in ko ga je opazil, je začuden zapičil vanj oči, kakor da bi prvič v življenju videl drevo pred seboj. Ustavil se je, in kakor da se je šele zdaj zavedel samega sebe in vsega okrog, je zabaljil najprej predse, potem v okolico. Tedaj se je zmislil, da stoji na Belcjanovem in da gledajo vanj trije, ki so stali pod tepko pred hišo in trepetaje zrlj vanj, kakor v pričakovanu čudež, ki naj jim oznani odrešenje. Z roko si je šel čez obraz in čez oči, da se je zdramil in si obrisal meglo z oči ter v večernem solncu spoznal one tri pod tepko, ki upirajo vanj oči, vroče in žareče, oprezujoče in vprašujoče, in je doumel, da so blizki njegovemu srcu ti trije: Klemen, Liza in stari Belcjan.

»Kaj me tako gledate?« je planil vanje in stopil hitreje k njim.

»Hvaljen Jezus!« so pozdravili hkrati in Liza se je sklonila k njemu, da bi mu roko poljubila.

Pa jo je odtegnil, kakor bi bil kačo prijel:

»Pusti, nisi več, kar si bila!«

In se ni ozrl več vanjo, ki je prebledela in so ji solze zalile oči. Stopil je pred Klemena, ki mu je sramota, prizadejana dekletu od župnika, pogrnala rdečico v lice, stopil je k njemu in k Belcjanu ter jima dejal zamolklo:

»Ne dá k sebi!«

Klemen je prebledel in vidno se mu je zvilo telo. Vztrepetal je tudi Belcjan, ki je z enim očesom gledal po hčeri, a brž dejal župniku:

»Gospod, ali ne bi stopili v hišo?«

»Bom, da se pomenimo!«

Šel je pred njima, ne da bi se ozrl, če mu sledita, šel brez pozdrava mimo matere in sina pa stopil v izbo in pokrit, s palico v roki obstal sredi nje, velik in širok, segajoč skoro do stropa, nem in mrk. Ona dva sta vstopila za njim in zaprla vrata za seboj.

Klemenove oči so zagorele v župnika, da je takoj pognal iz sebe:

»Je že vedel. Sam je opazil pred mesecem. Ko sem mu dejal, čemu ti ni ničesar omenil, me je zavrnil: ali bi radi, da bi ga ubil; ogibam se ga, da nisva nikjer na samem skupaj!«

In ko je videl župnik, da je v Klemenu gorelo, da je bil bled in rdeč in spet bled ko zid za njim, ga je ustavil:

»Ne plani takoj, ihta! Počakaj! Hujše od tega pride naslednje.«

Naslonil se je na mizo, uprl roko ob palico in pogledal naravnost Klemenu v lice:

»Če jo bo vzel, je dejal, naj jo! Ali na Vršanovem ne bo gospodinjala. Če pa jo pustiš, je pripomnil, ti zapiše, njo pa plačaš!«

Župnik je izgovoril in gledal skozi priprte oči v Klemena, ki je omahnil k stolu in si vrgel roko v lice, da je pokril v njem za očeta sramoto, ki je bila obenem njegova. Glasu ni bilo od njega, še potlej ne, ko je župnik po dolgem premolku vprašal:

»Kaj boš naredil, Klemen?«

Tako so stali tiho in doživljali v enem hipu življenje za sto življenj. Šele čez dolgo je župnik, ko je videl, da je najhujše v Klemenu minilo, ponovil:

»Si se odločil, Klemen?«

»Sem!« je izdaval fant.

»Kako?«

»Vzamem jo!«

»Brez očetovega dovoljenja? In pojdeš od doma?«

»Pojdem!«

»Kam?«

»Močan sem, bom že dobil delo!«

»Praviš ti! Pa ne veš, da boš kri jokal, ko boš od domače zemlje slovo jemal? Vršanov si!«

In ko je Klemen strmel vanj in je župnik čutil, da ga je v živo zadel, je nadaljeval:

»Ni še morda vse izgubljeno! Morda se stari vendar še premisli. Bom molil zanj. Vendar, vse je mogoče. Tudi, da ne bo morda nikdar dal k sebi. — Zato se odloči: grunt ali Lizo!«

»Sem že, gospod!«

»Pri meni se oglasi, kadar ti bo treba. Vi, Belcjan, pa imejte oči odprte in mati naj pripravlja, česar dekile ne zmore!«

»Najrajši bi jo zapodil od hiše, punčaro sprinjeno, in tega za njo pognal, ki mi jo je spridil!«

»Ne sodite, oče Belcjan, da ne boste sojeni! Dovolj imate pokore za slepoto in še je boste imeli, da se iz nje videli ne boste! — Zdaj govorite pametno, kakor se med možmi spodobi. Pa ne dražite Vršana! Morda se še premisli in vse bo dobro!«

Župnik se je dvignil od mize in šel proti vratom. Dal je spotoma Belcjanu roko in Klemen mu je svojo pomolil.

»Ne dam, dokler vaju pred oltarjem ne blagoslovim!« ga je zavrnil župnik in odšel skozi duri. Ko je stopal že po kolovozu proti Smrečniku, se je obrnil in poklical nazaj:

»Klemen!«

Pritekel je.

»Čez par dni se oglasi pri meni, da se pogovoriva dalje. Očeta se ogibaj in bodi dober z njimi! Oče so kljub vsemu morda boljši kot si misliš.«

Klemen je hotel oditi, ko ga zadrži župnik:

»Daj, reci Lizi, naj si ne žene preveč k srcu, da otroku ne bo v kvar! Pa ne cmeri se pred njo, ampak ji korajže dajaj, da bo laže prenesla. In jo pusti v miru, sicer te zavržem kakor hudega Bog!«

Tako je naročil župnik Klemenu in odšel po brežini navzdol in že v mraku zavil po strmi stezi niz breg ter je v temi prišel domov.

Ko mu je kuharica Franca prinesla večerjo na mizo in je videl njene zajokane oči, ji je dejal osorno:

»Ti ni treba hoditi jutri proč! Samo zapomni si!«

Kuharica se je sklonila k njemu in mu hotela poljubiti roko, pa jo je zapodil:

»Za kuho se brigaj, drugo pusti meni!«

Sedel je za mizo, pomočil žlico v krožnik, ker ga je bila ulaknila dolga in naporna pot. Pa jo je odložil, zagnal prtič na mizo, odrinil stol in vstal, ne da bi bil pokusil od jedi:

»Naj bo za pokoro, ker sem se dal togotiti danes!«

Vzel je brevir, zaklical mimogrede v kuhinjo: »Franca, pospravi!« pa je odšel v gornjo sobo, pokleknil pred Križanega in molil z dušo in srcem, dokler ni udarilo v zvoniku polnoči...

Medtem pa, ko je župnik klečal in molil, je v rebri nad Vršanovo hišo slonel Klemen, mladi Vršanov sin, in se boril s trojno ljubeznijo: s prvo za grunt, z drugo za dekle, s tretjo za očeta. Zašla je že luna in izza vrhov je lizala jutranja belina, ko se je Klemen še vedno vojskoval za ljubezen, za ljubezen ljubezni: za svojo Lizo, ki je njegovo kri nosila ...

5.

Dva meseca že ne pogleda stari Vršan sina Klemena. Hodita drug mimo drugega, kakor da sta si tujca in ne oče in sin. Parkrat pač je ustavil Klemen očeta in pričel o Lizi in o dovoljenju za ženitev. Ali stari mu ni dal ne odgovora ne oči, ampak je šel mimo njega, kakor da ga ni.

To boli Klemena, strašno boli. Na obrazu, prej rdečem, mladem, skoro bi dejal, brezskrbnem, je nema muka zarisala par globokih brazd in med lase mu je napredla belih niti kar čez noč. O, pač vidi oče bol svojega sina, skrivaj ga pogosto in prodirljivo opazuje, kakor da mu v dušo gleda in v dno srca. Še vedno čaka, da se morda ihta v fantu umiri in se unese. Vé Vršan, da je Klemen njegov sin, ali pravi si, da je tudi rajnke matere, ki je bila iz mehkejšega testa kakor so Vršanove grče. In zato čaka, še vedno čaka.

Župnik Mihael tudi ni miroval ta dva meseca. Večkrat je bil nad Vršanom, parkrat nad Mano in Klemenom. Pa se mu je stari začel umikati, kadar je zaslutil, da bo župnika prineslo v Podsmrečje, in če je šel v cerkev, je napravil ovinek mimo farovža in po opraviilu izginil, da mu župnik ni mogel v sled.

Zato se je bil Klemen zadnje dni odločil, da se z Lizo poroči. Kar na tihem, enkrat za trikrat bi ju oklicali. Župnik mu je obljubil, da mu dela dobi, v Mojstrani ali na Jesenicah, Liza pa je lahko doma, kamor bi hodil Klemen vsako soboto, da bo čez nedeljo pri svojih. Stari Belcjan se je vdal in Liza se je pričela pripravljati za zakonski stan.

Toda še so skušali vsi, da bi pregovorili starega Vršana. Celo Mana je govorila z njim, pa jo je samo pisano pogledal in ji dejal:

»Ne maraš grunta?«

In Mana je utihnila.

Tudi stari Belcjan je stopil do Vršana, da bi ga morda z moško, pametno besedo pregovoril. Kakor ga je bolelo, ko je stopil čez prag Vršanove hiše, vendar je zmagalo Lizino trpljenje in je šel preko vsega. Pa je prišel ven, ne da bi bil kaj opravil. Hudo je moralo biti med njima tiste pol ure, ko sta bila skupaj. Zakaj Belcjan ni teden dni z nikomer spregovoril besede, niti žena mu ni z vsemi spraševanji iztrgala skrivnosti pogovora. Le slišala ga je, kako je v spanju stokal, ako je sploh spal. Navadno pa je gledal v strop s široko razprtimi očmi, kadarkoli se je ponoči sklonila nad njegov obraz.

Še Liza je poskusila na župnikovo prigovarjanje in je šla. Ni čutila, kako hodi, ne vedela, kod hodi. In ni vedela, kaj bi iztisnila iz sebe, ko je stala pred neusmiljenim. Ko so se zapičile vanjo tiste temne oči izpod košatih sivih obrvi in je rahel nasmešek spreletel Vršanov obraz, je klecnila na kolena pred njim in zajokala.

»Kaj se cmeriš?« je vrgel vanjo.

Še je ihtela in ni vstala.

»Oče, usmilite se!« je dvignila pogled in roke vanj.

»Nisem oče, ne tvoj ne njegov, ki mu boš mati! Klemena vprašaj!«

Obrnil se je vstran; a ko bi mu bila Liza videla skozi solze v lice, bi ne bila vstala, se opotekla k durim in omahnila ven v gosti mrak. Po kolenih bi bila šla do njega, objela mu kolena in še enkrat zaprosila. In dejal bi ji bil: Naj bo!

Tako pa ni, čeprav je morda samo čakal na tisto zadnjo troho ponižanja. Morda, kdo ve? Samo Bog, ki se je stari z njim v srcu vojskoval...

Dva dni potem, ko je bila Liza pri Vršanu, je Klemen zjutraj pokladal živini, ko je začutil roko na rami in Belcjanova mati so stali pred njim v hlevu.

»Mati?« se mu je iztrgalo in naročaj mrve mu je omahnil pol v jasli, pol v steljo.

»Kaj je, mati?« je planil znova, ko Belcjanica ni mogla takoj v besedo.

»Liza,« je izjecljala mati in se oprijela pograda za seboj.

»Recite, mati!«

»Oče si!« je kriknila polglasno.

»Jezus, mati!« je šinil Klemen kvišku in prebledel, pa spet zardel.

»Fant je,« je nadaljevala mati.

»Fant je, fant je,« se je trgalo v Klemenu in iz njega, kakor da ni prav razumel. Zdivjal je po hlevu kot vihar in ponavljal pred seboj:

»Fant je, fant je!«

Nakrat se je ustavil pred Belcjanico, ki so ji lile solze iz oči, in ji skoro kriknil v lice:

»Mati, fant je, slišite, fant je!«

»Ne nori, Klemen!« ga je zgrabila Belcjanka trdo za laket, da je odnehal. »Bog ve, če bo obstal!«

Klemen je onemel. Šele čez čas je zmogel:

»Je hudo?«

»Seveda. Prehitevček je, razumeš! Tvoj stari je kriv, ker je bil tak z njo. Tudi ona še ni iz nevarnosti!«

»Liza!« je planil fant k vratom, da bi zdivjal k Belcjanu.

»Norec!« ga je zgrabila Belcjanka za roko in ga potegnila nazaj, »bi rad umoril njo in otroka?«

Klemen je strmel vanjo kakor blazen.

»Ali ne veš, da ne smeš zdaj k njej? Če že ne radi ljudi, radi nje same ne delaj neumnosti!«

»Liza!« je planilo zopet iz fanta.

»Bo že z božjo pomočjo. Le fantè bo težko, ker je slabotno. Pa menda vzdrži, saj je Vršanov.«

Mati je hotela oditi, ker se ji je mudilo nazaj k hčeri. Ali zdaj je njo zgrabil Klemen za roko in jo pridržal:

»Mati, kdaj jo bom smel videti, in fanta?«

»Nekaj dni počakaj, da si opomore.«

»Znorim, mati!«

»Ihta Vršanova! — Na večer pridi poprašat pa me pokliči ven, a tiho, da te ona ne čuje!«

Belcjanka je odšla, se še nahitro na dvorišče ozrla, je li ne vidi kdo Vršanovih, in je stekla čez travnik do kolovoza, kar so ji dale stare noge. Komaj je dobro stopila par korakov po kolovozu, ko je zrastel iz veže stari Vršan in začuden pogledal za njo. Je še ni videl v toliki bližini Vršanovine, odkar sta bila soseda. Umeknil se je nazaj in se zamislil. Slutil je, pa ni mogel verjeti.

Po hlevu pa je norel Klemen gor in dol, bíl z rokami živali po hrbtu in krikal:

»Fant je, fant je!«

Ko je stopil hlapec v hlev in začuden zastrmel v Klemenovo norčavo divjanje, je planil Klemen predenj in zazijal na vsa usta:

»Fant je, slišiš, fant je!«

Potem pa je zdivjal v velikih skokih v gmajno nad hišo in niso ga videli Vršanovi do noči.

Drugi dan je stopil nakrat pred očeta, bled, s temnimi sencami pod očmi, nepočesan, neumit. Trdo je hodil in zobe tiščal skupaj, ustnice so mu podrhtevale in globoko je požiral ter tiščal v grlo nazaj, da so se mu žile na vratu nabreknile. Roke so mu trepetale, ko se je oprijel hrbtišča stolice, kakor bi bil iskal opore. Težko se mu je potem iztrgalo, zamolklo, da je udarilo v tišino sobe kakor s kolom po lobanji.

»Oče!«

Vršan se je ozrl, kakor da je sina šele sedaj zapazil.

»Kaj bi?«

Fant ni mogel takoj; še je požiral, preden se mu je znova utrgalo:

»Oče!«

»Blekni, kaj bi rad!«

»Ne renčite, oče, dokler ne povem, sicer se ne zmorem.«

»Povej že!«

»Liza...«

»Sem že čul. Veselje imaš z njo!«

»Ne ubadajte oče, naj povem!«

»Povej, ne držim te!«

»Oče, naj jo vzamem!«

»Vzemi!«

»Ne tako, oče! Enkrat recite drugače, samo enkrat, saj niste iz železa!«

»Kolikor ti, nič več!«

»Naj pride k nam za mlado!«

»Sem že povedal.«

»Prosim Vas danes, glejte, oče, prosim, kakor še nisem in ne bom nikogar.«

»Tudi jaz sem te že, pa ni zaleglo. Zdaj imaš.«

»Ali jaz ne morem drugače!«

»Jaz tudi ne!«

Obrnil se je oče, obmolknil sin. Žile na čelu so se v Klemenu nabreknile, vztrepetala je roka, ki se je še vedno krčevito oprijemala stola. Pred očmi mu je plesalo, zgrabil bi bil in udaril. Ali zagorele so vanj Lizine splašene, vročične oči, ki jih ni bil videl, toda slutil iz materinega pripovedovanja.

»Se Vam ne smili?« je poskušal.

»Tudi tebi se ni!«

Spet sta pomolčala. Sin je stopil korak za očetom.

»Oče, dajte si k sebi, prosim Vas. Naj jo vzamem in zapišite mi! Da ne bo po zlu pri nas, oče!«

»Sem že dejal!« se je obrnil oče vanj in ga gledal.

»Kakor se Bog prosi, oče, Vas prosim: usmilite se vsaj otroka!«

»Menda boš skrbel zanj, saj si mu oče.«

»Tako me podite?«

»Ne podim te, kdo je dejal? Ali grunta ti ne dam, če jo vzameš. Premisli si!«

»Sem že, oče! Samo Lizo, druge ne, Micke nikdar.«

»Ne silim več zanjo! Pusti, pa počakaj, morda se premisliš.«

»Oče, nikdar!«

»Ne ženi se tako, Klemen!« se je obrnil oče k sinu, potegnil stol izza mize in sedel.

»Sedi, Klemen, pa se domeniva!«

Klemen začuden gleda očeta pa sede. Prav na kraj, kakor bi vsak trenutek hotel šiniti kvišku.

»Nisem ti dejal ničesar, Klemen, dasi sem že davno vedel, morda preden ti sam, kako je z Lizo. Lahko veš tudi, zakaj ti nisem dejal. Še vedno sem bil prepričan, da zmagam in vzameš ti Micko, ki bi mi bila po volji.«

Klemen se je hotel dvigniti.

»Ne zvihraj takoj, poslušaj! Misliš, čemu vendar Micko! Ali vedi: ni na Vršanovini tako kakor misliš! Priženiti moraš zemljo, da zaokrožimo na eni strani, pa na drugi nekaj odprodamo. Liza nima denarja, še manj zemlje. Na naši zemlji pa je dolg.«

Oče pomolči, fant zastrmi vanj.

»Ne budali vame! Dolg je, verjemi.«

»Saj so gozdi!«

»Ne posekam niti veje! Nikdar! Vršan ne bo prodajal gozdov. Ko bi pa ti priženil Smrečnikovo, bi bilo krito vse, in zemljiške bukve bi izbrisali.«

»Ali, oče, saj ne more biti toliko, da bi bilo besede vredno!«

»Kolikor je, je sramota za Vršanovino! Ali, ni to glavno. Zato ne silim več za Micko. Bomo že zmogli, če krepko poprimeš.«

»Ne smem, oče! Ne morem razumeti! Čemu ne bi smel Lize!«

»Sin, daj, ubogaj očeta vsaj toliko! Počakaj! Pozabiš in drugače boš mislil, kadar boš starejši.«

»Oče, ne morem!«

»Klemen, zdaj je na meni vrsta: glej, jaz te prosim, odnehaj od dekleta!«

»Oče, dejal sem, ne morem! In da bi otroka pustil?«

»Moraš!«

»Ne morem!«

»Potem naj gre, kamor hoče!«

Utihnila sta, strmela drug mimo drugega. Oba tipajoča in iskajoča drug drugemu v dušo, da bi za ono ujela, kar bi najbolj prijelo. In je prvi našel Klemen:

»Oče, po zlu bo! Za vse! Najbolj za Vršanovino, ki ne bo več nosila Vršanovega imena.«

»Klemen!«

Sin se mu ni odzval.

»Klemen, oče sem tvoj, imej usmiljenje z mano!«

Klemen je začuden pogledal očeta, ki se je sklonil naprej in sklenil roke kakor k prošnji.

»Ne poznaš rane v srcu, ki peče že toliko let, Klemen! Še nedavno si mi sponesel, ker sem se tepel za Lizino mater. Vidiš!«

Težko je govoril Vršan, beseda skoro ni hotela iz ust. Sin je vprašujoče gledal očeta, ki je tiho, komaj slišno nadaljeval:

»Kri sem točil zanjo, napol obnorel sem, kakor zdaj ti za Lizo, pa me ni marala! Belcjana je vzela. Bolelo je, se razbolelo do norosti, pa se ni moglo umiriti nikoli. Od tedaj je vedno črv v srcu, ki gloje noč in dan...«

Prenehal je za hip, pa pristavil:

»In Liza je kakor mati takrat!«

Utihnili je, si šel z roko čez oči in se oddehnil, kakor bi bil iztiščal nekaj težkega iz sebe. Nagnil se je k sinu:

»Zdaj veš, zdaj razumeš, Klemen! Ne morem!«

Ko sin ni odvrnil besede, je še enkrat zatrdil:

»Ne morem! — Odnehaj ti, Klemen!«

Proseče je dvignil pogled v sina, ki je še vedno molčal. Oče je čakal, čakal dolgo. Potem je speš tiho, skoro boječe poprosil:

»Klemen!«

Klemen si je z roko zastrl oči; bil je bled in šele čez dolgo je odgovoril:

»Tudi jaz ne morem, oče! Zadnjo besedo sem dejal.«

Stopil je po izbi, ker se ni upal pogledati očetu v obraz, kakor da ga je strah njegovega trpljenja. Stala sta vsak v drugem kotu in molčala. V njunih dušah pa se je skoro slišno trgalo.

Prvi je pretrgal molk Klemen, ki je stopil k očetu:

»Tedaj res ne odnehate, oče?« je vprašal temno in mu z vso dušo pogledal v lice:

Stari se je okrenil.

»Dajte, oče, zadnjič recite, ali dovolite ali ne?«

Vršan je molčal.

»Recite!«

Ničesar ni dejal.

»Da ali ne?«

»Ne!« se je utrgalo kratko in kakor presekano iz starega in ves je vzdrgetal.

Klemen se je zagnal v duri. Stari nakrat za njim in ga je potegnil nazaj:

»Še premisli, Klemen! Še je čas!«

»Ni!«

Kakor bi mu dušo pil, je zapičil stari oči v sina in mokro je bleščalo v njih:

»Ne hodi, Klemen!«

»Odnehajte!«

Tedaj je stari Vršan popustil sina in omahnil k mizi ter se sesedel na stol. Brezizrazno je zijal

v duri, ki so se za sinom zaprle. Kakor da se je nekaj utrgalo v Vršanu in padlo nekam globoko, globoko, v brezdanjo globočino, tako mu je bilo. Ni videl dneva okrog sebe, ni slišal korakov v veži.

Vstopila je Mana. Ko je videla očeta kot ga ni še nikoli, je urno stopila k njemu:

»Oče, kaj Vam je?«

Ni ji odgovoril; ozrl se je vanjo, kakor da jo prvič vidi v svojem življenju. In je buljil topo v njo, da jo je postalo strah njegovih oči ter mu je plaho umeknila pogled. Ustavila se je za njim in prisluhnila v njegovo ječanje, ki je žvižgalo iz prsi, kakor da se v gori trga plaz.

Dolgo sta bila tako, ko se je Vršan dvignil in opotekel po hiši do vrat. Tu je obstal in zrl v les pred seboj. In je videl: pekel, ki mu je sina požrl in ga je on, Vršan, oče, pahnil vanj. Potegnili je vrata k sebi in klecal za hišo v travnik. Mana je zrla za njim, gledala bele lase, ki so mu frfotali v vetru, in se čudila ukrivljeni postavi, pred uro še toliko močni in ponosni in krepki kakor petdesetletnega moža. Ni doumela. Stari pa je zavil za kozelc in izginil v globel.

Teden dni se je boril Klemen z očetom in gruntom sam v sebi. Kakor da se je odprl pekel in sesul vanj vso svojo divjo grozoto, je vihralo in žvižgalo, rezalo in trgalo, divjalo in se vzpenjalo v njem. Podnevi je blodil okoli kakor da je tema in ne vidi koraka pred seboj, ponoči je z žgočimi očmi gledal in kakor ob belem dnevu videval pred seboj prikazni, žive in strašne, da ga je bilo groza pred njimi.

Prve dni je begal okoli kakor brez zavesti. Vse je plesalo pred njim in se v grozničavem vrtilcu vrtelo, da ga je omotica pehala v krogu

sem in tja. Ni razpoznal ne ljudi ne živine ne stvari ne časa, ničesar. Ni ga bilo h kosilu ne k večerji; od česa je živel, ni vedel nihče. Sam se ni niti domislil vsega tega. Ni čutil žeje, še manj lakoto. Celo za delo je prijel, ali vršil vse kakor v snu, kot stroj. Kadar je prijel, se je zagnal kot da dela za tri, za štiri. Hlapca sta mu delo trgala iz rok v slutnji, da se v njem nekaj godi, pred čemer so se jima ježili lasje, dasi nista vedela, kaj naj bi bilo.

Edino, kar ga je vzdramilo, je bila misel na Lizo in otroka. Pod večer, ko so se splazile sence iz Srednjega vrha in Vršca po gmajni doli v rovte in senožeti, ko so se črički oglasili in tajno zaskovikale sove in skovirji nad Vršanovino, se je priplazil nenadoma od nekod, se utrgal izza skednja ali hleva in stopil proti Belcjanovim. Tam je sedel na klop pod tepko in prisluhnil v hišo. In če je zavelo novorojenče, se je zdrznil, se dvignil, opotekel se par korakov proti hiši, pa spet omahnil nazaj in se zgrudil na klop. Navadno je Belcjanova mati stopila v mraku vsak hip na prag in pogledala na klop pod tepko. Ko je videla sedeti sključeno Klemenovo postavo na njej, je stopila čez par stopnic in dalje proti drevesu ter prisedla k samotnemu. In vsak večer je pričela enako:

»Liza te pozdravlja.«

Takrat je zagorelo iz fantovih oči. In ker ni vprašal dalje, ampak samo žgoče, bleščeče se oči upiral v Belcjanke, je nadaljevala, kakor da mu v duši bere vprašanja:

»Bolje ji gre; še par dni, pa bo morda vstala in boš mogel govoriti z njo. Rada bi te že videla in ti dete pokazala.«

Tedaj je vnovič, še huje ko prvič, zagorelo iz fantovih oči. In mati je vedela, kaj so vprašale.

»Nisem mislila, da si bo fantè tako hitro opomoglo. Kar vidno se krepi in raste.«

Smehljaj je ob tej besedi spreletel fantovo obličje in sij neizmerne sreče se mu je za hip razlil po obrazu. Pa se je koj umeknil misli na zlo, ki je morda že na poti in hodi počasi, strašno počasi, ali vendar z gotovimi, kakor smrt gotovimi koraki, da zdaj zdaj zgrabi in sune fanta v prepad.

»Ali naj jo pozdravim?« je vprašala mati, preden je pustila Klemena samega.

Fant je prikimal.

»In dečka poljubim namesto tebe?«

»Dajte!« se je izvilo iz trpinčenih prsi fantovih.

»Za Klemena smo ga krstili. Liza je hotela, da po tebi. Naš Jernej je bil bofer, župnikova kuharica pa bofra.«

Voščila mu je lahko noč in odšla. Fant pa je samo prikimal in se zgreznil zopet vase. Pa je sedel tako še ure in ure dolgo v noč, če ni bilo nikogar blizu. Kakor hitro pa je začutil koga, je vstal, se opotekel v temo in izginil proti Vršanovini.

Tako je bilo vse dni, dokler ni smel prvič govoriti z Lizo in prvič videti otroka. Oče je bil poleg in mati in oba sta imela solze v očeh, ko je fant odhajal. Liza pa se je onemogla zgrudila nazaj v blazine in glasno zaihtela.

Potem se je kako minuto zjasnilo v Klemenu, kakor bi bila skrbna, mehka roka obrisala vso pošastno navlako v duši in jo skrbno umila. In bila je res roka. Ali ta roka je bila trda župnikova pest, ko se je fant k njemu zatekel po otrokovem rojstvu. Trdo je brisala roka in kakor s kremplji je trgala, ali najhujšo bol je izplela iz zmučenega srca. Pestil in obdelaval ga je župnik Mihael, prerекel mu vse in vse priimke mu dal, ki jih ni kmalu kdo zmogel

toliko kot borovski gospod; ali vendar se je Klemenovo srce nasmejalo, ko je vstal raz klečalnik v župnikovi sobi, kjer sta pregledovala, prala in umivala srce in dušo. Pogled njegov je bil veder in čist in iz oči mu je sijal blažen mir. Potem sta posedela še dolgo uro pri mizi. Pravzaprav je sedel sam Klemen, župnik je vihral po sobi gor in dol in s pestjo bil, kamor je zadel. Dokler ni izbil pravega in pogodil žeblja na glavo.

Ko je Klemen odhajal od župnika, je vedel, da ima delo, ki bo preživljalo njega, Lizo in otroka, vedel, da bo čez štirinajst dni, ko si Liza pomore iz prve sile, oklican z njo enkrat za trikrat in bosta drugi dan mož in žena in bo otrok tudi pred ljudmi dobil očetovo ime. Zato je mirno in spokojno korakal proti Podsmrečju, da se pri Lizi poslovil za nekaj časa, dokler ne bo poroka; da slovo vzame od grunta in domačije, ki jo bo smel gledati le po enkrat na teden; da reče mirno očetu ter sestri z Bogom ter jima pogleda v oči, poln vere v svojo in svoje družine bodočnost.

Ali ta sreča in pokoj nista trajala dolgo. Že ko je slovo jemal pri Lizi in otroku, mu je valovilo iz prsi in hotelo v oči, čeprav je požiral in se premagoval, kar so mu moči dale. Pomagala mu je skrb za priprave in upanje, da bo kmalu z njima, ki sta zdaj njegova. Vendar ga je strašno ujedlo v srce, ko je dal Lizi roko in nebogljenčka poljubil na rdeče ustnice; kakor omotičen je omahnil skozi duri v pozno popoldne.

Ko je prišel domov, je takoj naročil Mani, kaj naj mu vse pripravi za odhod, kako naj drugi dan nalože in kam naj hlapec zapelje. Ko je videl, da ima Mana kljub svoji navidezni trdoti solzne oči, se je okrenil in šel ven.

V gmajno najprej, ki jo je skoro predirjal gori do meje na Vršiču. Ogledoval je drevje okrog sebe ter čutil, kako mu je ob vsakem lepem deblu kanila kaplja krvi in se nekam potočila, da je zbolelo, kakor bi s kleščami vščipnil. Pritekel je iz gmajne, ko se je pričel mrak plaziti po njej, ter se zagnal v travnik in polje, drevel po senožetih in posekah. Po strniščih je blodil, kakor bi nečesa iskal, ukrivljen v fla, in glava mu je bila težka; jekleno trdo je udarjalo v sencih in čutil je, kakor da mu žile pokajo v njih. Še se je zatekel v posejano ozimino, se ogibal razorov in hodil med njimi kakor slep in gluh, a je vendar čutil dihanje že utrujene zemlje. Zatiskal je ušesa, da bi ne slišal, kako je jokalo in prosilo: ostani, sin, ostani! Zdaj zdaj se je sklonil, utrgal bilko, jo nesel k ustom, jo kot svetinjo po- božal, pa jo spustil nazaj na zemljo, na sveto, z njegovim znojem zalivano, z molitvami zanjo po- svečeno.

Ni mogel stran od rjave prsti, ki je bila plodna tolikim Vršanovim in je tudi njega redila, da je zra- stel mlad, močan, kakor bukev v gmajni krepek in samorasel. Že je zavil proti domačiji, pa ga je še potegnilo nazaj z vso močjo. Ustavil se je na njivi, kjer sta oni pomladni dan orala z očetom. Vstalo mu je pred očmi, kako so oče veleli Mani, naj poprime za ročice, pa ji ni dal on, Klemen, ampak jo sunil stran, pognal z otiko konje in se uprl v plug, da je zaječala zemlja in se stisnila v bole- čini, ko je globoko, do njenega srca globoko urezal vanjo z ostrim železom. Zdaj mu je njiva vračala, zase in za žival, ki jo je bil. Udarila ga je, strašno udarila, da se mu je hrbet skrivil pod udarcem, in urezala je vanj prav do srca, da je iztisnila iz njega zadnjo kapljo krvi, ki se je raztočila kakor potok

vanj in po njem v zemljo, v to rjavo, molčečo in trpečo zemljo, ki bo zdaj drugim dajala kruh in življenje in se dala obdelovati od tujih rok, rezati vase do srca od tujih dlani. Tako je žgalo iz rjave domače zemlje v Klemenovo srce; ni mogel več zdržati. Pokleknil je sredi razora, se sklonil, poljubil mrzlo prst in dve grenki solzi sta kanili vanjo, kakor v blagoslov, kakor žegnano povračilo za žgočo bolečino, ki je tulila v njegovih prsih.

Odšel je v hlev in se poslovil od živine. Vsako posebič je pobožal, pogledal, ali ima dovolj rezanice, dovolj stelje, ali je voda v podajalniku čista in sveža. Šel je dvakrat, trikrat, štirikrat po hlevu, pa nazaj do vrat in spet k vsaki živali posebej in se je moral s silo odtrgati, da je našel vrata in šel na dvor.

Tam je videl še med orodjem in med vozovjem, kaj vse bi bilo treba popraviti, preložil to in ono in skrbel, kako bo, ko njega ne bo. Zavil je potlej proti hiši, ko se je že nočilo. Hotel je skozi duri v vežo, a se je na vratih okrenil in odšel zopet v travnik in od tam v senožet in gmajno ...

Vrnil se je v poznem jutru, bled, upehan in ves blaten, stopil v hišo in poiskal Mano. Povedala mu je, da je vse pripravljeno in zloženo, da pa naj ostane in premisli, bo rada spet nazaj pospravila kakor je bilo. Klemen pa je odkimal, stopil v kamro in prinesel vèn veliko culo. Položil jo je na klop ob durih in poprašal Mano po očetu.

Pokazala mu je v hišo, govoriti ni mogla, ker ji je grenko stopilo v grlo in mokro seglo v oči.

Klemen je postal pred durmi, nekaj časa kakor vase iskal, nato pa odpehnil vrata in vstopil.

Oče je sedel za mizo in pogledal v sina, ki je stopil proti njemu in obstal sredi sobe. Ni vedel,

ni znal, kakšna naj bo zadnja njegova beseda očetu. In ko bi jo bil tudi našel, ne bi je mogel spregovoriti, ko je pogledal natančneje očetu v obraz in videl, da je pekel v njegovi duši; zdrznil se je in zinil:

»Srečno, oče!« in obstal na mestu po vsem telesu trepetajoč kakor suh list, ki pade raz drevo v vetru.

Oče je vstal.

»Ali moraš iti?« se mu je utrgalo, ne da bi pogledal sina v lice.

»Moram!«

»Ne moreš drugače, Klemen?« je mehko in vroče zaprosilo iz očeta.

»Ne morem, oče!«

»Tedaj Bog s teboj, sin!« je izdaval stari Vršan, stopil trdo h Klemenu in mu dal roko. Za hip sta si pogledala v oči, prsti so se oprijeli prstov. Potem pa so nakrat popustili, pogledi so ugasnili, oči so se jima utrnile kakor četvero mrtvih zvezd. Obrnil se je Klemen, obrnil oče in duri med njima so se zaprle.

6.

Po cesti z Dovjega proti Borovcu korakata dva samotna potnika, delavca. Ženeta se, kakor bi se hotela ogreti, ker je precej mrzlo danes, dan pred Vsemi sveti. In pozno je tudi že; cesta, ki vodi vedno ob Savi in njenemrodu na eni, ob vznožju poraslega pobočja na drugi strani, je spolzka in temačna, da komaj veš, kdaj si v kolotečini in suneš z nogo v trdo. Ali pa se jima mudi domov k družini, k materi, ženi, otrokom? Morda pa v Borovec na božjo njivo, ki bi jo rada še nocoj

obiskala in na dragih grobovih prižgala sveče, ki jih oba nosita v žepih sukničev?

»Nič ti hudega ni, Klemen, kaj bi! Delo imaš prijetno, ne boš se pretegnil ob njem, ženo pri starših, kjer ji ni hudega, in otroče pri materi, zdravo in v izobilju.«

»Kaj ti veš, Pavle!«

»Vem, vem! Toliko vem, da je meni huje, mnogo huje. Ženo bolno, tri otroke, vse štiri stlačene v vlažno, zatohlo sobo in okrog njih samo tuje ljudi, odkar so rajnkemu óči prodali bajto. Saj bi jih vzel v Mojstrano, pa jim nimam dati strehe. Še Bog, da naravnost nanje ne teče!«

»Križ je res, ali samo pomanjkanje še ni vse!«

»Ej, Klemen, kmeta v sebi ne moreš zmagati, kmeta, ki se mu še vedno toži po njivah in ozarah, po senožetih in po gmajnah in je gospod, gospod, če ga primerjaš z delavsko paro, ne-li, Klemen? Ej, napuh kmečki!«

»Ni napuh!«

»Ali naj rečem ponižnost? Ali pa se ti po domu toži?«

»Bogve, če ni zadnje!«

»Seveda, kmet odrajaš fronke in daš biro duhovnemu, pa si sam svoj gospod in lahko po glavi hodiš po svojem, nihče ti ne more reči, ne! In če ti, pa če na tvojem stoji, izdereš ročico iz voza in mu posvetiš v sosednje, sosed pa dalje. Ni napuh, ne, Klemen, in čudno ni, če vedno grizeš vase in te ne nauči!«

Klemen mu ne odgovori; mrk in zamišljen strmi predse v pot in skoro ne posluša več tovariševega govorjenja. Njegove misli so planile, kamor jim je tovariševa beseda pot pokazala. Brž so stekle po cesti dalje, pa krenile v kraj, pa v poreber, narav-

nost gor v Podsmrečje in se niso ustavile niti pri ženi in sinčku, malem Klemenčku, ampak so zavile v Vršanovino, da ji poljubijo svetost in njeno svobodo in jesensko golo lepoto in se razgledajo po njej, ki jo vidijo tako poredko in samo od daleč, kolikor se je vidi z Belcjanovega.

O, šele dva meseca hodi Klemen težko pot vsak ponedeljek v jutro vozariť gmoto za cement, v soboto pa nazaj iz Mojstrane v Podsmrečje k ženi in sinu! Ali vsaka teh poti, vsak dan, preživljen stran od domačije, mu je urisal v obraz majhno, komaj vidno gubico. In že jih je vse polno, kakor prav nalahko napredene pajčevine po vsem obrazu! In vsak dan po en siv las v temno volno, kakor bi mu ob sencih že sive mačice poganjale za starost. In niti kadar mu žena, sladka Liza njegova, prinese pokazat sinčka in mu ga položi v naročje ter je vsa en sam srečen smehljaj v gledanju moža in otroka; ko se skloni k njemu in mu v nežnem spoštovanju bolečine pritisne ustne v sivo skrb za senci, niti tedaj se ne razblesti v Klemenovem srcu ona luč, ona žarka sreča, ki je sanjal o njej ob misli na skupno življenje z Lizo in otroki! Le kadar dete prav na široko odpre oči, ki so čisto Lizine, razpotegne usteca in se nasmeje: »k-h-m!« ter pomaha z drobnimi ročicami, tedaj Klemen za hip pozabi vse drugo in vidi samo te oči, samo ta usteca, ta rdeči, polni obrazek in mahajoče ročice, dvigne nebogljenčka k sebi in v njem se vzpne: »Moj fant!«

Glej, morda so baš zdaj misli korakajočega Klemena prehitete tiste nedolžne otrokove očke, mahnile drobne ročice, ali pa se vanje nasmehnila usteca nebogljenčeva: nekaj je za trenutek zasiljalo v Klemenu, kakor bi se bilo nebo razsvetlilo

v blesku padajoče zvezde! Ali že je zopet nova tema na obrazu mladega moža, ko pretrga blaženo misel tovarišev vprašanje:

»Kaj pa oče?«

Klemen ne ve, kaj bi, ker vprašanje zaskeli, kakor vedno misel na očeta. Ne ve, kako bi, pa vendar odgovori:

»Kaj? Kot vedno pravijo.«

»Grča salamenska! Namesto, da bi bil vesel, ker je tako mlado dobil! Pa vest ga menda že grize?«

»Ne vem.«

»Jaz, Klemen, bi stopil še predenj in mu povedal svoje! In če bi še ne odnehal, bi kar zažgal vse skupaj, da veš!«

Žgoče plane iz Klemenovih oči v skušnjavca, ki vzlic temu vidi vzplapolati jezo v tovariševih očeh in mu umakne pogled, kakor da ga je sram pregrešne misli. Polglasno se popravi:

»Veš, takole misli človek, ko ga togoča popade.«

Trdo bijejo koraki popotnih dveh ob mrzlo cesto. Že sta mimo Loga, že vidita svetlikati se luči iz sosednje vasi. Pri prvih hišah se poslovijo Klemenov tovariš in utone v temo. Klemen pa speši zdaj korak, da pride čimprej v Borovec, naroči župniku za mašo in očenaše za rajnko mater, potlej pa odhiti čez Savo po strmi rebri v Podsmrečje.

Že je mimo prvih hiš, v uho mu udari šumenje Pišence, ki se tu v ovinku ognje trdemu pečevju, ko sliši, da se žuri nekdo za njim. Ozre se in vzlic temi spozna v hitečem Vršanovega hlapca Petra. Kakor slutnja strese Klemena, mrzlo se pretoči v njem in ne more vzdržati. Naproti plane hitečemu in hlastno vpraša:

»Kam hitiš, Peter?«

»Po gospoda!«

»Kdo?«

»Oče! Božje jih je!«

Kakor da so Klemenu noge prirastle v tla, jih ne more premekniti. Kot kamenit kip stoji pred Petrom, da se hlapec prestraši iz teme sijočega prepalega obraza. Z roko zgrabi za ramo gospodarjevega sina in ga okrene proti vasi:

»Samo v eno stran je zadelo, Klemen! Še so pri zavesti in govore tudi!«

In že potegne za seboj Klemena, ki se nakrat zdrzne, kakor bi se bil pravkar zbudil.

»Zdravnik?«

»Tudi ponj grem!«

Klemen se požene v cesto, da krepki hlapec komaj more v njegovo sled.

»Ti stopi kar po zdravnika, v farovž grem jaz.«

»Bom!«

»Potlej počakaj gospoda in boš obema posvetil v breg. Jaz pa bom pohitel naprej!«

»Prav!«

Hlapec se ustavi pri obcestni hiši, ki nosi zdravnikovo tablo, in pozvoni. Klemen pa plane dalje, predivja vas in se ustavi pred farovžem, kjer gre parkrat globoko po sapo, potlej pa seže po kljuki, ne da bi trkal.

»Oče!« se mu utrga hropeče iz ust, ko je v sobi in stoji tik pred župnikom, ki je stopil, da pogleda, kdo je pritekel.

»Ihta nepočakana!« šine iz župnika in se hoče razliti nad vstopivšega; toda preplah v Klemenovem obrazu ustavi izliv, ki se prevrže v vprašanje:

»Kaj je očetu?«

»Božje!«

»Pa ti?«

»Došel me je hlapec in mi povedal. On je pri zdravniku in vaju oba popelje in vama posveti.«

»Hudo?«

»Peter pravi, da samo na eno plač, da so pri zavesti in da govore!«

»Koj! Počakaš?«

»Ne! Sam bom prej pri njih!«

Iz mladega moža gori in ne utegne, da bi še poslušal. Že je čez prag in hiti za Savo, ko župnik skliče mežnarjevega fanta in gredé v cerkev govori sam vase:

»Ga je potipal! Sem mu pravil! Pa je menil, da grči, kot je on, ne pride blizu božja sekira! Nóri Vršan! — Pa takega sina ima! Namesto, da bi po kolenih šel na Višarje in nesel klaftro polén Materi Božji v zahvalo, ga je nagnal! Dedec samogoltni! — Ga je potipal!«

In ko je nosil Boga v breg k bolnemu Vršanu, je tiščal posodico z belo hostijo na srce in skoro glasno govoril vanjo:

»Križani, Ti veš, kaj delaš! Še vžgi, še udari, da se bo skrivil in od bolečine vpil, dokler ne klecne na kolena pred Tvojo Previdnost! Le ga, Vršana norega, starega, da bo spregledal in si dal dopovedati, da tlači nanj že osmi križ in da je stara Belcjanka strašilo, spomin pa trma, nič drugega kot užaljen napuh, samopriden! Le vžgi, Križani, in če ni dovolj po eni plati, udari še po drugi, da bo spoznal in spregledal. Mlademu pa vzemi bridkost kot pokoro za greh njegov in mlade žene. In ne bij preveč po njem, da se ne užene in prekmalu ne upeha! Sicer se pa zgódi tvoja volja, Križani! In še meni križ naloži za mojo gobezdavost in

puhlo modrost, da se ne bom vtikal v Tvoje, hlapec nevredni . . . .«

Tako je molil župnik Mihael vso pot, ko se je gnal v breg za mežnarjevim hlapcem in zdravnikom in nosil staremu Vršanu Boga.

Sam ni vedel Klemen, kdaj je pretekel breg, pohitel mimo Smrečnika in Belcjana na Vršano-vino. Šele v veži je obstal, ko mu je iz hiše stopila naproti Mana.

»Kako!«

»Slabo! V nezavesti so,« je odgovorila in šla s posodo po nove vode in jesiha za obkladke.

Klemen je stopil v hišo. Oče je ležal na postelji upadel in bled, da skoro nisi razločil obličja iz bele brade in sivih las, ker niso gorele oči, ampak so bile zaprte in pokrite z nezavestjo. Ko se je dekla umeknila v vežo, je stopil sin k očetovi postelji in se zagledal v trpeče obličje.

Dva meseca ga že ni videl od blizu. Le vsako nedeljo popoldne od daleč, od Belcjana sem, ko je sklonjen v fla in kakor da ga flači nevidno breme, skrivljen hodil vzlic slabemu vremenu in mrazu gologlav med njivami in senožeti. V obraz pa mu ni videl. Zdaj vidi, vidi več, kakor je v obrazu zapisano, bere vse ono, kar se je v teh dveh mesecih zarezalo v dušo starega Vršana. Vse vidi, vse bere, le enega ne razbere prav: tega, kar mu je bil oče razodel o sebi in Lizini materi in kar dobro sluti župnik Mihael, ne bo doumel Klemen nikdar prav!

Mana je prišla nazaj v hišo, Klemen pa se je umeknil k peči. Kmalu nato sta prišla župnik in zdravnik. Slednji je zmajal z glavo, ko je preiskal bolnika, in dal prostor župniku, da podeli sveto poslednje olje. Medtem je zapisal recept in stopil h Klemenu ter mu naročil, naj bi se kdo peljal na

Jesenice v lekarno po zdravila, ker jih on sam nima v zalogi. Samó hiteti bi moral, hiteti, ker je sicer nevarno za očeta.

Mana, ki je pristopila, in Klemen sta se spogledala.

»Prama naj vpreže Peter,« je s suhim grlom dejal Klemen, »jaz pa tačas skočim k Lizi! Naj pripelje za menoj. Pojdem jaz na Jesenice. Po polnoči sem nazaj!«

Še enkrat je vrgel oči po očetu, kakor da si hoče za vso pot vtisniti v srce njegov trpeči obraz, in je že bil v veži, naročil hlapcu potrebno ter odhitel po kolovozu k Lizi in sinu.

Liza je vedela in je bila v silnem strahu.

»Ali je naredil testament?« je nakrat stopil Belcjan h Klemenu. Klemen je pa pogledal svojega tasta, da mu je nadaljnja beseda ostala v grlu in iz zadrege ni vedel, kam bi z očmi. Šele čez čas je zmogel:

»Nu, ihta, saj nisem dejal, da mora umreti! Ali skrb me je zate in za tvoje!«

Pa Klemen ni utegnil dalje, pa ga tudi nihče ni zadrževal. Celo Lizo je bilo strah njegovih oči in vročice v njih. Stopil je k spečemu sinčku in se sklonil nad njim v zibelko. Mirno je spalo dete. Nehote je v prividu videl Klemen očetov blede obraz poleg rdečega sinčkovega. In je našel: Vršan je!

Hlapec je pripeljal voz in Klemen je pognal v dolino. Vihralo je v njem, da ni gledal v pot in ni štedil ne konja ne voza. Še dobro, da je bil konj pameten in pota vaje, sicer bi bila težko prišla v dolino s celim vozom in celimi nogami. Na cesti pa je Klemen stopil na voz, nategnil vajete in udaril po konju! Tako je gnal žival vso pot, noter na Je-

senice, dobil tam zdravila in gnal prav tako nazaj, da so pene frčale od konja in je bil celó Klemen ves pokrit z njimi. Kot je bil naročil, ga je čakal ob cesti više Loga Peter in prevzel voz in žival, da počasi pelje v breg. Klemen pa je zastavil kar naravnost v gmajno in je moker in poten, po vsem telesu se tresoč planil v hišo in zdravniku, ki se je čudil naglici, izročil zdravila. Potlej pa je šel venkaj, zavil okrog hiše in celo uro blodil po travniku, potopljen v misli, dokler ga ni ujedel mraz prav do kosti in ga ni skrb za očeta pognala v hišo nazaj.

Videti je bilo, da je očetu po donesenih zdravilih počasi odleglo. Zdravnik, ki je še vedno čakal učinka zdravil, je naročil vse potrebno, dodejal, da pride popoldne zopet pogledat, in se poslovil. Župnik je bil odšel prej z Bogom, ki ga ni mogel podeliti nezavestnemu bolniku. V vroči molitvi za trda srca v Smrečju je hitel navzdol in se žuril, ker je bilo že pozno in se mu je mudilo domov, da za drugi dan pripravi pridigo in sede zgodaj v spovednico ...

Ko je odšel zdravnik, sta pri Vršanu ostala Klemen in Mana. Tišina je vladala v hiši, motilo jo je samo težko starčevo dihanje, ki pa se je olajševalo vedno bolj. Tudi bol na obrazu in otrpelost potez sta izginjali, in prav na lahko je začelo stopati v lice novo življenje.

Mana je od časa do časa obnavljala ovitke, dajala bolniku zdravil, Klemen pa je sedel nepremično ob peči in strmel v nezavestnega očeta. Kadar Mana ni imela opravka z očetom, je sedla na stol ob postelji, bratu nasproti. Zdaj zdaj se je ozrla vanj. Kadar sta se njuna pogleda križala,

sta umeknila oči, in nista vso noč do jutra spregovorila besedice.

Ko se je že zdanilo, je postajal Vršan v postelji nemirnejši. Z zdravo levo roko je parkrat segel predse in v lice, kakor da tipa za bolečino. Nakrat je odprl oči in pogledal začuden okrog sebe. Tedaj je Klemen, ki ga je vznemiril očetov nemir, stopil k postelji in z njim Mana in oba sta zrla v očeta. Vršanove oči so se nenadoma, po dveh dolgih mesecih srečale prvikrat s sinovimi. Ne oče ne sin ni pogleda umeknil; v očeh je obema nekaj zagorelo, je zaprosilo, zajokalo, pa zopet ugasnilo, zatrdelo in klenilo. Sin je stopil od postelje, očetov pogled je utonil vase.

Tedaj je Klemen brez besede, ne da bi se še enkrat ozrl po očetu, vzel klobuk, se pokril in odšel. Šele, ko so se vrata zaprla za njim, se je stari Vršan zopet obrnil za odhajajočim. Kdor bi bil videl ta pogled, bi bil slišal v njem očetov krik po sinu.

Mana se je sklonila nad očeta in vprašala:

»Ali Vam je bolje, oče?«

Oče je prikimal, potem obrnil glavo od nje in zaprl oči...

Ko je popoldne prišel zdravnik, je ugotovil, da je stari Vršan bržčas že izven nevarnosti, da pa seveda ni izključeno še kako poslabšanje. Oče je pričeval počasi odgovarjati na zdravnikova vprašanja. Sprva sicer trdo in okorno, ali sčasoma se mu je zmehčalo in ugladilo ter je šlo bolje. Zdravnik je še povedal, da je bil župnik obljubil priti proti večeru, ko opravi v cerkvi, pogledat po bolniku. Nato je odšel.

Ne dolgo po odhodu zdravnikovem je prišla k Belcjanu Vršanova dekla, poiskala Klemena, ki je s sinčkom v naročju sedel v hiši, in mu sporo-

čila, naj bi prišel domov. Oče da menda žele, ji je naročila Mana. Klemen je prebledel, odgovoril, da že pride, in se spogledal z Lizo.

»Boš šel?« je vprašala žena, ko je dekla odšla.

»Morda.«

»Le pojdi, Klemen, oče so!«

Kako jo je mož hvaležno pogledal pri teh besedah! Dal ji je v naročje otroka, oblekel suk-njič in pokril klobuk.

»Klemen, pa miren bodi, da se oče ne raz-burijo!« mu je naročila Liza.

Ni ji odgovoril, samo oči so povedale, da isto misli mož ko žena. Ko je odhajal, je stopil k njej in ji dal roko. Kakor tedaj, kadar v ponedeljek v jutro odhaja v dolino na delo za ves teden. Samo bolj toplo in pristrčno se je njegova žuljeva desnica oklenila drobne ženine dlani in gorko sta se poljubila s pogledi.

Ko je stopil Klemen doma v hišo, je ležal stari Vršan kakor bi spal. Mana je bila pri njem. Ni pozdravil Klemen, ko je vstopil, ni ga ogovorila Mana. Samo spogledala sta se, pa takoj oba uprla oči v očeta, ki je ostal miren in negiben, kakor da ni vstopil nihče. Klemen je odložil klobuk in sedel k peči.

Oče je molčal še dalje, še dalje imel zaprte oči. Tedaj je Mana doumela, vstala in šla ven. Takrat šele je Vršan odprl oči in pogledal po sinu. Dejal pa ni besedice. Tudi sin ne, ko je stopil par korakov po hiši, potlej pa sedel k mizi in gledal skozi okno v pozno popoldne.

Tedaj je spregovoril prvi oče:

»Klemen!« je polglasno pozval sina.

Mladi je stopil k postelji.

»Kaj bi radi, oče?«

»Sedi!« mu je z očmi pokazal oče na stol poleg sebe.

Klemen je sedel. Strmo so mu gledale oči v očeta; a tudi stari svojih ni umeknil. Tako sta ostala dolgo. In spet je prvi oče dejal:

»Si prišel pogledat, če sem umrl?«

»Oče!« je planil fant; ali domislil se je ženi-nega opomina in je tiho sedel zopet nazaj na stol.

»Poklicali ste me,« je pristavil.

»Davi, ne zdaj!«

Klemen je zardel v obraz, ali še se je zmagal in dejal:

»Ali naj grem?« in je vstal.

»Kakor hočeš,« mu je stari odvrnil in ni krenil oči od njega. Molčala sta oba, dokler ni pretrgal molka stari Vršan.

»Nisem še prepisal.«

»Čemu pravite?«

»Tudi testamenta še nisem napravil.«

»Nisem vprašal, oče!«

Spet sta molčala. Zdaj se nista iskala, že sta umeknila poglede.

»Klemen!« je za nekaj časa spet pozval stari. Sin ni odgovoril, samo pogledal je očeta, ki mu ni dal oči. Pa spet sta strmela vsak v svoje.

In zopet čez čas Vršan:

»Klemen!«

»Kaj je, oče?« se je odzval Klemen glasno polglasnemu klicu. Vršan je pogledal sina. Globoko v oči je šel njegov pogled, da je Klemena zapeklo in zaskolelo v dušo in so mu mravljinici zagomezeli po hrbtu, da se je premeknil. Ni zdržal očetovega pogleda, ampak zopet in zopet se je umeknil. Pa spet in spet ga je iskal in čakal ne-

strpno očetovega odgovora. Tedaj je odgovoril oče:

»Nič!«

Trdo in glasno in rezko je padel ta »nič« sinu v srce. Vsesal se je z očmi v očeta. Ali starec se je obrnil vstran. In ni več za sinom pogledal.

Klemen je posedel še nekaj časa. Nato je vstal in stopil po hiši za klobukom. V tem je prišla Mana in župnik Mihael z njo.

»Hvaljen Jezus!« je pozdravil župnik. A nihče mu ni odgovoril. Klemen je vzel klobuk in brez besede stopil mimo župnika skozi duri, Vršan pa je strmел v zid in se niti okrenil ni. Mrtvaško tiho je bilo v izbi, dokler ni iz župnika, ki je rdel in bleдел, nakrat prikipelo, se utrgalo, planilo v tišino in jo preklalo na dvoje:

»Vršan, si res nor?«

7.

Pet dni po Vseh svetih se je borovski župnik Mihael zopet gnal po rebri v Podsmrečje, stiskal na srce Jezusa v hostiji in vojskoval vročo vojsko s svojim Gospodom. Takole je trkal na nebeško Srce:

»Ti, Jezus, spet si me ponižal s svojo Previdnostjo. Pa sem mislil, da Ti bom kos s svojo puhlo modrostjo! Za onega sem prosil, za starega, da ga daj z bičem še po drugi plati, če po eni ni dovolj. Za mladega pa sem Ti dejal, naj mu bo za pokoro in v milost. Ti pa si drugače naredil in si staremu dal od milosti, pa mladega in njegovo Lizo usekal čez pleča in hrbet, da se zvijata pod udarcem. Kdo Te razume, Gospod, ki umeš svoja pota in samo Ti veš zanja! — Pa še rinem s svojo mo-

drostjo, puhlo praznoglavostjo Vate in Te prosim: glej, Gospod, mene udari namesto njih! Mene, ki sem star in nadložen in ki ga nimam, da bi se za mano useknil! Saj sem tudi jaz kriv, ki sem jima dajal potuho. O, prav me je ošvrknil stari Vršan, ko mi je to v lice zabrusil. Jaz pa sem z roko šel nadenj, z roko, ki si mi jo mazilil, da Te smem nositi, jaz nevredni! Pa me ne udariš, onadva si namesto mene!»

Malo se je oddehnil župnik, ker mu je kri preveč poganjalo v glavo, potem se znova zagrizel v breg in je vnovič šel nad Gospoda na svojem srcu:

»Nisem mislil te plati Vršanove, Gospod! Ali si udaril zato tako, ker sem krivo delal in hudo želel noremu Vršanu? Kdo Te ume! Župnik Mihael ne, ker je sama puhlost v njem in v njegovem srcu tema namesto Tvoje luči! In kaj boš zdaj z njim? Gospod, daj, imej usmiljenje z njimi vsemi, ki radi ljubezni trpe! Ne bodi prestrog z njimi, da ne omagajo. O, so grče, tesal si jih iz posebnega lesa in s posebno sekuro. Ali vsega ne bodo zmogli, Gospod! Malo vrzi na moja ramena, in čeprav ne zmorejo več mojega in županovega nahrbtnika obenem, Tvoje breme bodo! Ker je Tvoja beseda sladkost in je Tvoja milost z njimi, ki jo nosijo. Daj, Gospod, vsaj od te svoje milosti jim daj, da bodo zmogli nositi, kar jim boš naložil. In meni daj, da najdem pravo besedo in da jo postavim prav, ne kakor navadno po svoji zlagani modrosti, ampak tako, kakor ukrene Tvoja Previdnost. Gospod, Gospod, radi ubogega otroka se jih usmili, ki si mu Ti dovolil življenje. In radi njihovih duš, da se večno ne pogube! Amen!«

Tako je domolil, ko se je ustavil pred Belcjanovo hišo in z belo hostijo, ki jo je na srcu nosil, blagoslovil klečeče.

»Mir vsem, ki v tej hiši prebivajo!« je voščil, ko je stopil skozi vežo v hišo in zapičil oči v kot, kjer je ležal na postelji mladi Klemen Vršan in je poleg postelje jokala žena mu, mlada Liza.

»Radi očeta, ker se je gnal zanj na Jesenice in nazaj, da mu je otel življenje!« je mislil, ko je stopil k postelji. In še: »Tedaj jo je skupil, ko je vroč postaval okrog hiše! Trma, trmasta! Da mu ni gledal v trpeči obraz, volku staremu!«

Posluhnil je in videl, da je Klemen samo napol pri zavesti. Brž je opravil, kolikor se je dalo s spovedjo, in ga obhajal in mazilil.

»Gori, gori!« si je mislil, ko mu je zaznamoval s sv. oljem ude in ga je vročica spekla v prste. »Bo zgorel v par dneh in Liza bo vdova in otroče sirota!« je pomislil in uprl oči v Križanega, pred katerim je klečal. Iz srca pa mu je kanila na dušo kaplja krvi, da je s solzami v očeh zaprosil:

»Kristus, Križani, daj, milosten bodi, da ne poginejo brez Tebe in Tvoje milosti! Odvzemi njim in naloži meni! In štej mu v pokoro, kar trpi radi očeta! In staremu, noremu Vršanu zdaj zmehčaj srce, da sprevidi in odneha, kakor mi je obljubil pri spovedi. Sicer tudi stari volk obupa v svoji bolesti!«

Tako je molil in domolil. Ko je potem še posedel pri njih in je bil Klemen povsem vročičen ter je ležal brez zavesti, so mu povedali, kako je bilo prišlo. Da se je pregrel, ko je divjal na Jesenice, prehladil, ko je zunaj taval póten, da premaga bolečino. In da ga je že drugi dan, ko je pri-

šel od očeta, ki ga je klical, nakrat streslo. Pa ni maral zato, ampak je po prazniku šel zjutraj ko po navadi na delo. Tam se je štiri dni vlačil ko senca, pa ni odnehal, dokler se ni zgrudil in so ga prinesli v posteljo. Čim pa se je zavedel, je planil in hotel domov, k Lizi, k otroku, blizu očeta, ki mu umira, je dejal. Do roba hriba so ga pripeljali, gor v reber je pa še sam prišel. Na pragu se je sesedel in Liza, ki je bila sama doma, ga je komaj zlekla na posteljo. Takoj nato je pričel blesti.

»Pa stari, že ve?« je pretrgal župnik.

»Mu ne upajo povedati, ker se boje, da ga ne bi znova zadelo.«

»Bo menda spet mene treba!« je planilo v župnika in zamislil se je. Kmalu se je dvignil in je rinil kljub pozni uri od Belcjana po kolovozu ter potrkal pri Vršanu. Mana je prišla odpirat in se je skoro sesedla od strahu, ko ga je zagledala.

»Sem volkodlak, da si zbledela, avša!« ji je oponesel. »Tamle sem bil po opravku pri Belcjanu pa sem še k očetu prišel pogledat!«

»No, grča, si se že izlizal?« je pozdravil po svoje bolnika in stopil k njemu.

»Povsem še ne, veliko mi pa ne manjka več!« mu je odvrnil Vršan in se vzel na blazini kvišku.

»Ne bahaj se z zdravjem in lezi nazaj, da te ne ujé znova!« ga je potisnil župnik nazaj v blazine in se zagledal vanj.

»Pa ste kesni nocoj, gospod,« ga je povprašal Vršan.

»Dan prekratek, pa treba ponoči dohiteti. Si tudi ti že v temi vozaril domov.«

»O tudi in bi še, samo da bi mi bilo spet dano.«

»Mar obupavaš? Mara smrt zate, saj si videl.«

Zdaj pa je zastalo in župnik ni znal, kako bi dalje. Vršan je pa tudi čakal, da bi mu župnik povedal vzrok svojega poznega obiska.

»Kaj pravi zdravnik?« je naposled izmodroval župnik.

»Da bom v štirinajstih dneh že lezel, če se mi ne ponovi na drugi plati.«

»Se ne bo, se ne bo; po dveh plateh hkrati ne zadevlje.«

»Saj ni; šele po eni je!« mu ugovarja Vršan. In župnik spet ne ve, kje bi ven.

»E, Bog včasih čudno tiplje!« se posmeje. »In samo on ve, zakaj.«

Vršan dvigne oči k župniku in slutnja mu gleda iz njih.

»Kaj buljiš vame? Saj te ne bom jaz udaril.«

»Bog ve, gospod, morda ste pa Vi tisti.«

»Kje imam zapisano?«

»Na vsem licu! — Pa kar ven z besedo, če je šiba že v roki.«

Župniku šine kri k srcu. Izdal se je morda prekmalu.

»Ni hudega,« se opogumi župnik. »Vendar je bolje, če zveš, da te morda ne zadene nepripravljenega.«

»Gospod?« se vzpne Vršan na blazini.

»Ne ženi se, ihta! Ničesar še nisem dejal. In tudi ni še prav nič hudega.«

»Recite!«

»I, kaj, obhajati sem šel.«

»Koga?«

»K Belcjanu.«

»Koga?« se iztrga glasno Vršanu.

»Tvojega sina!«

»Klemena? Jezus!«

»Ne kliči po nemarnem božjega imena! Ni še umrl in ni nikjer rečeno, da mora že jutri. Sicer ti ne bi bil povedal.«

»Gospod župnik, ne norite me!«

»Kaj bi te noril! Dovolj si nor sam! Da ne boš mislil: prehladil se je zadnjič, ko je divjal na Jese-nice zate po zdravila, pa ga je popadlo. Zdaj blede.«

»So zdravnika klicali?«

»Meniš, da ne vedo zanj? Ni izgubil upanja. Treba pa je paziti.«

Vršan je omahnil nazaj v blazine in zaprl oči. Suhe, obledele in oslabele roke so mu trepetale na odeji.

Župnik je stopil nazaj k postelji:

»Vršan, ne nori! Klemen je mlad in močan in skoro zmore. Saj si še ti, starina, pa bi on ne! Vršan je in Vršani so iz drugačnega lesa kot drugi ljudje.«

Stari pa je molčal. A župnika je bolel in skrbel ta molk. Ko bi Vršan divjal in se vzpenjal, bi mu bilo ljubše. Tako pa mu ni povšeči tišina na zunaj. Ker ve, da v njem huje besni in divja.

»Vršan, tuli, kriči, samo molči ne! Gre zanj in zate in z vama obema za Vršanovino! Pomisli! Ali naj samo Mana ostane? In oni mali, ki komaj šele diha, pa še to na tujem in ne na Vršanovini? Ti si zakrižil, pa nosi in trpi, da ujameš zamudek in rešiš Vršane!« Tako je kričalo in prosilo v župnikovem srcu.

Vršan je obledel. Župniku je pričelo prihajati vroče.

»Vršan? Daj, zini vsaj,« prosi župnik.

Vršan pa ne dá glasu od sebe.

»Ali naj te bijem?« zarohni župnik in se skloni nad bolnika.

»Ste me že udarili.«

»No hvala Bogu, da si zinil,« odleže župniku.

»Ali se je vse zaklelo zoper Vršane!« plane iz starega nakrat.

»Vidiš, stari, tak si mi bolj všeč! Da pa ne bi mislil, da imaš prav: ali si ti samo božal? Ali nisi tudi uklinjal, če ne z jezikom, pa z dejanjem?«

Vršan ni odgovoril. Pest je stisnil in v nemi tugi udaril z njo po odeji.

»Po glavi se bij, Vršan, po trdi, trmasti! In pa v srce se dregni, da ti bo krvavo priteklo!« hiti župnik z velikimi koraki po sobi.

»Gospod župnik, ali imate kaj srca?«

»Dokler pokoro delaš in se povsem ne spokoriš, prav nič zate! Ali si že ukrenil kaj, kot si obljubil?«

»Kako bi? Ležim.«

»Bi ne bil mogel poklicati Klemena k sebi?«

»Iz Mojstrane?«

»Iz Afrike bi bil fant prišel po golih kolenih, samo da bi smel na svojo Vršanovino. Četudi bi ne vedel, po kaj! Ali ni pred par dnevi divjal zate? Ali ni divjal gor in dol in se ponujal in skoro pokleknil predte? Ti pa si ga pustil oditi, ker se ti je zdelo za malo, da bi mu dejal: sin, ostani! — Zdaj te bije, lej!«

»Gospod, kako naj zdaj?«

»Prej bi bil baral! Ali še barati ni bilo treba: tulil sem ti v ušesa, pa nisi čul.«

»Vi veste...«

»Nič ne vem! Pač: da si nor, Vršan! Bi te bila Liza snedla?«

Vršan je spet prebledel ko zid.

»Ne bijte, gospod, ne drezajte v to smer, sicer se premislim!«

»Radi mene, Vršan, nori! Hočem dobro sebi ali tebi, zini? Saj sem neumen in Bog me bo tepel radi tega. Boš videl, Vršan, tudi mene, borovskega župnika Mihaela, bo udaril, da se bom skrivil ko črv, ker vam dajem potuho in vas hočem spraviti v nebesa, ki tiščite vsi z vsemi štirimi v pekel! O, me bo udaril, bo!«

Obmolknil je župnik, molčal Vršan. Obema pa sta srci udarjali, da sta čutila utripe v mezincu na nogi. Župnik je postal ob peči, se z roko naslonil obnjo in glavo položil v dlan. Vršan pa je tiščal oči skupaj in gledal vase. In je v tem gledanju videl toliko gorja, toliko bridkosti in bolečine, da se je zgrozil nad vsem tem in glasno planil:

»Gospod župnik, molite, molite! Da ne poginem, da ne ponorimo vsi skupaj! Molite, gospod, z vso dušo, z vsem srcem, noč in dan molite! In mašujte za nas, da zmoremo. Za sina mi molite, gospod, za Klemenca, da mi ga ohrani!«

Omahnil je nazaj v blazine in ni zmogel niti besedice več.

»Zaupaj, Vršan, in moli tudi ti. Jaz bom, kolikor more nevreden mašnik moliti. Ali prvo je: ne obupaj nad milostjo božjo, ki je še vedno prav ravnala!«

Dogovoril je, vzel palico in pokrivalo ter odšel. V veži je še Mani naročil, naj nocoj ne pusti nikogar k očetu in naj bo sama ob njem vso noč. O Klemenovi boleznini pa ne sme nikdar ziniti, da gre kaj v slabše.

Župnik je odšel v noč. Vršan pa je ostal sam z Mano in iskal z vsem svojim bitjem za eno samo prav majceno lučco, ki bi mu zasvetila v strašno temo, divjajočo v njem; tipal je s koščnimi prsti vase, da bi našel eno samo samcato bilčico, ki bi

se je mogel oprijeti. Pa ni našel opore, do jutranje, razen ene same, ki pa je nad vse drugo: Boga Križanega! — — —

Skozi štirinajst dni je divjalo v srcih sosednjih si hiš v Podsmrečju in besnelo, da ni bilo niti hipa miru in presledka bolečini. Stari Vršan se je boril z Bogom in župnikom, da bi si vsaj pravo pamet ohranil, župnik Mihael pa s Križanim in starim Vršanom, da bi izprosil milosti in omilil udarec strašnega božjega biča. Pri Belcjanovih sta oče in mati vse noči prebedela v molitvi za hčer, njenega moža in njunega otroka. Liza je omahnila pod križem in se šibila kot vrbova šiba in mežala od strahu, da zdaj zdaj strašno udari vanjo.

Klemen je pa v vročici vpil in divjal noč za nočjo in kričal po utehi. Besnel je v bučavem pogovoru z očetom, pa ga zopet otroško ponižno prosil; ljubkoval je svojo ženo, komaj poročeno, in jo tolažil, pa jo zopet pehal stran in kričal, da je mladi planinski kralj in si bo drugo kraljico izbral. Spet je klečal pred župnikom na kolenih in ga rotil, naj pregovori očeta. In zopet je natolceval svojo sestro, da mu hoče iztrgati grunt in očeta šunta zoper njega in Lizo.

Župnik Mihael, ki je trpel z vsemi, ni spal nobeno noč na postelji. Za uro, dve je podremal kar kleče pred Križanim, ko mu je tožil svoje in svojih dragih gorje in ga prosil milosti zanje.

A vse ni nič pomagalo. Prišlo je, kar je moralo priti. Tedaj je zaihtelo vse Podsmrečje, da se je razleglo gori v gmajno Srednjega vrha, odjeknilo po vseh rovih in senožetih, se ujelo v grape in jarke strmi, ki je v dolino držala, in se razlilo po dolini, planilo od hiše do hiše in se prelilo v solze in ihtenje:

»Vršanov Klemen je umrl!«

Lizo so nezavestno odnesli od smrtne postelje moževe v zgornjico, položili poleg nje siroto Klemenčka, umili Klemena in ga položili na mrtvaški oder.

Najdlje so držali vest skrito pred starim Vršanom. Ali kot da je slutil, je bil tisti dan nemiren, venomer je klical v sobo Mano in jo spraševal, kaj je s Klemenom. Ubogo dekletu, sicer močno in vajeno bridkosti, trdo na zunaj do skrajnosti, je komaj sproti zunaj umivalo oči v mrzli vodi, da ne bi opazil oče objokanih vek; ali vseeno mu ni ušlo.

Ko je Mana prišla proti večeru v sobo in prižgala luč, je stari Vršan nakrat zaklical Mani:

»Mana, stopi sem!«

Dekletu je ubogalo.

»Poglej mi v oči!« se je vzpel pokonci.

Ubožica je uprla pogled v očeta, a ga takoj zopet pobesila.

»Ti si jokala!« je pokazal na njene oči z uvelo roko.

Dekletu ni vzdržalo več, zaihtelo je glasno.

Takrat pa se je utrgalo staremu Vršanu, ki je spoznal:

»Klemen, moj Klemen!«

Omahnil je v blazine nazaj in obležal tiho ko mrtev. Mana je preplašena planila po dekletu, prihitela z ovitki in hotela očetu močiti čelo s kisom. Tedaj pa je sunil vanjo z roko, da je prevrnila posodo z vodo in odletela v kot k peči:

»Stran, pusti me, pusti me!« je kričal in divjal ko blazen. Pometal je raz sebe vso odejo, se dvignil pokonci in se pognal proti mizi. Obe roki je stezal v okno, odkoder se je videlo k Belcjanu,

široko razprl oči in nato pričel trepetati. Mana in dekla sta priskočili in ujeli očeta, ki je omahnil vznak, in ga položili nezavestnega v posteljo. Toda še preden je pritekel zdravnik, ki so poslali ponj, se je zdrznil iz omedlevice, odklonil vsako preiskovanje po zdravniku, zapodil vse iz hiše, se naslonil nazaj v blazine in ostal zamišljen, da ni upal k njemu nihče.

Tako je ostal do jutra. Ko pa je zjutraj prišla Mana, ki je vso noč prebila na pragu pred vrati v sobo, ker se ji je zdelo molčanje sumljivo, je videla očeta, ležečega in z glavo zaritega v blazino. Njegovo izmučeno, razbolelo telo je stresalo divje ihtenje, ki je prehajalo v glasen jok. Čez čas se je ihtenje sprevrglo v krik. Stari Vršan je divjal in jokal v bolečini vse dopoldne. Ko pa je odzvonilo poldne, se je nakrat umiril in zaspal.

Tako je spal vse popoldne in dolgo v večer. Semtertja ga je streslo v spanju pridušeno ihtenje, sicer pa je spal spokojno in Mana, ki je stopila vsak trenutek v sobo in pogledala po očetu, je odhajala vedno z novo skrbjo, kaj bo, če se oče ne prebudi iz spanja. Potolažila sta jo župnik in zdravnik, ki sta pozno popoldne tistega dne prišla v Podsmrečje, da pogledata po Vršanu in Lizi, ki je tudi skoro umirala v bolečini.

Ali pozno zvečer se je stari zbudil. Legel je vznak in se zastrmel v strop. Prišla je Mana in ga povprašala, ali česa želi. Odkimal je. Sedla je k peči na klop in vzela v roke pletivo. Tedaj se je obrnil oče k njej:

»Mana, pojdi spat, trudna si.«

Dekle ni ubogalo, ostalo je ob peči, češ, da ni zaspana in da se mudi za delo. Presedela je tako pozno v noč, ko jo je oče nagnal vnovič v

posteljo, najprej mirno, ko pa ni slušala, ostreje. Da bi mu ustregla, je odšla, legla v kamro, a pustila vrata odprta, da je lahko slišala vsak najmanjši očetov premik. Ali bolnik se ni genil do jutra. Večkrat je Mana, ki jo je skrbel očetov mir, prišla po prstih pogledat, kaj je z očetom, a vedno jo je pogledal tako ostro, da je takoj odšla. Ni pa zafisnila oči vso noč, v vedni skrbi, da bi se očetu ne pripetilo kaj hujšega.

Drugi dan je oče užil nekaj malega mleka. Takoj zjutraj je velel Mani, naj zagrne prednja okna, češ, da ga slepi svetloba. V tem polmraku je ostal ves dan, ne da bi spregovoril besedico, ne da bi se kam ozrl. Nepremično je pol sedel, pol ležal in strmел nekam predse in molčal s stisnjenimi ustnicami.

Zvečer je zopet sedla Mana s pletenjem k peči, ko jo je oče nakrat vprašal:

»Si že kropila?«

»Sem, davi.«

Obmolknil in zastrmel je zopet predse. Čez dolgo je vprašal:

»Lepo leži?«

»Ves je v rožah. In vence so mu celo iz Borovca in Loga prinesli.«

Spet se je zamislil. Pa je nakrat svoje misli glasno nadaljeval z vprašanjem:

»Se je kaj spremenil?«

»Kakor bi spal, je. Celó malo smehlja se,« je odgovorila Mana.

Molčala sta zopet. Mano je zmagal spanec in glava ji je omahnila na prsi. Stari je opazil in ji dejal:

»Mana, pojdi v posteljo.«

»Saj bom šla, še nisem zaspana.«

»Ubogaj in lezi!« ji je prigovarjal, ne da bi preveč silil.

Res je Mana slušala in je odšla. Zopet je pustila vrata odprta, da bi slišala, če bi oče kaj želel. Nekaj časa, takole do polnoči, je še parkrat prišla pogledat po očetu, potem pa jo je zmagal spanec, ubožico, ki že tri noči ni zatisnila oči, in trdo je zaspala.

Stari Vršan je sedel negibno v postelji in poslušal dihanje hčerino v kamri. Ko je čutil, da je deklica zaspala, je tiho zlezel iz postelje in s težavo poiskal zakmašno obleko, vzel palico, prislunjeno v kot pri peči, si ogrnil plašč in hitro stopil iz sobe v vežo. Tam je obstal, prisluhnil v kamro in ven, če ni morda zunaj kdo; nato pa se je splazil k vežnim durim, obrnil ključ in odrinil zapah z vso močjo bolnega telesa. Prav narahlo so zaškripala vrata v tečajih, ko jih je odprl; postal je in poslušal. Slišal je samo tiho, enakomerno dihanje Manino. — Omahnil je skozi vrata in se z obema rokama oprijel kljuge, sicer bi bil padel, tako ga je omotil sveži zimski zrak, in sta se mu kolena zašibili. Ko si je bil opomogel, je varno priprl duri, počakal še nekaj časa na pragu, nato pa se je spustil na dvor in dalje po kolovozu proti Belcjanu. Stežka je hodil, bolj omahoval, vsaka dva koraka počival in se naslanjal ob palico ter lovil sapo. Ali vendar je prišel dalje po kolovozu in dospel do Belcjanove hiše.

Pod oknom, kjer je ležal mrlič, je obstal in se naslonil ob tnalo, ki je stala tamkaj. Pokukal je v izbo, so li še pri mrliču, ali ne. Ni slišal nobenega pogovora. Sicer je bilo v hiši vse temno, domači so odšli spat, ker je bilo treba zjutraj zarana vstati. Tudi sosedje, posebno pa dolinci, so

bili že odšli, pri mrliču je ostala samo stara čuvarica Lena, ki je pazila na sveče in molila rožni venec. Kimala je semtertja v dremavici, se za čas vzdramila, pogledala po svečah, utrnila tu eno, drugo znova nažgala, pa spet sedla in nazaj zadremala ...

V njeno dremanje udari drsajoč korak. Lena se vzdrami, prisluhne, pogleda na vrata, ki se isti hip počasi odpro, in v sobo vstopi stari Vršan, bled, upognjen, mrk; bela dolga brada se mu zmršena razliva na prsi, palico drži kvišku, da ne bi udaril z njo ob tla, iz obraza pa mu žari dvoje razprtih oči kakor dvoje plamenic.

»Ježeš, Marija!« se utrga Leni in molek ji pade iz rok.

Šele zdaj jo zapazi stari Vršan, se obrne proti njej, dvigne roko in položi kazalec na usta: molči! In Lena res onemi, pol od strahu nad prikaznijo starega Vršana, pol pa na njegov nemi ukaz.

Vršan stopi po izbi in se ustavi pred mrtvaškim odrom. Nepremično zre naravnost na mrliča, na svojega mrtvega sina. Dolgo, dolgo, tiho; potem šele pomoči prst v skledico in pokropi sebe in mrliča. Nato stopi ob odru gori in se ustavi ob vzglavju. Palico obesi na rakev, sam pa stopi bliže k njej, bliže srcu umrlega Klemena. Tako stoji dolgo, dolgo, nepremično zroč v zaprte, drage mu oči, v beli obraz ...

Ko je stari Vršan dolgo tako nepremično stal in zrl v mrtvega sina, kakor bi hotel z očmi izpiti njegov obraz in si ga za večno vtisniti v dušo, se počasi skloni k rakvi, stegne roko in gre s suho trepetajočo dlanjo čez Klemenov obraz. In še enkrat in še in še. Bogve kolikokrat! Nato z drugo roko. In spet stoji in gleda mrliča. Pa se skloni

zopet, to pot bolj naprej, in nagne obraz na mrtvo lice in se dotakne z ustnicami čela, nato pa ustnic mrtvega. Še in še! Vedno počasneje, vedno bolj pobožno, vedno bolj z dušo. Dokler se njegove ustnice ne ustavijo na bledih mrzlih ustnah, kakor da hočejo ostati tam za vedno. Nato dvigne suhe trepetajoče roke in objame z njimi mrtvi obraz. Velike, vroče solze se mu udero po licih in teko po mrzlem, brezčutnem obrazu, kakor bi ga s svojo pekočo gorkoto hotele priklicati nazaj v življenje.

»Klemen, Klemen, moj Klemen!« se prične polglasno trgati iz srca. Lena je tudi pristopila k rakvi od druge strani in debele solze ji polze po licih. Stari pa je kakor gluhi in slepi. Ne vidi Lene, ne čuti ničesar, venomer joče in kliče Klemena, mrtvega sina.

Tako mine ura. Lena je že nove sveče prižgala, ko se dvigne stari Vršan in se ozre po njej. Njegov obraz je bolj mrtvaški od obraza mrtvega Klemena. Pogleda znova sina poleg sebe, vzame nato palico in stopi pred mrliča. Pokropi njega in sebe z žegnano vodo, pa se zadenski umika proti durim. Odpre jih, nepremično zroč v mrliča; na sredi odprtih duri se še enkrat ustavi in pogleda po mrtvem s takim pogledom, kakor bi hotel potegniti mrliča iz rakve s seboj. Nato vnovič položi kazalec na usta, dvigne palico in mirno, tiho, kakor je bil prišel, odide ...

Ko je prišel Vršan domov, je našel vrata še vedno priprta, kot jih je bil pustil, ko je odšel. Tiho je vstopil, zapahnil še tiše duri za seboj, se slekel in zlezal v posteljo. Mana ni čula prav nič, spala je trdno do jutra.

Drugo jutro so dvignili mrtvega Klemena in ga nesli na borovsko pokopališče počivat k ma-

teri. Liza ni mogla spremiti mrtvega moža. Samo Mana in Belcjanovi so šli od domačih. Zato pa je spremila Vršana na zadnji poti vsa borovska srenja in vsa dolina dol do Jesenic. Pokopaval ga je župnik Mihael, ki je bil hiter z obredi kakor še nikdar in je molil s takim glasom, da so vsi strmeli vanj. Ko je z ministranti zapuščal pokopališče, se je gnal, da je dečkoma ves čas stopal po petah. Prišedši domov, je omahnil na klečalnik pred Križanega, klecnil na kolena, udaril z glavo trdo ob les, da je odjeknilo po sobi, in je bridko, na glas zahtel...

»Klemen!«

8.

Tiho, komaj slišno, kakor bi veter jokal skozi gmajno in narahlo zadeval ob štorovje in vejevje, zveni visoko gori nad Vršanovino v Srednjem vrhu. In mogočne brine se sklonijo z vrhovi, poljubljajo druga drugo z vejami in šepetajo, kakor bi si pravile skrivnost o lepi vili Smrečki, ki si ponoči češe temne lase in za hčerko Jelkico joče in je išče od drevesa do drevesa.

»Klemen!«

Zavije glasneje v naraščajočo sapo in se te-
gobno razbeži z njo po gmajni, se ustavi v globeli in zasekah, ob grmih pečine in se zažene zopet dalje, gor in dol v niz in vis, da je vsa prelepa gmajna polna ihtečega klica.

Zdaj udari veter s silo, zažene se, zatuli, zavije vrhače, jih upogiblje, krivi veje ter jih meša drugo z drugo, da se prepletajo, se objemajo in se skokoma prožijo spet v stran, kakor bi se sprostile silnega bremena. Okrog pečevja na robu gmajne zatuli sapa, žvižgaje zapeše po posekanem rovту čez plano in zdivja v drugo stran gmajne, kjer

utone v globokem jarku. In s tulečo sapo vpije, kliče ono ihteče, vedno bolj se peha in žene, vedno bolj divje je in preteče, kakor bi tulil volk:

»Klemen!«

In še, vedno znova, vedno bolj divje, kakor vihar neugnano:

»Kle-men, Kle-men, Kle-men!«

Ne ihti tako vila Smrečka, ne zavija sapa, ne divja vihar tako, ne tuli volk: stari Vršan sedi v vetru gori nad pečinami, porastel, divji v oči, z vihrajočimi grivami, ki mu frfočajo v čelo, z belo, skuštrano brado, ki mu v vetru po prsih plapola; stari Vršan ihti, zavija in tuli v pozno poletno popoldne in kliče njega, ki mu je odšel iz Vršanovine in se skrnil v hladno zemljo, da ne vidi očetove bolečine.

»Klemen!«

se zažene znova in znova starec in po belem, uvelem licu mu teko solze, tako vroče in pekoče, da ga pečejo skozi lice v srce, ki se zvija v bolečini kakor brine in njih veje v viharju.

O, vedno ne vpije stari Vršan tako! O, ne! Molči, molči, že od pogreba Klemenovega in ne govori z nikomer, ne dá nikomur ne pogleda ne besede, ne odgovora ne kretnje. Molči, kot bi bil nem in gluhi; mrk in vase ugreznjen tava sem ter tja po Vršanovini, dela včasih in se žene za tri, za štiri, pa sredi dela obstane, spusti orodje iz rok in se zamakne. Kakor bi strmel v strašno krvavo glorijo, ki se je razžarela pred njim in ki v njej plešejo rogajoče se mu prikazni ter se v mavričnem krogu divje vrte, da je slep, da mu jemlje vid in se mu v glavi omotično vrta.

Samo parkrat ga je takole prevzelo kakor danes, da mu je pod nogami zagorelo, ga speklo

v slednji živec in pognalo najprej po senožeti, nato pa v gmajno, vedno više in više, dokler ni tu pod Srednjim vrhom omahnil v mah za pečevjem, kjer mu je vstalo iz srca, se razlilo v prsi in iz prsi sililo ven, si dalo duška, se izvilo in spet izkolo-barilo iz klopčiča najprej tajno, ihteče, proseče, nato glasneje, silneje in nazadnje divje, preteče, grozeče, kakor bi tulil v nočni vihar volk:

»Klemen!«

Zdaj pa je nakrat utihnilo v njem, kakor da je z divjim kričanjem šla iz njega vsa bolečina; ko da je s pekočimi solzami iztekla bol, ki je grizla in pekla do norosti, tako je vse tiho v starem Vršanu, ki se je naslonil z obrazom v dlani, se spustil s telesom po dolgem v mah in mu samo okorno staro telo vedno še podrgetava v notranjem ihtenju, ki se ne more umiriti, kakor se ne da umiriti Vršanova bolečina. Iz dlani pa mu vstaja v zrenje duše, v gledanje notranjosti Klemenov mrtvi obraz, blede, negibno sinovo lice, brezkrvne, mrzle ustnice, kakor jih je gledal ono noč, ko se je poslavljaj od njega, preden so ga odnesli k rajnki materi. Trepetaje se vedno bolj živo zgoščuje ta mrtvi sinov obraz, vedno bolj živ je; zdaj je kri planila v lice, zaplala v žile, pordečila mrtve ustnice, za-dehtelo je toplo in živo iz dozda mrtvega obraza in dvoje velikih oči se je široko odprlo. Iz njih se je pogled zapičil v Vršana in je prosil in rotil, blagoslavljaj in očital in se prelil v najslajšo besedo:

»Oče!«

Pa se spet stemni, ugasne, se zapre za mrtve veke in vse zopet zasanja mrtvaške sanje...

Tisti čas, ko je v gmajni nad Srednjim vrhom tulil in v bolečini besnel stari Vršan, je Liza, mlada

Klemenova vdova, z nebogljeno siroto Klemenčkom klečala ob grobu rajnega moža in očeta. Tudi v njej je besnelo in se krvavo prelivalo, da je sinček splašeno upiral žive očke v mamine in pozabil na rože, ki so poganjale iz prsti očetovega groba in se z njimi igral kakor z živimi. Liza je jokala, kakor nedeljo za nedeljo, ko je po nauku vedno stopila še semkaj na grob, da si olajša bridkost in se ji trda bolečina izlije v jok in se pretoči v solzah na zemljo, da se po njej upije vanjo globoko dol do trohnečega srca moževega.

In tedaj, ko se je v njenem srcu poleglo ihtenje in plač, ko si je obrisala solze in vstala ter se sklonila k otroku, da odide z njim od groba, je utihnil v gori stari Vršan in se v dlani zagledal v mrtvi sinov obraz. Ali mu je izprosil sin, ali solze snahine?

Težko se je poslovila Liza od groba, ki je bil tako obrnjen, da je gledal v Podsmrečje. Nehote je sledila mlada smeri groba in se ozrla v gmajne in senožeti pod Srednjim vrhom in v duhu je vstal pred njo blede obraz starega Vršana, ki se je je ogibal kakor kače in je niti v lice ni pogledal, če sta se srečala. Ali brž si je šla Liza z roko čez obraz in oči, kakor da hoče odpoditi boleči privid, in se je obrnila proti izhodu pokopališča. Spokojno se je vanjo razlila ugašajoča luč v Pišenci in vsa je bila omamljena od bleščave Razora in Prisanka in rdečih Križkih podov ter Špika, ki so vsi zrl vanjo iz popoldanskega solnca ter ji dajali upanja, trdnega, kakor so trdne njihove skale in peči.

Ko je Liza z otrokom v naročju, ki je bil že utrujen in se ni maral loviti ob materini roki, prišla mimo farovža, je stal na vratih župnik Mihael in zrl na cesto. Ko je zapazil Lizo, jo je poklical:

»Liza, pojdi sem!«

Stopil ji je naproti prav do ceste, vzel ji otroka iz naročja, ga stisnil v svoje nerodne roke in ga odnesel v farovž, kjer je v veži klical:

»Franca, prinesi kaj za Klemenčka!«

Nato je odprl vrata v sobo, vstopil najprej sam pa počakal, da je prišla za njim Liza. Vrnil ji je dete, pokazal stol in dejal:

»Sedi, Liza!«

Ko je Franca prišla in odšla in se je Klemenček spravil nad slaščice, se je po sobi korakajoči župnik ustavil pred Lizo, ki je tiho ihtela v robec:

»Kaj bi se cmerila vedno naprej in naprej! Ali ga obudiš?«

Stopil je spet po izbi in postal pri oknu:

»Viš jo, Mana je tudi še tu! Bi šla rada z njo?«

»Z Mano? — Ne vidi rada, če se ji pridružim!«

»Kakor stari je, ni dosti boljša! Pa ženska!« je pomodroval župnik, spet hitel po sobi in nakrat zarenčal v tišino:

»Babel!«

Ustavil se je pred otrokom, ki se je mašil s slaščico:

»Le jej, Klemenček, da boš očeta dorastel!«

Koj pa je udaril v drugo smer:

»Vedno manj ga razumem, Vršana norega! Zdaj je ponorel povsem! Niti zine mi ne nazaj, niti pogleda ne dá vame. Umel sem mesec, dva, tri, tudi štiri še in držal nazaj druge, vašega starega in Mano. Pa sebe samega. Naj se kuha v njem, naj se razgnoji in razboli, sem dejal. Ko bo povsem razgnojeno, bo nesnaga iztekla, se mu bo odprlo in bo dal k sebi. Pa se ni in se še ne bo! Zakrknil se je pred milostjo božjo, zato je tako!«

»Včasih zgine in slišimo ga jokati na glas in klicati Klemena,« je dodala mlada žena.

»Seveda, zdaj nori in kriči za njim, prej ni znal! Pa ga je prav tako ljubil kakor zdaj mrtvega! Povem ti, Liza: še premalo tuli, še premalo divja! Kadar ga bo prav ujedlo, bo buril in vihral ves teden ali dlje! Potlej bo dobro. Viš, tega čakam že vse mesece. In dokler se ne bo to zgodilo, ne bo bolje!«

Liza je spet zaihtela:

»Ne jokaj! Pameti je treba, pameti, ne solzá! — Ni še vse izgubljeno in vse se bo obrnilo, vem, Liza! Samo pravi čas mora priti. Ko bo spoznal, bo dobro in bo ugnan. Ni kakor so drugi ljudje, četudi trdi in grčavi. Je hujši; kakor iz kremenca mu je srce. — Pa le na zunaj, Liza, samo za oči. — Le da se mu ne bi ponovilo božje prekmalu. Vsak dan trepetam in kadar zagledam po cesti hitečega Podsmrečana, mi mravljinca zagomezijo po hrbtu, ker menim, da ga je spet udarilo. — Ni še prepisal, ni testamenta naredil. To vem, da Mani ne bo dal, sicer bi že bil. — Komu drugemu naj? Tebi ne, Liza! Ali otročè tule je Vršanovo. Mladi planinski kralj! — Kaj, Klemenček, si se napolnil?« se je obrnil župnik k fantiču, ki je stezal ročici po krožniku.

»Ne, dovolj imaš! Le ne bodi silen že zdaj, ko si še dete! Kaj boš potem star? Boš kakor stari volk? — Liza, veselje imaš nad njim!« se je smejal župnik in dvigal malega k sebi. »Ali ga je stari že videl?«

»Nič ga še ni bilo mimo nas. Ko smo žele, je planil parkrat mimo njive, pa se ni ozrl k nam. — Kakor da gori za njim, je hitel dalje.«

»Pesjàn!« je popustil župnik dete, ki se je spu-
stilo na tla in se lovilo k materi. Župnik se je za-
gledal vanje.

»Ne bo se zmogel, ko ga bo videl,« je pol-
glasno dejal in ni trenil z očmi od fantiča: »In če
mu bo pogledal v oči, bo pogledal vanj Vršan in
stari bo klecnili! Boš videla, Liza, da bo! Na prvi
mah se bo podrlo v njem.«

In ko je Liza neverjetno gledala vanj in spet
s ponosom v otroče pred seboj, je nadaljeval:

»Kri je kri, Liza, in najmanj jo bo zatajil Vršan.
Ne more in ne more, zato se žene toliko časa.
Kadar bo pa zagledal otroka, se mu bo premek-
nilo in vdal se bo ter naredil kakor edino more
napraviti. — Le upaj, Liza, bo bolje, bo! Te dni
pridem enkrat v Podsmrečje. S starim bom prišel
nazaj grede mimo vas, ti pa skrbi, da bo otroče
zunaj in ga bo stari videl! Vse drugo pa prepustimo
božji Previdnosti, ki vedno prav ravna!« —

Spremil je še Lizo do duri, zarežal spotoma
parkrat v dete, ki mu je veselo mahalo z ročicami,
načo pa se je vrnil v izbo.

Par dni potem je lepega popoldne res župnik
Mihael prišel do Belcjana, se tam ustavil in na-
daljeval potem, ko je z Lizo spregovoril nekaj
besedi, pot do Vršana. Bila je Mana sama doma.

»Kje je oče?« je pobaral dekle.

»Menda so tam gori nad Belcjanom v rebri.«

»Spet molče?«

»O, zdaj že par dni drevé okrog, neprestano
kličejo Klemena in ponoči vpijejo včasih, da me
je že groza. Ne bom dalje zmogla, če bo šlo tako.«

»Bo kmalu bolje, Mana, bo! Kar v miru ga
pusti, ga bo že samo od sebe minilo. — Kaj pa,
za grunt skrbi?«

»Do zdaj so. Zadnje dni pa se ne menijo nič več. Vse je na meni!«

»Prav je, privadila se boš. Ako oče umre...«

»Ne maram. Možila se ne bom in nečem, da bi bil tujec gospodar. Naj Klemenovemu zapišejo.«

»Mana!« se je začudil župnik in veselo se mu je zasvetil v obrazu smeh: »Mana, Bog te blagoslovi za tvojo besedo! Še oču tako povej, kadar bo čas!«

»Ne bodo drugače! Preveč so se ujedli v to zemljo, da bi jo pustili drugemu imenu. Zato vedno Klemena kličejo nazaj! — O,« je s solzami v očeh pristavila, »tudi jaz ga kličem, pa ga ni več!«

»Saj imaš Klemenčka, njemu poglej v oči!«

»Je Liza preveč redkobesedna. Za njo pa ne bom hodila. Se menda boji, da ji ne bi otroka uročila!«

»Ni, Mana, ni taka Liza. Samo boji se preveč! Meni verjemi, Mana, da je tako!«

Mana je skomizgnila z rameni, odgovorila pa ni.

»Čas bo prinesel, Mana, in še boš spoznala. Tedaj bo mir v tebi. Bog s teboj, Mana, grem za očetom. Menda se ne bova zgrešila.«

»Tjale gori zavijte po stezi. Na skali sede in strme Bog ve kam. Pa pridite z njimi nazaj!«

»Bom videl, kako opravim! Moli, Mana, ta čas, da mi Bog dá pravo besedo!«

Župnik je odšel in zavil po nakazani mu stezi. Spotoma je segel v žep in izvlekel molek. Nesel je Križanega k ustnicam in pričel moliti. Molil je vroče vso pot, dokler ni zagledal Vršana, ki je slonel ob peči in zrl dol na Belcjanovo menda. Ni slišal, ni videl prihajajočega župnika. Duhovni gospod je postal, spravil molek v žep; potlej pa

je stopil urno k premišljujočemu in ga udaril od strani po rami:

»Vršan!«

Stari je zazijal vanj, kakor bi bilo treščilo. Dejal pa ni besede.

»Daj mi roko, stari volk, dolgo mi je že nisi!«

Dal mu je roko in stari je stegnil desnico in jo sprožil v ponujeno mu dlan. Gospod je pridržal Vršanovo roko, mu pogledal v oči in vprašal:

»Zakaj bežiš pred menoj, Vršan?«

Prvič po dolgem času je stari zatrepetal v glas:

»Ne bežim!«

»Kako pa naj tvojemu početju rečem?«

In ko Vršan ni odgovoril, je tudi župnik pomolčal in se razgledoval. Pa je spet spregovoril:

»Ali Vršanovino pregleduješ? Z Belcjanovim primerjaš? Vršan, ni je nad Vršanovino!«

Župnik je videl, da je stari sledil njegovemu pogledu in besedi. Pa je brž nadaljeval:

»Ali ga iščeš, komu bi jo zdaj izročil?«

»Gospod!« je planilo iz starega in oči so mu zagorele.

»Že kipiš? In vendar je res. Komu jo boš dal? Mana je noče, pravi, ker bi tuje ime in tuja kri zagospodarila na njej. Klemen je umrl, ne boš ga priklical nazaj. Ali jo kaniš vzeti s sabo, v grob, ko se zlekneš? Ne bova dolgo, ne ti ne jaz! — Si že našel? Komu? Smrečnikovi Micki, ki je mesec dni po Klemenovi smrti zlezla v zakonski jarem? — Nu, dej, stari!« ga je trčil v komolec, ko je Vršan molčal in pošiljal strele iz oči v govorečega.

Pa Vršan še ni spregovoril. V župniku je zagorelo, da bi bil najrajši planil vanj.

»Nisi imel časa dovolj, da razmisliš? Kmalu bo leto okoli, ti pa še vedno noriš in ne zineš pametne besede. — Klemenov sin pa raste in živi na tujem, in Belcjanovi morajo rediti mlade Vršane,« je udaril župnik.

»Ne žalite, gospod!« se je udrlo iz Vršana in z starimi dlanmi je zgrabil župnika za roko.

»Resnica v oči kolje, Vršan! In vendar imam prav; reci, če nimam?«

Vršanove dlani so popustile in klecnil je. Že je menil župnik, da bo zavihralo iz njega. Pa ni. Vršan je stopil niz breg, ne da bi besedico odvrnil. Njegov korak je bil omahujoč in komaj je zmagoval brežino navzdol. Župnik je stopil za njim in šel vštric. Stari je tiščal v levo, župnik pa je zavil naravnost na Belcjanovo in Vršana potegniti s seboj. Spotoma pa je govoril polagoma, vsako besedo tehtajoč:

»Tako daleč je prišlo z Vršani, da drugi njih zarod rede. Kakor da je Vršanovina bajtarska, še manj! Stari Vršan pa drevi okrog in išče Vršanovini gospodarja. Ej, ej, Vršan, da si to ti?«

In spet, ko sta prihajala bliže Belcjanovi hiši in je Vršan hotel vprek domov:

»Saj ni res, Vršan, da te je hudič obsedel? Kajne, da ne? Ne slišiš, kako rajnki Klemen iz groba vpije: oče, za mojo kri poskrbite, ki je po meni Vaša? Ne slišiš, Vršan? In ne vidiš, kako mladi iz sebe raste in se krepi ter je ves Vršanov, kakor iz Klemena izrezan in prav iz tako grčavega lesa tesan. Ne vidiš, Vršan? Govori, dej, Vršan, saj nisi gluhi!«

Prispela sta do kolovoza za Belcjanom. Župnik zadržuje korak, tudi Vršan obstoji in se zamisli.

Kakor da prisluškuje v grob doli v dolini, kaj mu kliče iz njega mrtvi sin.

V tem stopi izza Belcjanove hiše mali Klemenček in pogleda v breg. Radoveden stopica bliže, se lovi, pa sede na trato.

»Vidiš, Vršan, komaj je zadihal, pa že lazi! K tebi hoče, k staremu očetu, ker ni tebe k njemu; pa ne more, ker mu nožice še ne dadó. Čaj, prinesem ti ga!«

Vršan strmi in bulji za župnikom, ki je z velikimi koraki planil po trati, pograbil Klemenčka in stekel z njim v naročju nazaj ter se postavil pred strmečega starega:

»Ga vidiš, Vršan? Tvoja kri!«

Stari je strepetal, v mozeg ga je streslo. Ustnice so mu podrhtevale in uprl je pogled naravnost v otroka. Mali pa je zacepetal na župnikovih rokah, zamahal z ročicami pa se nagnil k staremu in veselo zaklical:

»Ta — ta!«

Zdaj se Vršan ni zmogel več. S tresočimi stariimi rokami je ujel dete, ki mu ga je župnik prepustil, ga stisnil k sebi in se mu zazrl v oči. Mali Klemenček se ga ni prav nič bal, ampak posegel v belo brado in se veselo igral z zmršenimi lasmi. Stari ni mogel z očmi od otroka, venomer je zrl vanj. Župnik je stal ob strani in skozi solze se je trgalo iz njega:

»Dedec nemarni, ali si našel zdaj mladega kralja? Imaš Vršana? Seveda, na rokah sem ti ga moral prinesiti, slepec, da ga spoznaš! In zdaj, ko ga imaš, pa spet lezi v gmajno in tuli, da se te bo prestrašil! — Ne zijaj tako vanj, da se te ne zboji! Prijazno poglej, da se ti bo otroče razgledalo v očeh!«

In ko ni Vršan mogel ničesar, razen stisniti otroka, in je trepetal po vsem telesu, je butil vanj župnik, ki sta se mu dve debeli solzi potočili po licih:

»Zini, Vršan, zini, saj nisi nem!«

Klemenček se je prestrašil kričečih župnikovih besedi in je planil v jok.

»No, zdaj imaš! Nisi znal lepše pogledati?« Župnik je stopil po trati in zaklical:

»Liza, Liza!«

Mlada mati je pritekla okrog vogala, trepetajoča po vsem telesu in bleda ko sam bleščeči zid Belcjanove hiše.

»Vidiš, sina ti bo požrl stari volk! Poslušaj, kako tuli mali! Stopi no in mu ga vzemi!«

Liza je omahnila proti Vršanu. Župnik je stopil za njo in bleščeče mu je sijal v smehu obraz.

Ko je zapazil deček mater, je utihnil in planil z ročicami proti njej:

»Mama, mama!«

Kakor sanje je bilo Lizi, ko je stopila do Vršana in ji je spustil Klemenčka v naročje. Ni si upala pogledati vanj. Ali stari se je zapičil vanjo, da je siloma pritegnil njene oči nase. Za hip sta se spogledala. Nato sta oba hkrati povесila glavi.

Župnik je stopil k Lizi. Tedaj šele se je ovedela mlada mati. Vsa je vztrepetala, ko se je ozrla v Vršana in mu polglasno dejala:

»Zbogom, oče!«

Vršana je streslo, ko je slišal to zadnjo besedo iz ust mlade snahe, in s pogledom je planil za njo, ki je šla po trati navzdol. Še je gledal tja, ko je že za vogalom izginila, ko je v njegovo strmenje udaril župnik:

»Te je snedla Liza, stari, a-a-?« In zasmeljal se je na vsa usta, tako od srca zasmeljal, da se je razleglo po vsem Podsmrečju in je izza Belcjanove hiše pogledal stari Belcjan in na Vršanovini stopila Mana med duri.

Vnovič se je zasmeljal župnik, stopil k Vršanu in mu dejal:

»Ali naj še Lizino mater pokličem?«

Tedaj pa je Vršan proseče dvignil v župnika oči, prebledel in se okrenil. Nemo je stopil v kolovoz proti Vršanovini. Omahoval je v kolovoz, postaval, pa spet šel dalje. Župnik Mihael pa je stal na mestu in se še vedno smeljal iz polnih prsi. Pa se je vzpelo v njem in je vrgel za Vršanom:

»Si še od hudobe obseden, Vršan, a-a?«

In spet se je zasmeljal, da se je prelilo gromko okrog njega. Nato pa se je obrnil, stopil okrog Belcjanove hiše in urno utonil pod Smrečnikovo bajto v globel.

9.

Spet je taval stari Vršan okrog, po senožetih, med njivami, po travnikih, okoli hiše. Po gmajni ne več. Ni pa bil več ukrivljen, v tla upognjen, ko je hodil okrog, pogled njegov ni bil navzdol obrnjen in nemiren, begajoč, pa spet strm. Prožno se je poganjal stari naprej, z dvignjeno glavo je hodil, v njegovih očeh pa je bilo iskanje, samo iskanje. In vsa njegova pota so vodila, odkoderkoli bilo, končno k Belcjanu na trato pred hišo, kjer se je navadno v solncu igral mali Klemenček. Če ni bilo fantiča pred hišo, je žalosten postaval nekaj časa pod tepko in čakal, da bi prišel kdo Belcjanovih, ki bi ga mogel pobarati po vnučku. Le, če je Belcjanika prišla, ali stari, se je okrenil,

voščil v stran gledajoč dober dan in odšel proti Vršanovini, da se je kmalu zopet vrnil in iskal, dokler ni dobil malega.

Deček se je urno privadil starega moža s sivo brado in kadar ga je od daleč zagledal, je pričel kriliti z rokami, se je dvignil in mu kobacal naproti.

»Ta-ta« mu je klical vedno veselo in bil ves srečen, če ga je stari vzel v naročje, srečen, če ga je smel cukati za brado, mu segati s prstki v ščetinaste obrvi in se poigravati z njegovimi brki.

Tako se je zgodilo, da je bil Vršan nazadnje vsak dan pred Belcjanovo hišo in se je z malim igral, ako je bil zunaj. Tudi v slabem vremenu ga ni zdržalo doma. Vsaj mimo Belcjanovih je stopil, malo postal, da je morda ujel otrokov smeh ali jok, potem pa je odšel. Zadnje dni je še dlje postajal z otrokom, tako dolgo, dokler ni Liza prišla po dete. Kakor namenoma je zadržal fantka v naročju, mimogrede pogledal Lizo in že skoro ustnice odprl. Liza je videla, da bi rad nekaj povedal, pa ni upal z besedo vanjo. Slutila je, kaj naj bi bilo, se veselila, a obenem trepetaje čakala, kdaj bo prišla beseda, ki bo uresničila njene in Vršanove sanje. Oba sta mislila eno in isto; oba slutila.

Minilo je tako par dni, ko je nekega dne zopet prišel Vršan do Belcjana. Bilo je lepo popoldne in kakor nalašč za otroka, da bi se zunaj igral. Ali Klemenčka ni bilo pred hišo. Vršan je nemirno stopical okoli, celo do hleva je stopil, samo da je lahko šel mimo hišnih duri. Bile so odprte, morali bi tedaj biti doma. Kje je otrok, je šlo Vršanu po mislih. Spi? Ah, ob tem času otrok ne spi. Zopet je šel mimo duri in se vračal nazaj, ko je stopila na prag Liza:

»Oče, Klemenčka danes ne bo!«

»Kako?« je prebledel stari.

»Bolan je!«

Še bolj je prebledelo lice starega Vršana.

»Hudo?«

»Ne vem, kaj. Vročico ima. Morda zobki.«

»Zdravnika!«

»Ni ga, ki bi ponj šel. Naši so v gmajni, grabijo steljo, sama sem z otrokom doma.«

»Grem jaz, Liza,« se je ponudil stari.

»Kam bi, saj ni še tako hudo. Bo stopil ponj France, ko pride drevi domov, in jutri bo zdravnik prišel.«

»Grem jaz! Čas imam,« je dejal stari in glas mu je trepetal.

»Če bi hoteli, oče? Saj je za Klemenčka!« je zaprosila Liza.

Vršan je že segel po kolovozu proti domu in komaj se je Liza zasukala okrog bolnega otroka, je že videla starega, kako se je gnal mimo, se ozrl mimogrede v okna, a že izginil pod Smrečnikom v graben.

Stari Vršan se je gnal navzdol po strmi rebri, ki je že dolgo časa ni hodil, da mu je lilo raz čelo. Spotoma je mrmral v razmršeno brado trdo in proseče:

»Jezus, ne vzemi mi ga zdaj! Komaj sem ga dobil! Ali ni dovolj Klemen? — Jezus, mene rajši vzemi, nagnito korenino, nepriden les in me posekaj, pa pusti mladiko, da vzcvete in požene na Vršanovini!«

Vso pot je molil tako, do Borovca. Zdravnik je bil brž nared in je pohitel v breg, stari Vršan pa je stopil do farovža, naročivši zdravniku, naj dobro ogleda otroka in ne štedi z ničimer, samo da ga ozdravi.

»Oho, kaj pa te je ujedlo, da si se ponižal k meni?« je planil župnik Mihael, ko je vstopil Vršan, ki ga še ni videl od zadnje barti, ko mu je vsilil dete v naročje.

»Gospod župnik, Klemenček!« je izjecljal stari in brez vabila sedel na stol.

»Zini, stari, nisi baba!« se je razgrel župnik.

»Bolan je, zdajle je šel zdravnik k njemu!«

Župniku je srce udarilo hitreje in sapa mu je šla globlje. Ko pa je videl Vršanov prepali obraz, se je zmagal in vrgel iz sebe:

»Otroške bolezni! Morda gliste! Liza pa koj v jok, seveda, ti pa v dir, pa po zdravnika. Vršan, spet noriš!« si je dajal župnik poguma, da ne bi opazil stari bojazni za mlado življenje v njegovi besedi.

»Nor gori ali doli, ne sme mi ga vzeti Bog!«

»Noriš, Vršan, nad milostjo božjo grešiš! Te ni že dovolj potipal za tvojo mogočnost in ošabnost? Bi rad še, ha?«

Pa se je brž unesel župnik Mihael:

»Ne cmeri se zdaj. Star si dovolj in hrbet je vajen biča! Saj ni, da bi moral vsakdo koj umreti. če gre padar k njemu! Sam veš, dovolj otročajev si imel, ki so brez zdravnika bili bolni in spet zdravi. Tudi umrli so vsi v en bart. Viš, to ve samo Bog, mi ničesar, črvi! Najmanj midva, Vršan, ki prelagava in predevava, Bog pa preloži in predene. — Rajši že naredi, kakor je prav in dobro, pa boš imel mirno vest ter veselje v srcu in v hiši!«

Ustavil se je pred Vršanom:

»Si že kaj ukrenil?«

»Ne upam!« je stari odgovoril v zadregi.

»Koga se bojiš? Prej se pa nisi bal? Te bo moral župnik Mihael peljati za roko?«

Široko se je razkoračil župnik pred Vršana in planil v bučen smeh:

»Kakor zadnjič, ko sem moral pripeljati še Lizo in bi ti bil kmalu še mater njeno, norec stari, da bi videl svoje prazne strahove in spoznal norčijo svojih dejanj! Uh, budalo staro, Vršan!« se mu je smejal župnik in z velikimi koraki meril sobo gor in dol.

»Ni mi do smeha!« je ugovarjal Vršan.

»Kisaj se, kisaj zdaj na stara leta, ko si vse življenje uganjal norčije in rinil z butico skozi zid!«

Pa se je spet unesel župnik in vprašal:

»Kako misliš, Vršan? Si šel vase?«

»Sem.«

»No, in?«

»Malemu zapišem.«

»Kdaj?«

»Čimprej.«

»No, in Liza?«

»Z njim naj pride k meni! Kaj bi tam, ko se ne upam do otroka!«

»Se stare bojiš?«

»Nikogar se nisem bal, razen samega sebe!«

»Viš, pa le nisi tako nor, kot sem mislil!« je ušlo župniku in zjasnilo se mu je v očeh in v obrazu.

»Samo . . .,« je podvomil Vršan.

»Kaj?«

»Bo hotela Liza?«

»Baraj jo.«

»Ne upam.«

»Če nisi še zmeraj ohol? Kaj, Vršan?«

In ko je videl, da njegov sum ni utemeljen, je mirno vprašal:

»Kajne, ko bi jaz?«

Vršan je prikimal.

»Se tudi mene bojiš, da me nisi popred poprosil, a? No,« je šel dalje župnik, »to bom že še naredil, da se ne boš maličil in ugnal Bog ve zopet kakšno neumnost, če te pustim na cedilu! Potlej mi pa dajte mir, grče podsmreške! Niti z mezin-
cem ne mignem več za vas!«

Pa ga je brž zaskrbelo še naprej:

»Kaj pa Mana? Si ji že povedal?«

»Nisem! Mora, ker hočem jaz!«

»Viš ga, volka! Že spet raste in v trmo tišči! Vršan, to pa jaz bolje vem, viš, čeprav nisem Manin oče, ampak si ti: Mani je prav tako in niti ne mara ne za grunt. Se ne kani možit!«

In ko je Vršan začuden gledal, je nadaljeval:

»Seveda, ti ne gre v glavo, odkod imam vse to? Sama mi je povedala, sama, oni dan, ko sem te poiskal gori nad Belcjanom. Mar bi bil doma ostal, pa pamet napel in se razmislil pa naredil, kakor gre in je treba. Zdaj te je menda izučilo!«

Vršan je vstal.

»Kdaj bova uredila, gospod?«

»Čimprej, da te zopet kaj ne ugrizne! Čaj!« je premislil župnik, »jutri ne utegnem, gremo ogledat borovce iz cerkvenega. Drugi dan pa — popoldne. Pa da mi ne uideš v gmajno?«

Vršan je prijel za kljuko, župnik z roko po njem:

»Grem nekaj časa s teboj, da ne boš preveč divjal. Vrnem se z zdravnikom, ko bo šel od bolnika.«

Šla sta. Malo sta govorila spotoma. Obema je med redkimi besedami vrelo eno, se med mislimi podilo isto: kaj je s Klemenčkom? Tako sta govorila po malem semtertja, mislila pa oba samo in vztrajno v eno in isto.

Napol poti v strm jima je prišel naproti zdravnik.

»No, kako, prijatelj?« je planilo iz župnika. Vršanove oči so obvisile na zdravnikovih ustnicah, ki so izpregovorile latinsko ime. Župnik se je oddehnil. Pogledal je Vršana, ki ni razumel, in je zazijal vanj:

»Norice ima, norice, Vršan! Se mu vidi, da je Vršanove krvi: kakor ti, ki jih imaš že vse življenje, pa ti doslej še ni nobeno zdravilo pomagalo! Zdaj pa bosta menda oba zdrava, ti in mali!«

Zdravnik je obrazložil Vršanu, da ni nič nevarnega. — Z župnikom sta se obrnila v dolino, stari pa se je pognal v breg. Žuril se je, kot bi bil pustil v grabnu trideset let.

Spotoma je poklical iz hiše Lizo in se pomenil z njo o bolniku. Drugo in potem tretje jutro je že zarana stal pred vrati in stežka čakal Lize, dokler mu ni pritekla povedati, da je fantek dobro prespal noč in bo kmalu zdrav.

Stari se je blaženo nasmehnil. Že je hotel oditi, ko se je premislil in stopil k Lizi nazaj:

»Liza, si huda?«

»Zakaj, oče?«

»Ker sem bil tak?«

»Je vse šlo mimo. Zdaj je dobro! Samo, da bi bil še Klemenček čisto zdrav!«

Stari se je davil v zadregi.

»Liza, povej očetu, da prideva z župnikom popoldne k vam.«

Liza ga je osuplo pogledala.

»Radi malega in radi tebe tudi, Liza!« je še pristavil pa dejal z Bogom in odšel za hišo.

Liza pa ni verjela ušesom. Zardela je in spet prebledela. Nato pa je planila v hišo, dvignila dete

iz posteljice, zaplesala z njim po hiši in iz prsi se ji je trgalo:

»Klemen Vršan, Klemen Vršan!«

Položila je otroče nazaj v posteljico, ga skrbno pokrila, potlej pa poiskala mater in očeta, da jim je povedala.

Vršan pa je stopil domov, vzel papir in svinčnik in računal. Potlej je poiskal stare papirje, listal v njih in dajal na stran to in ono od njih. Pri kosilu je bil molčeč, po jedi pa je zadržal Mano v hiši in ji povedal, kaj namerava.

»Mi je prav,« je dejala hči na vse to. »Samo to skrbite, da bom za naju dva gospodinjala jaz, dokler bom živa. Umrla bi brez tega posla.«

»Ne boš umrla ne, bo brige dovolj za obe! Le ne skrbi!«

Prišel je župnik in odšla sta s starim Vršanom k Belcjanu. Vršan se je praznje oblekel in svečan in resen je bil. Spotoma nista mnogo govorila, vsak je bil ugreznjen v lastne misli.

Pri Belcjanovih so ju že čakali. Na prag jima je prišla naproti Liza, za njo pa koj oče in mati.

»Viš, Vršan, polne duri jih je starih in mladih, če midva prideva k hiši!« je podražil župnik starega, pa brž pobaral Lizo:

»No, kaj pa bolnik?«

»Je že zdrav, hvala Bogu. Samo iz posteljice še ne sme, je dejal zdravnik.«

»Tàk pa vstopimo v božjem imenu, Vršan!«

Tedaj je stari Vršan prvič, odkar pri Belcjanovih gospodinji sedanja Belcjanka, pri belem dnevu in javno prestopil prag njene hiše...

Sedeli so v hiši in nihče ni mogel prav z besedo na dan, dokler se ni prvi naveličal župnik:

»Kaj bi s praznimi marnjami! Vršan, daj, zini, po kaj si prišel!«

Vršan ni mogel do besede. Pomagal mu je župnik:

»Vidiš, Liza, po tebe je prišel in po mladega Vršančka, kar bi bil že zdavnaj moral storiti. Manjka hiši mladega gada njegove krvi, da bi ga naredil za planinskega kraljiča, preden leže k sinu in k rajnki. Bosta šla?«

Liza je zardela, Vršan je bil v zadregi, Belcjana sta molčala.

Tedaj je vstal Vršan, stopil k Belcjanu, mu dal roko in dejal:

»Miha, pozabiva! Ni bilo prav!«

»Norel je!« je udaril vmes župnik, da bi prikril ganotje. Stara dva sta stala nema in nista vedela, kako bi dalje. Župnik se je zagnal k Belcjanu, ga zapeljal k otrokovi posteljici in ga motil z detetom. Z enim očesom pa je škilil čez Belcjana, ki ni slutil, kaj ima župnik zopet za bregom, in se radoval nemega pogovora med Vršanom in Belcjanko, ki sta si pravkar z enim samim pogledom povedala, kar je bilo v njih; ona samo v daljni slutnji, mirna in spokojna, Vršan pa začuden, ker je bilo vse tako tiho v njegovem srcu, nobene zle misli v njem, nikakega sledu bolečine.

Da ne bi slišali utripov njegovega srca, se je sprožil Vršan:

»Liza naj čimpreje pride z malim k nam. Vse zapišem na fanta, kakor leži in stoji. Varih pa mu bo po moji smrti gospod župnik.«

»Norec stari, meniš, da bo župnik Mihael v sodnji dan živel?« ga je prekinil župnik.

»Kako naj drugače,« je pobaral Vršan.

»Dobro je, bomo že, je Liza pametna dovolj, pa Mana tudi, mali bo pa hitro do vrhà, če Bog da.«

Vršan je bil povedal svoje, nato pa utihnil. Bilo mu je samo še otroka mar. Venomer ga je gledal. Iskal je sina Klemena v njem in Vršanovih grčastih potez. Našel je, da je vse tako, kakor si je želel...

Ni bilo dolgo, ko se je kakor kmetiška mati v pražnji obleki zasvetila Vršanovina v jesenskem solncu, zablestela z novo prebeljenimi stenami iz živih barv senožet, polja, strnišč in gmajne, se zasmejala z bliskajočimi se okni doli v savsko dolino, široko razprostrla roke s trdimi žulji na njih in pritisnila sina na srce in z njim njo, ki ga je bila rodila. Mladi gad Vršanove krvi je planil v njeno solnce, da se, sirota dozda, ogreje v njem. Vsa je bila židane volje Vršanovina, planinsko kraljestvo: na njen prestol je našel pot mladi planinski kralj in je z otroško razposajenim smehom sedel nanj, kronan s krono materine ljubezni, in z žezlom z dedove desnice v rokah...

— — —

Baš dve leti je minilo tiste dni, odkar je bilo udarilo starega Vršana božje in mu je umrl sin Klemen. Solnčen poznojesenski dan je bil, že proti večeru, komaj da se je še videlo v dnevni luči. Odkar sta bila dete in njegova mati v hiši, je postajal stari vsak dan bolj čil in živahen, prejšnja mrkost in tegoba sta ga minili in gospodaril je kakor v mladih letih. Vedno je bil okrog otroka in dete ni bilo mirno, če ni bilo očeta doma, tako se je navezalo nanj.

Kakor navadno, se je tudi tisti dan motovilil stari z otrokom, Mana je sedela v kuhinji in lupila krompir za večerjo, Liza pa je v gornjem koncu

pospravljala in urejevala to in ono. Ko se je toliko stemnilo, da ni bilo možno več delati brez luči, je Mana zakurila, Liza je pa prišla po stopnicah, se ustavila pri Mani in se menila z njo.

»Vse drugače je zdaj pri nas, odkar sta vidva tu. Kdo bi si bil mislil? Oče so kakor nikoli poprej, za vsakogar imajo dobro besedo, čeprav kratko, in vedno so okrog Klemenčka!« je pravila Mana Lizi in v obrazu ji je sijalo.

»Čudno se je fantek privadil očeta,« je dejala Liza, »kar miru nima, če niso vedno pri njem.«

Pa se je domislila, da sta onadva v hiši in je stopila med duri.

»Mama!« je kriknil otrok iz polmraka in zajokal. Liza je stopila bliže.

»Ta-ta spi!« je reklo dete in pokazalo poleg sebe.

»Oče,« se je sklonila Liza k Vršanu, ki je ležal ob otroku na fleh iztegnjen in se z desno roko krčevito oklepaval deteta. Tedaj je planila in iz ust se ji je utrgalo:

»Jezus! Mana!«

Mana je pritekla.

»Luč, luč, hitro, Mana!« je skočila Liza kvišku in prižgala svetiljko.

Obe sta se sklonili k Vršanu.

»Oče!« sta planili hkrati, Lizi je omahnila sveča, da jo je komaj ujela.

»Oče, oče!« je klicala Mana in stresala očeta, ki pa se ni genil. Tedaj sta zajokali obedve in otrok je planil za njima v jok.

Stari Vršan je ležal na fleh mrtev, zadela ga je kap. Mirno in tiho je zaspal, brez bolečin. Samo od otroka se je težko ločil, zato se ga je že mrtva

desnica tako krčevito oklepala, da je Liza komaj dete dvignila stran od njega.

Na klice žensk sta pritekla hlapca, od Belcjana so prišli oče in mati in starejši Lizin brat, dekla pa je hitela odgrinjat posteljo. Položili so Vršana nanjo.

Šele sedaj so si ga ob luči mogli ogledati natančneje. Videli so, da je vsaka pomoč zaman, da je končano. Mirno in spokojno je bilo njegovo lice, zadovoljen nasmeh, brez bolealnega izraza, je počival na njem. Kakor bi spal stari Vršan, tak je bil v smrti...

Klemenčka so komaj udržali od mrliča. Venomer je sililo dete raz materino naročje in klicalo in spraševalo z velikimi očmi:

»Ta-ta spi?«

Vsi so bili solzni. Komaj so se toliko zmogli, da so pričeli pripravljati vse potrebno.

Od vseh še najbolj mirna je ostala Mana. Vse je pripravljala, vse urejevala. Nazadnje je poslala hlapca z vozom po krsto v Borovec pa mu naročila, naj stopi še k župniku in mu pove. Drugo jutro da bo sama prišla in oskrbela, kar treba.

Teško je zadelo župnika, ko mu je hlapec Peter prinesel novico o Vršanovi nenadni smrti. Komaj je stari hlapec zaprl duri, se je duhovni gospod zgrudil na stol ob mizi in solza za solzo se mu je kradla iz oči v brazdasto lice. Dolgo je ostal tako v temi sam.

Končno se je umiril in je pričel najprej zlahka, potem pa se je zagnal po sobi gori in doli:

»Glej, zdaj si ga udaril do kraja, Gospod, Vršana norega. Takrat, ko si je vse uredil in se pripravil. O, kako si moder, kako nepojmljiv! Nisi prej ošvignil po njem, dokler ni poravnal in se

očistil s pokoro. Za vse si mu poskrbel, tudi to zadnje, da je mladika pognala v domači prsti in ga ni bilo več skrb za ime in za mladega kralja. Strašna je tvoja modrost, Gospod, in ne umejem je! Po svojih puhlih možganih sodimo in ugiblujemo Tvoja pota. Ti pa greš mimo nas, se nam posmeješ in storiš svoje! Godrnjamo in se vidimo sami sebi najbolj modri, pa nimamo niti trohice prave pameti, če je ni iz Tebe in od Tebe, Gospod!«

Tako se je gnal župnik po sobi gori in dole. In še se je:

»Pa sem menil, da jih bom jaz omehčal, grče grčaste, in jih otesal! Norec! Nisem zmogel niti enega, niti starega ne, pa bi bil vse? Dèj, udari me zato, ošini me čez pleča, da bom pomnil svojo bedočo! Gospod, samo Ti si jih mogel, ker si vedel, kako si jih ustvaril! V raševinasto skorjo si jih odel, zakrknil jim srca, pa si jih zopet omehčal. Da se je izkazala Tvoja modrost in si meni, hlapcu nevrednemu, povedal, da sem črv, manj ko črv!«

Župnik Mihael je klecnil na klečalnik pred Križanega, molil sveto voljo božjo in prosil zase in za vse svoje farane, za grče grčaste; najbolj pa za dušo starega Vršana. Vso noč je preklečal na klečalniku in šele jutro ga je zbudilo, ko so mu, klečečemu v globokem snu pred Križanim, prve jutranje zarje skozi okno posvetile v spokojno lice.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000075453

25. VIII. 1946

